T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM II. KADEME SANAT EĞİTİMİNDE ÇİZGİ VE LEKE ÇALIŞMALARININ YERİ

Yüksek Lisans Tezi

YASEMİN KOZAK

İstanbul, 2005

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM II. KADEME SANAT EĞİTİMİNDE ÇİZGİ VE LEKE ÇALIŞMALARININ YERİ

Yüksek Lisans Tezi

YASEMİN KOZAK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. ÜMRAN BULUT

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM II. KADEME SANAT EĞİTİMİNDE ÇİZGİ VE LEKE ÇALIŞMALARININ YERİ

YASEMİN KOZAK

(Orijinal)
İmzalar

Danışmanı	: Prof. Dr. ÜMRAN BULUT	_____
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. TAYFUN AKKAYA	_____
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. SEFER ADA	_____

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İstanbul, 2005

ÖNSÖZ

Sanat, günümüzde yaşantının her alanına girmiştir. Öğretilebilir niteliği ile de eğitim sistemi içinde yerini almıştır. Çağdaş eğitim doğaya, çevreye ve toplumsal olaylara duyarlı, üretken bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Güzeli arama, seçme ve yaşantıya aktarabilme, sanat eğitimi ile gerçekleştirilebilecek görme duyusunun geliştirilmesi ile mümkündür.

Bu tez çalışması, okullardaki sanat eğitimi programlarının evrelerinden biri olan İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıflar Resim-İş Programı kapsamında çizgi ve leke çalışmalarının yerini değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Çizgi ve leke öğeleri kullanılarak gerçekleştirilecek uyumlu bütünler, öğrenciye estetik deneyimler kazandıracaktır. Bu deneyimlerin, gence çevresini görsel yolla algılayabilmesi ve güzeli seçip, yaşama aktarabilmesi konusunda yararlı katkılar sağlayacağı inancındayım. Bu bağlamda konuya yönelik alternatif etkinlikler gerçekleştirilerek değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmanın her bir bölümü, kendi içinde bir bütünlüğe sahip olup, ayrı bir çalışma konusu olabilecek niteliktedir. Ancak çalışmanın bütünlüğü düşünüldüğünde, her bir bölümünün incelenmesinin gerekliliği görülmektedir.

Çalışmalarım sırasında bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren danışmanım Sn. Prof. Dr. Ümran Bulut'a, uygulamalar sürecinde beni destekleyen İstanbul Fatih Riyaziyeci Salih Zeki İlköğretim Okulu idarecilerine, ders içinde ve dışında aktif katılımlarıyla çalışmanın sonuca ulaştırılmasında önemli katkı sağlayan öğrencilerime teşekkürü bir borç bilirim.

Yasemin KOZAK

İstanbul, 2005

ÖZET

Hazırlanan bu tez çalışmasında, İlköğretim II. Kademe sanat eğitiminde çizgi ve leke çalışmalarının yerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, resim sanatında çizgi ve leke kavramlarının incelenmesi ve Avrupa resim sanatında çizgi ve leke kullanımının değerlendirilmesi ile sanat eğitimcilerine uygulamalar sürecinde gerekli donanımın sağlanabilmesi hedeflenmiştir. Çocukların sanatsal gelişim basamakları ve 12-15 yaş dönemi çocukların genel özellikleri incelenerek çağdaş eğitim sistemi içinde, doğru öğretim yöntem ve tekniklerin seçilebilmesi amaçlanmıştır. İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıflar Resim-İş Dersi Öğretim Programı içinde yer alan çizgi ve leke konuları incelenmiştir. 12-15 yaş dönemi çocukların sanatsal gelişimleri ve genel özellikleri de göz önünde bulundurularak çizgi ve leke konularının işlenişine dair alternatif etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Etkinlikler sürecinde öğrencilerin başarıları testlerle ölçülmüş ve elde edilen sonuçlar değerlendirilerek önerilerde bulunulmuştur.

Zihinsel gelişimi yetişkinlerin seviyesine ulaştığı ergenlikte; genç, çevreye, doğaya ve toplumsal olaylara bilinçle bakmaya başlamaktadır. Bu dönemde uygulanacak sanat eğitimi programının duyuları geliştirici nitelikte olup, nitelikli üreticilerin yetişmesini sağlamalıdır. Duyuların içinde en etkin olan görme duyusunun eğitimi ile genç, görsel anlamda düşünmeyi öğrenecektir. Görsel yolla kazanacağı deneyimlerle de kendini daha kolay ifade edebilecektir. Çevresine bilinçle bakmaya başlayan genç, güzel olanı arayacak ve seçimleri ile çevresini şekillendirecektir. Bu arayış sürecinde çizgi ve leke öğeleri ile yapacağı estetik düzenlemeler beğeni yargısını geliştirecektir. Bu süreçte sanat eğitimcilerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Çok yönlü uygulama süreçleri ile öğrencilere sanatsal deneyimler kazandırılarak duyarlılığın geliştirilmesi gerekmektedir. Uygulamalarda hedeflenen başarıya ulaşması için, eğitimcinin öğrenciye gerekli bilgileri vermesi ve aktif olarak etkinliklere katılmasını sağlaması gerekmektedir.

Bu tez çalışması, çizgi ve leke öğelerinin kullanılmasıyla gerçekleştirilecek etkinlikler ile eğitimci için bir rehber olabilmesi çabasıyla hazırlanmıştır.

SUMMARY

In this thesis, it is aimed to realize the study of style and blot at the art education at the second level of primary school. In this study, it is also aimed to research the concept of style and blot in the art of drawing and to realize the using of style and blot at the art of drawing of Europe and to provide necessary needs throughout applications for the art educator. It is aimed to be perceived the correct methods and techniques at the steps of art developing of children that are between 12-15. The subjects of style and blot are researched in the program of drawing lesson at 6th, 7th, and 8th classes in the second level of primary school. By considering general properties and the art development of the children that are between 12-15 years old, alternative activities are realized at the subject of style and blot. In the process of activities, the achievements of students are evaluated by tests and are given some advices by realizing of the results.

At the period of adolescence which the mental development reaches to the adult level, young begins to recognize carefully to the social and natural environment. In this period, applied art program must develope the senses and be sufficient for the students. Among these senses, vision is the most efficient and through the education of visual sense, the young teaches to think by the means of visual sense. He is able to express himself by the visual experience. He begins to look at his environment by conscious, and looks for which is beautiful and nice and also characterized his environment by his choices. In the searching process, the arrangements of aesthetics develope his discrimination with style and blot. In this process, the art educators are charged with many important responsibilities. Sensitivity must be developed by getting of art experiments to the students with multiple applying process. The educator must give necessary knowledge to the students and encourage them to join to the activities by individually.

This thesis is prepared in order to be a guide to the educators by the mans of the activities that are used with style and blot.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **ii**
ÖZET ..... **iii**
SUMMARY ..... **iv**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
RESİM LİSTESİ ..... **vii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **ix**
KISALTMALAR ..... **x**

I.GİRİŞ **1**
Problem 2
Alt Problemler 2
Amaç 3
Önem 3
Sayıltılar 3
Sınırlılıklar 4
Veri Toplama Teknikleri 4
Verilerin Çözümü ve Yorumlanması 4
Araştırma Yöntemi 5

II. RESİM SANATINDA ÇİZGİ VE LEKE KAVRAMLARI **6**

III. AVRUPA RESİM SANATINDA ÇİZGİ VE LEKE KAVRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ **12**
3.1. Antik Yunan ve Roma Sanatında Çizgi ve Leke 12
3.2. Rönesans Resminde Çizgi ve Leke 21
3.3. Rönesans Sonrası Avrupa Resminde Çizgi ve Leke 29

IV. ÇOCUĞUN SANATSAL GELİŞİM BASAMAKLARI **53**
4.1. Çocuğun Çizgisel Gelişim Basamakları 53
4.1.a. Karalama Dönemi (2-4 Yaş) 55
4.1.b. Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş) 57
4.1.c. Şematik Dönem (7-9 Yaş) 59
4.1.d. Gerçekçilik Dönemi (9-12 Yaş) 62
4.1.e. Doğalcılık Dönemi (12-14 Yaş) 64

V. 12-15 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ 66
5.1. Bedensel Gelişimi 71
5.2. Bilişsel Gelişimi 73
5.3. Ruhsal Gelişim 73
5.4. Toplumsal Gelişim 75
5.5. Sanatsal Gelişimi 75

VI. İLKÖĞRETİM II. KADEME RESİM-İŞ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ İNCELENMESİ 80
6.1. İlköğretim II. Kademe Resim-İş Dersi Öğretim Programının Kapsamı 80

VII. 12-15 YAŞ GRUBU ÇOCUK RESİMLERİNİN ÖZELLİKLERİ VE RESİMLERİNDE ÇİZGİ VE LEKE KULLANIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ 111
7.1. 12-15 Yaş Çocuk Grubu Çocuk Resimlerinin Özellikleri 111
7.2. 12-15 Yaş Grubu Çocuk Resimlerinde Çizgi ve Leke Kullanımı Konusunda Uygulamalar 112
7.2.a. Etkinlik 1 "Çizgi ve Çizgi Çeşitleri" 113
7.2.b. Etkinlik 2 "Çizgi Çeşitlerini Kullanarak Özgün Kompozisyonlar Oluşturmak". 121
7.2.c. Etkinlik 3 "Leke ve Kompozisyondaki Önemi" 129
7.2.d. Etkinlik 4 "Çizgi ile Biçim Oluşturma" 140
7.2.e. Etkinlik 5 "Çevredeki ve Varlıklardaki Çizgilerin Değerlendirilmesi" 145
7.2.f. Etkinlik 6 "Leke ile Biçim Çalışmaları" 152
7.2.g. Etkinlik 7 "Röprodüksiyon İnceleme" 158
7.2.h. Etkinlik 8 "Çizgi ve Leke İle Özgün Kompozisyonlar Kurmak" 164
7.2.i. Etkinlik 9 "Pano Tasarımı" 170
7.3. 12-15 Yaş Grubu Çocuk Resimlerinde Çizgi ve Leke Kullanımının Değerlendirilmesi 174

VIII. SONUÇ VE ÖNERİLER 181
8.1. Sonuç 181
8.2. Öneriler 184

KAYNAKÇA 185

RESİM LİSTESİ

Resim 1. Albrecht Dürer - Ressamın Annesinin Portresi 8
Resim 2. Erken Geometrik Devir Amforası 13
Resim 3. Ölüye Ağıt 13
Resim 4. Savaşa Hazırlanan Genç - Euthymides 14
Resim 5. Paris'in Yargısı - Hieron ve Makron 15
Resim 6. Andokides Amforası - Herakles ve Girit Boğası (Siyah Figürlü Yüz) 15
Resim 7. Andokides Amforası - Herakles ve Girit Boğası (Kırmızı Figürlü Yüz) .. 16
Resim 8. Güney İtalya'dan Vazo 17
Resim 9. Güney İtalya'dan Vazo 17
Resim 10. Çiçek Toplayan Kız 18
Resim 11. Paris İda Dağında 19
Resim 12. Pompei'den Duvar Resmi 21
Resim 13. Rogier Van Der Weyden - Çarmıhtan İndiriliş 22
Resim 14. Sandro Botticelli - Aphrodite'nin (Venüs'ün) Doğuşu 23
Resim 15. Paolo Uccello - San Romano Savaşı 24
Resim 16. Martin Schongauer Schangauer - İsa'nın Doğuşu 25
Resim 17. Michelangelo Buonarroti - Tondo Doni 26
Resim 18. Albrecht Dürer - Genç Adam Portresi 27
Resim 19. Angolo Tori Bronzino - Eleonore ile Oğlu 28
Resim 20. Vecellio Tiziano - Papa III. Paolo, Alessandro ve Ottavio Farnese ile 29
Resim 21. Annibale Carracci - İsa'ya Yas Tutan Meryem 30
Resim 22. Pieter Paul Rubens - Aziz Katerina'nın Kutsal Evliliği 31
Resim 23. Rembrandt Van Rijn - Jan Six 32
Resim 24. Giambattista Tiepolo - Menuet 33
Resim 25. Jaques Louis David – Horatius Kardeşlerin Yemini 35
Resim 26. Francisco Goya - Dev 36
Resim 27. Joseph Mallord William Turner - Polyphemos'la Alay Eden Odysseus ... 37
Resim 28. Gustave Courbet - Günaydın, Bay Courbet 37
Resim 29. François Millet - Başak Toplayan Kadınlar 38
Resim 30. Claude Monet - İzlenim, Gün Doğumu 40
Resim 31. Paul Cézanne - Yıkananlar 40
Resim 32. Paul Gauguin - Siesta 41
Resim 33. Vincent Van Gogh - Sonsuzluğun Eşiğinde 42
Resim 34. Henri Matisse - Dans 43

Resim 35. Pablo Picasso - Pipo İçen Adam 44
Resim 36. Piet Mondrian - Kırmızı, Siyah, Mavi, Sarı ve Gri ile Kompozisyon..... 45
Resim 37. Vasilly Kandinsky - Kompozisyon IV 46
Resim 38. Paul Klee - Melek, Henüz Dişi 46
Resim 39. Jackson Pollock - Bir Numara 48
Resim 40. Pierre Soulages - İsimsiz 48
Resim 41. Roy Lichtenstein - Başyapıt..... 49
Resim 42. Yves Klein - Uçan İnsanlar, Ayrıntı..... 50
Resim 43. Bridget Riley - Şenlik..... 51

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 5.1. İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programı Konu, Amaç ve Davranış Sayıları 82

Tablo 5.2. İlköğretim 6. Sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programı 83

Tablo 5.3. İlköğretim 7. Sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programı 92

Tablo 5.4. İlköğretim 8. Sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programı 100

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
Bkz.	:	Bakınız
Çev.	:	Çeviren
Krş.	:	Karşılaştırınız
M.E.B.	:	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
Haz.	:	Hazırlayan

I. GİRİŞ

Teknoloji ve sanayinin hızla gelişmesiyle birlikte yaşam, maddeci ve mantıksal eğilimlerle tek yanlı bir durum almaktadır. İnsanlar doğadan uzaklaşmış ve kendi kurdukları çevre içinde yaşamlarını devam ettirmektedirler. Çarpık kentleşme, tekdüze biçimsiz binalar, caddeler, sokaklar, yollar ve popüler kültürün etkisiyle gelişen özensiz ve zevksiz üretilmiş tüketim ürünleri, görüntüler yaşamda duyarlılığın ne kadar az olduğunun kanıtıdır. Çevreyi oluşturan ve hızla değişim gösteren bu görüntüler, incelmiş bir beğeni yargısına sahip olmayan bireyler tarafından, sormadan, düşünmeden, kanıksanarak tüketilmektedir. Toplumda, köyde, kentte görsel uyum ve dengenin sağlanması, duyarlılığın arttırılması gerekmektedir. Sanat eğitiminin amaçlarından biri, belki de en önemlisi bireyin duyarlılığının geliştirilmesidir. Çevrede olup bitene duyarlı olabilmek için önce duyuların eğitimi gerekmektedir. Bu da ezberlemeye dayanan mevcut eğitim sistemiyle değil, sanat tarihi, sanat eleştirisi, estetik ve uygulama alanlarıyla bir bütünlük oluşturan görsel sanatlar eğitimi ile gerçekleştirilecek bilgi ile mümkündür. Bu bağlamda sanat eğitimi, eğitim bütünlüğü içinde önemli bir yere sahiptir.

Ergenliğin başlangıç dönemini kapsayan 12-15 yaş döneminde genç, dünya olaylarına, çevresinde olup bitenlere ilgi duymaya başlamaktadır. Doğaya, çevreye, toplumsal olaylara duyarlılık ancak duyuların eğitimi ile kazanılabilir. Duyuların eğitimi ile bakarak değil görerek, işiterek değil duyarak algılama gerçekleştirilecektir. Bu da gencin duyarlılığını arttırarak çok yönlü düşünmesini sağlayacaktır. Duyular arasında öncelikli olan gözdür. Görme duyusu ile görsel ilişkiler algılanır ve bilgiler usta toplanır.[1] Görsel uzamsal zekânın gelişmesinde görme duyusunun güçlendirilmesi

[1] Bkz. John Berger, **Görme Biçimleri,** (Çev. Yurdanur Salman), İstanbul: Metis Yayınevi, 1999, s.8.

gerekmektedir. Görme öğretilebilir bir davranıştır. Görmeyi öğrenmenin en iyi yolu ister amatörce ister profesyonelce olsun bizzat sanatla uğraşmaktır.

Sanat eğitiminde öğrenci doğaya ve çevreye bilinçle bakmayı öğrenir. Alıştığı çevreden somut nesneler çizer, açık, orta, koyu değerdeki lekelerle biçimlendirir. Doğayı, çevreyi algılamasında çizgi başvurduğu önemli bir anlatım elemanıdır. Parçalar arası ilişkiler kurmada, bütünler oluşturmada çizgi ve leke ona büyük kolaylık sağlayacaktır.

Çevreyi görme, değerlendirme, çözüm arama ediminin kazanılmasında 12-15 yaş grubu çocukların çizgi ve lekeyi kavramaları ve estetik düzenlemeler yapmaları beklenen sonuç için uygun olacağı düşünülmektedir.

Problem

- Çoğunlukla ezbere dayanan mevcut eğitim sisteminin, öğrencilerin doğaya, çevreye, topluma ve sanata duyarsız yetişmesine sebep olması,

- Eğitim sistemi içinde görsel algılamanın, estetik gelişimin ve yaratıcılığın geliştirilebilmesini sağlayan sanat eğitimine gerekli önemin verilmemesi,

- İlköğretim II. Kademe öğrencisinin görsel algılama eğitimi sürecinin çok yönlü değerlendirilmesinin gerekliliği,

- Öğrencilerin biçim ve içerik kavramları bağlamında, yaşadığı çevreye, dünyaya daha duyarlı ve yapıcı yetişmesinin gerekliliğidir.

Alt Problemler

- Ele alınan konuyla ilgili kaynakların çokluğu ve bundan kaynaklanan değerlendirme güçlüğü,

- Konuya ilişkin ana kaynakların teminin ve Türkçe'ye çevrilmelerinin güçlüğü,

- Ana kaynağa ulaşılamaması nedeniyle ikincil kaynaklardan yararlanılması,

- İkincil kaynakların kullanımı ve bu esnada daha önceden yapılan yazım ve çeviri hatalarının tekrarlanma riskinin bulunmasıdır.

Amaç

Bu araştırma, ilköğretim II. kademe sanat eğitiminde çizgi ve leke çalışmalarının yerinin değerlendirilmesi ve zorunlu eğitim-öğretim süreci içerisinde 12-15 yaş grubu öğrencilerinin resimlerinde çizgi ve leke kullanımını incelemek ve resimde önemini kavratmak amacını taşımaktadır.

Çağdaş eğitimin amacı, çevreye, toplumsal ve sanatsal olaylara duyarlı, estetik sezgileri güçlü, yaratıcı ve çok yönlü düşünceye sahip bireyler yetiştirmektir. Bu bağlamda estetik değere sahip çizgi ve leke, öğrencinin çevreyi görmesinde, değerlendirmesinde, estetik deneyimler kazanmasında ve yaratıcı düşünce geliştirmesinde önemli katkı sağlayacaktır. Sanatçıların çizgi ve lekeyi nasıl kullandıkları, çocukların gelişim basamakları ve resimlerinin özelliklerinin incelenmesi ile çizgi ve leke çalışmalarının değerlendirilmesi bağlamında bu araştırmanın sanat eğitimcilerine kaynak oluşturması hedeflenmiştir.

Önem

Bu araştırma sonucunda çizgi ve leke çalışmalarından elde edilen bulgular, resim-iş dersinde öğretmenlerin bu konuya daha çok önem vermesini sağlayacaktır.

Sayıltılar

Araştırmada kullanılan kaynaklar, araştırma kapsamında yer alan konuları açıklayacak niteliktedir. Ayrıca bu kaynaklar ulaşılamayan bazı önemli ve temel kaynaklar açısından da bibliyografik bir nitelik taşımaktadır.

Sınırlılıklar

- Bu araştırma ilköğretim II. kademe resim-iş derslerinde çizgi ve leke çalışmalarının sanat eğitimindeki yerinin değerlendirilmesi ile sınırlıdır.

- Bu araştırma İstanbul Fatih Riyaziyeci Salih Zeki İlköğretim Okulu öğrencileri ile sınırlıdır.

- Bu araştırma 2 yıl gibi bir zamanla sınırlıdır.

- Bu araştırma 2003-2004, 2004-2005 eğitim öğretim yılında ulaşılabilen kaynaklarla sınırlıdır.

Veri Toplama Teknikleri

Araştırma sürecinde, konuyla ilgili ulaşılabilen her türlü birincil ve ikincil kaynaklar; kitaplar, süreli yayınlar, araştırmalar, internet vb. incelenmiş, yabancı dildeki kaynaklar Türkçe'ye çevrilmiştir. Elde edilen bilgiler değerlendirilmiş ve İstanbul Fatih Riyaziyeci Salih Zeki İlköğretim Okulu öğrencilerine uygulattırılan çizgi ve leke çalışmalarının sonucu değerlendirilmiştir.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Yapılan araştırmada, konuyla ilgili her türlü literatür taranmıştır. Elde edilen veriler değerlendirilerek gerekli olan bilgiler araştırma kapsamında kullanılmıştır. Gerekli görülmeyenler araştırma kapsamına dahil edilmemiştir.

Uygulamalarda elde edilen veriler, öğrencilerin yapmış olduğu resimler ve başarı değerlendirme testleri ile belgelenmiştir

Araştırma Yöntemi

Bu araştırma kaynak tarama (survey) ve örnek olay incelemesi modelleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Yapılan araştırmada öncelikle resimde çizgi ve leke kavramları (II) daha sonra da Avrupa resim sanatında çizgi ve leke kavramlarının ele alınışı (III), çocuğun sanatsal gelişimi (IV) ve 12-15 yaş grubu çocukların genel özellikleri (V) tarama tekniği (survey) ile incelenmiş ve veriler değerlendirilmiştir.

İlköğretim II. kademe resim-iş dersine ait öğretim programları (VI) incelenerek İstanbul Fatih Riyaziyeci Salih Zeki İlköğretim Okulu öğrencilerine çizgi ve leke çalışmaları (VII) yaptırılmıştır.

Sonuç olarak, konuyla ilgili yapılan bu araştırma sanat eğitimcilerine rehber olmaya çalışmaktadır.

II. RESİM SANATINDA ÇİZGİ VE LEKE KAVRAMLARI

Çizgi görsel anlatımın en eski temel aracıdır. Resimde nesneyi tanıma ve öğrenme, taslağını hazırlama amaçlı ya da sanat objesi (resmin ana teması) olarak kullanılmaktadır. Basit bir anlatım aracı olan çizginin olanakları sınırsızdır. Yaratma eyleminin analitik eğilimini oluşturmaktadır ve sanatçılar yaratım süreçlerinde çizginin sonsuzluğundan yararlanmaktadır. Çizgi basit bir anlatım aracıdır, çünkü çok kolay meydana gelmektedir. İz bırakan bir aracın kağıtla teması çizgiyi oluşturmaktadır. Bunun yanında karmaşık bir araçtır. Sanatçının hayal gücüne, sezgilerine, bilgisine, sanatının kalitesine göre biçimlenmektedir.

Ingres, "Çizmeyi öğrenmem otuz yıldan fazla zamanımı aldı, boyamayı öğrenmek ise yalnızca üç gün" demiştir.[2]

Matematikte çizgi, noktanın belirli bir yöndeki hareketi olarak tanımlanmaktadır. Tek boyutlu bir elemandır. Paul Klee "çizgi yürüyüşe çıkmış bir noktadır" der. Doğada tek başına bulunmayan çizgi, iki yüzeyin kesişmesi olarak da tanımlanmaktadır.[3]

Farklı araç ve tekniklerle sonsuz çizgi türleri elde edilebilmektedir. Plastik ve geometrik bir kavram olan çizgi, düz, eğik, dik, yatay, kırık vb. şeklinde sanatçının anlatım aracı olmaktadır. Düz çizgiler durgun, statik, hareketsizdir. Dik düz çizgi bu durumu daha da hareketlendirmektedir. Eğri çizgiler ise, dinamik ve hareketli çizgilerdir.

"Bir yüzey sanatı öğesi olarak çizgi, uzunluğuna oranla kalınlığı çok az olan bir şerit anlamı taşır. Dolayısıyla, kalın bir fırçayla bir yüzey üzerine vurulacak uzun bir boya darbesi resim sanatında çizgi olarak değerlendirilir."[4]

---

2 Nevide Gökaydın, **Temel Sanat Eğitimi,** Ankara: MEB Yayınları, 2002, s.73.
3 Bkz. Gökaydın, a.g.e. s.73.
4 Metin Sözen, Uğur Tanyeli, **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü,** İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992, s.61.

"Çizgi, göz nesneyi incelerken yaptığı hareketlerin, kağıt üzerindeki tespitidir. Sanatçı çizgiye hükmederek, gözümüzde değişik duyumlar uyandırabilir. Çizgi ile resim yapmak doğadaki nesnelerin görünüşünü tespit için başvurulan yollardan biridir."[5]

Henri Matisse "Çizmek kağıt üzerinde kalma olanağı olan algılama hareketidir." der.[6]

Çizgi yaşayan bir varlıktır. Harekete ve güce sahiptir. Bu nedenle tanınması ve kullanılması zor olan bir resim ögesidir. "Paul Klee, 'çizgiyi gezdirmek üzere almak' adlı makalesinde 'çizgi sanki yaşayan bir varlık gibidir. Kontrol altında tutulabilmesi için bir kılavuza ihtiyaç vardır. Onunla yola çıkmadan önce, kullanabileceğimiz çeşitli tipte çizgilere bakmak lazımdır. Çünkü çizgi bir güç kaydı gibidir. Küçük bir parça çizgi bile bizde heyecan uyandırır.' demiştir."[7] Buna bağlı olarak resim öğretisi çizgi ile başlamaktadır.

Çizgiler yapılarından kaynaklanan bazı anlamlara sahiptirler. Sanatçının heyecanını yansıtır ve insanda bir takım duygular uyandırır. İfadenin temelini ve yönünü oluşturmaktadır. "Seurat'ya göre, çizgiler, yalnız hareket hareketsizlilik statik, dinamik etkiler uyandırmakla kalmaz. Belli tertipler içinde çizgi kombinasyonlarının doğrudan doğruya iç duygularına, sevinç, acı, keder, canlılık ya da ölülük -ölgünlük- gibi duygularımıza seslendiği olur."[8]

"Çizgi bir sadeleştirme olayıdır. Sanatçının en karmaşık duygularının en basit bir anlatım aracıdır."[9] Sanatçıların heyecan, hüzün, neşe, canlılık, karamsarlık gibi duyguları çizgi karakterlerine yansımaktadır. Duygusal durumunu çizgi ile anlatmaktadır. Zihninde tasarladığı formları çizgi ile canlı tutabilmektedir. Tüm sanatçıların çizgileri birbirine benzemekle birlikte, her sanatçının çizgisi, kendi karakterine uygun özellikler taşımaktadır.

---

5 Özkan Eroğlu, **Resmi Yorumlarken,** Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 1995, s.24.
6 Gülseren Südor, **Aynanın Gerçeği,** İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü, 2000, s.64.
7 Nevide Gökaydın, **Temel Sanat Eğitimi,** Ankara: MEB Yayınları, 2002, s.73.
8 Nurullah Berk, **Resim Bilgisi,** İstanbul: Varlık Yayınevi, 1972, s.62.
9 Nevide Gökaydın, **Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı**, İstanbul: Sedir Yayınevi, 1990, s.25.

Çizgi kitleyi boşluktan ayırır ve tanıtır. Boşluk ve doluluk arasını oluşturan çizgi, formun maddi olarak algılanmasını sağlamaktadır. Onun üç boyutlu olduğu hissini vererek dokunma duygusunu harekete geçirmektedir. Bu durum çizgiye diğer elemanlardan daha soyut, saf ve etkileyici bir nitelik kazandırmaktadır. Albrecht Dürer'in (1471-1528) annesinin portresinde de çizginin, soyut, saf ve etkileyici niteliği görülmektedir. (Resim 1) "Dürer bu portresinde, hayatın çetin şartlarının ve akıp giden zamanın acımasızca yıprattığı annesinin yüzünü güzel-çirkin ayrımı yapmayan bir ifade tarzıyla yansıtmaktadır. Kadının yüzünde ve bilhassa boynunda hayatın ve zamanın acımasız izleri derin kırışıklar halinde belirmiştir. Âdeta karşımızda deri ve kemikten ibaret ürkütücü bir çehre durmaktadır."[10] Bu yaşamın gerçekçi ifadesi, çizginin yalın ve etkileyici niteliği ile izleyiciyi etkilemektedir.

Resim 1. Albrecht Dürer - Ressamın Annesinin Portresi, 1514

[10] Tayfun Akaya, Engin Beksaç, **Kaynak ve Kökleriyle Avrupa Resim Sanatı**, İstanbul:1990,s.262.

"Çizgi; renk, doku, şekil, valöre sahip olabilir veya bu elemanları çeşitli imkan ve kullanma tarzıyla anlatabilir, yaratabilir. Piktural elemanlar diye de adlandırılan bu elemanlar çizgiyi veya çizgi bu elemanları tanıtabilir. Valöre sahip çizgiler bulunabilir, yahut çizgiler valör yapabilir. Çizginin forma tatbik edilmesi renk tesirini yaratabilir; çizgi ile çeşitli dokunma hissi uyandırabilen, göze hitap eden, duyguyu harekete geçirebilecek, taklide yahut icada dayanan çeşitli strüktüral etkileri yaratabilir. Çizgi, boşluğu tanıtıcı veya bir karakteri belirleyici formu ifade edebilir. Bu özellikler çizgiye diğer piktural elemanlardan daha tesir edici, daha saf ve soyut bir karakter kazandırır."[11]

Çizgi, resme duyulan gereksinmesi tek başına karşılayabilmektedir: renk, çizgiyle karşılaştırıldığında hep bir sonraki aşamayı temsil etmiştir. Çizgi ilk kavrayışın gerçek biçimidir. Resimde ritmi oluşturur.[12]

"William Hogarth (1697-1764) da çizginin önemini savunanlar arasındandır. 'Çizgilerin doğası ve değişik kombinasyonları zihindeki tüm form çeşitliliğini canlandırmaya hizmet eder' diyen Hogarth'a göre sanatsal formlar çok çeşitli çizgilere indirgenebilir ve çizgi güzelliğinin analizi, görsel güzelliği tümüyle açıklar. Çizgisel güzelliği ise uygunluk, çeşitlilik, birlik, yalınlılık veya griftlik ve niceliktir. Görsel olarak bu özellikleri taşıyan çizgi, formu güzelleştirdiği gibi, çeşitlilik ve griftlik içermeyen zayıf çizgilerden ve birlik ve yalınlıktan yoksun kaba çizgilerden de ayrılır. Birbirinden farklı tüm güzel formlar da bu temel çizgisel ilişkilerin çeşitli kullanımlarına göre değişiklik gösterir."[13]

Çizgiyi resim sanatında form oluşturan ilk kategori olarak ele alan Schelling'e göre de biçimin yanı sıra güzel ve hakiki olan da çizgi ile verilir. "Hakikate doğru anlamda erişmek isteyen sanatçı, onu, doğanın bizzat gösterdiğinden ve biçimlerin salt yüzeyleri olarak gösterdiğinden çok daha derin olarak aramalıdır. O… yalnız sıradan görünüşle yetinmemeli, fakat daha derinde saklı hakikati su yüzüne çıkarmalıdır" ve biçimi "göründüğü gibi göstermemeli, tersine onu, doğanın tasarımında ve idesinde

---

[11] Şeref Bigalı, **Resim Sanatı**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1999, s.143.
[12] Krş. Mehmet Ergüven, **Yoruma Doğru**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1992, s.97; Ömer Naci Soykan, **Kuram-Eylem Birliği Olarak Sanat**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1995, s.137.
[13] Nilüfer Öndin, **Biçim Sorunu Varlıkta Bilgide ve Sanatta,** İstanbul: İnsancıl Yayınları, 2003, s.123.

nasıl ise öyle göstermeli" diyen Schelling, çizgiyi yetkin biçimler ortaya koyan çizginin asıl çabası ise, biçim uzama gerek duyduğundan uzamı ifade etmesidir. Çizgi uzama bir anlam verirken, orantı, simetri ve gruplandırma öğelerine başvurur. Orantı ile sanatçı hakikati özgürce ve kendi görüşündeki asıl örneğe uygun olarak ortaya koyarken simetri resimde dengeyi sağlar. Gruplandırmada ise öğeler hem grubun bir parçasıdır hem de kendi başlarına organik bir bütün oluştururlar."[14]

Formların tanınmasında ve güzelliğinde önce konturlar aranır ve göz bu çizgilerden hareketle kitleyi görmeye yönelmektedir. Daha sonra göz kenar çizgilerinden ayrılır ve formları lekeler halinde algılamaya başlar. Bu lekelerin renkli aydınlık ya da karanlık olmaları ilk aşamada önem taşımamaktadır.

Cozens'e göre "Çiziktirmek… düşüncelerin tinsel düzeyden kağıda dökülmesi demektir. …Lekelemek, çeşitli biçimlerde lekelerin üretilmesi… çeşitli düşünceler için bize esin kaynağı olabilecek, rastlantısal nitelikte oluşumların yaratılmasıdır… Çiziktirmek, düşünceleri sergilemektir; lekelemek ise bu düşüncelerin oluşmasını desteklemektir."[15]

"Leke, resim yüzeyi üzerinde boya ile yapılmış izdir. Leke, izlenime dayanan bir fırça tuşu halinde resimde yer alır."[16]

Her nesne bulunduğu mekanda önce açık koyu zıtlıkları ve renk lekeleri ile algılanmaktadır. Nesnenin ayrıntılarından elenerek lekelerle algılanması, görsel algılamanın ilk aşamasını oluşturmaktadır. Plastik bir değer olan resimdeki lekeler de resimsel güzelliği oluşturmaktadır. Resmin temelinde lekeler ne kadar doğru yapılandırılırsa başarılı sonuçlara ulaşmak o denli mümkündür. Resmin estetik değeri, nesnelerin biçimsel güzelliğinin aynen yansıtılması ile mümkündür.

Tuval üzerine atılan açık-koyu ve farklı renkteki lekeler salt resmin temelini yapılandırmada değil, yalnız başına resimsel motif olarak da sanatçının yaratım

---

[14] Öndin, a.g.e., s.124.
[15] E. H. Gombrich, **Sanat ve Yanılsama**, (Çev. Ahmet Cemal), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992, s.185.
[16] Adnan Turani, **Sanat Terimleri Sözlüğü,** İstanbul: Remzi Kitabevi,1993, s.83.

eylemine hizmet etmektedir. Sanatçı, sanatsal eylemini yüzeye attığı boya lekeleri ile gerçekleştirebilmektedir. Bu lekeler, doğadaki nesneler ile bağlantılı olabilir ya da sanatçının usunda oluşturulmuş ve yüzeyde somutlaşmış biçimler de olabilir. Nesnenin ayrıntılarından arınmış lekeler, sanatçıya sonsuz çıkış noktası imkânları sunabilmektedir. Raslantılara da bağlı olarak gelişen bu lekeler görsel anlatımda, sanatçıyı yeni arayışlara sevk edebilmektedir.

III. AVRUPA RESİM SANATINDA ÇİZGİ VE LEKE KAVRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Antik Yunan ve Roma Sanatında Çizgi ve Leke

İ.Ö. 1200 yıllarında Dorlar Yunanistan'a gelmişlerdir. Girit ve Miken kültürünü yıkıp, Melos, Girit, Thera ve Rodos'u da alıp, Ege'nin yerleşim biçimini değiştirmişlerdir. Kent devletleri kuran krallıklar basit bir yaşam tarzını benimsemişlerdir.

Antik Yunan sanatı ve kültürü, Batı dünyasının sanat ve kültürüne temel olarak kabul edilmiştir.

"Belirsiz de olsa bize Yunan resim sanatına değin bilgi verebilecek tek araç, çanak çömlek resimleridir. İçine çiçek koymaktan çok, şarap ve yağ koymaya yarayan bu resimlenmiş çanak çömleğe genellikle vazo adı verilir. Vazoların resimlenmesi Atina'da önemli bir sanayi haline gelmiştir. Dükkanlarında bu işle uğraşan iddiasız sanatçılar, ürettikleri nesnelere en yeni bulguları katıyorlar, işlerine, öteki sanatçılar kadar tutkuyla sarılıyorlardı."[17]

İlk zamanlar kaba ve ilkel olan sanat zamanla gelişim göstermiştir. Kapkacak eşyaları basit geometrik formlarla süslenmiştir. Bu geometrik süslemeler çizgisel formalara sahiptir (Resim 2). Geometrik süsler vazo çevresini kuşaklar halinde dolanmaktadır. Bu geometrik süslemelerde düz hatlar ve dik açılar egemendir.

"Figür çok ölçülü ve az oranda kullanılıyor; üçgen biçimli bir gövdeye düz çizgi şeklinde kollar ekleniyordu."[18] İnsan ve hayvan figürleri leke olarak boyanmaktadır (Resim 3). Vazonun çevresini saran bantlar geometrik süslerle çevrilidir. Bu süslerin ve

[17] E. H. Gombrich, **Sanatın Öyküsü**, (Çev. Bedrettin Cömert), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992, s.50-51.
[18] Mukadder Çakır Aydın, **Sanatta Eleştirellik,** İstanbul: Beta Yayınları, 2002, s.57.

figürlerin bulunduğu bantlar ayrı ayrı sıralanmıştır. Bu sıralanış da farklı çizgisel etkilerin oluşmasına neden olmuştur.

Resim 2. Erken Geometrik Devir Amforası, İ.Ö. IX. Yüzyıl

Resim 3. Ölüye Ağıt, İ.Ö. 700 dolayları

Zamanla sanatçı gördüğüne güvenmeye başlamıştır. Resim sanatında bulguların en büyüğü gerçekleştirilmiştir. İ.Ö. 500 yılından önce, karşıdan görünen bir ayağın resmini kısaltım kullanarak çizmişlerdir (Resim 4). Figürler artık rahatlıkla çizilmektedir.

Resim 4. Savaşa Hazırlanan Genç - Euthymides İmzasıyla, İ.Ö. 500

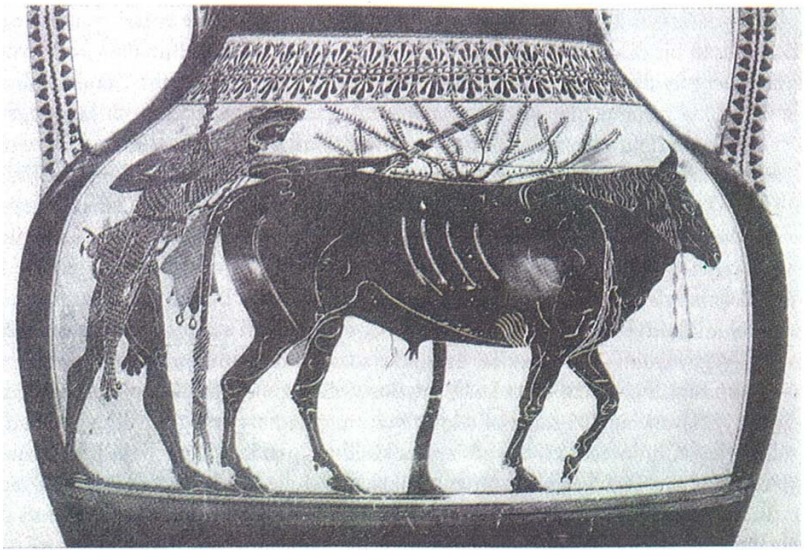
Kısaltımın bulunmasından itibaren kompozisyonlarda geometrik süs öğelerinin azaldığı ve bunların yerini figürlerin aldığı görülmektedir. Yalnız figür dizisini ayıran bantlar geometrik düzenleri oluşturmaktadır. Önceden siluet halinde görülen figürler, yerini iç formların çizgilerle belirtildiği figürlere bırakmıştır. Figürler düz lekeler olmaktan çıkmıştır. Doğa gözlemine dayanan doğru ölçülü, iç ayrıntıları çizilmiş figürler, mitolojik sahneleri anlatan kompozisyonlar ile vazoların yüzeylerinde yerlerini almışlardır.[19]

[19] Bkz: Germain Bazin, **Sanat Tarihi**, (Çev: Üzra Nural, Selahattin Hilav), İstanbul: Sosyal Yayınları,1998, s. 111-112.

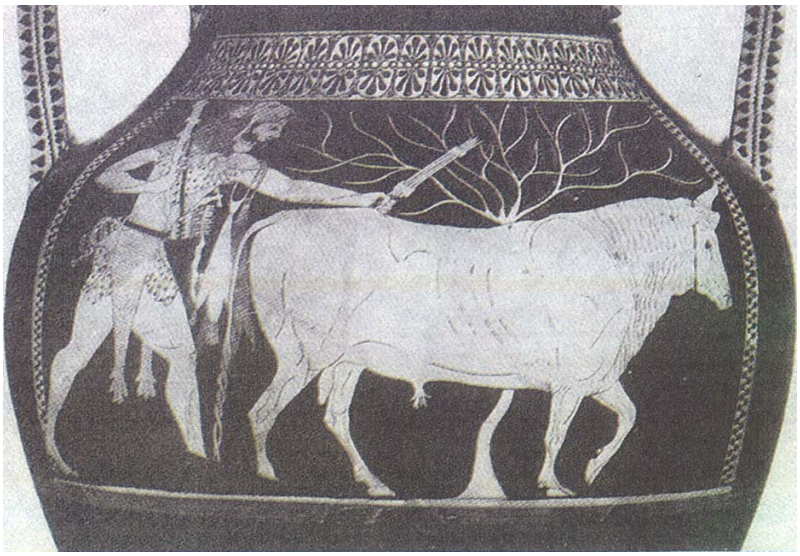
Resim 5. Paris'in Yargısı - Hieron ve Makran,

Yunan vazo resimlerinde siyah ve kırmızı figürler görülmektedir. Açık zemin üzerinde siyah ile boyayarak oluşturdukları siyah figürlü vazolar (Resim 6) zamanla yerini, pişmiş çamurun rengini figürlerde kullandıkları kırmızı figürlü vazolara (Resim 7) bırakmıştır. İki renk lekesinin farklı düzenlemesi ile oluşan bu kompozisyonlar, zemin ve figür arasındaki kontrastlığa dayanmaktadır.[20]

Resim 6. Andokides Amforası - Herakles ve Girit Boğası (Siyah Figürlü Yüz), İ.Ö. 520

[20] Bkz. John Boardman, **Yunan Sanatı**, (Çev: Yasemin İlseven), İstanbul: Homer Kitabevi,2005, s. 55-56.

Resim 7. Andokides Amforası - Herakles ve Girit Boğası (Kırmızı Figürlü Yüz), İ.Ö. 520

"Ancak Yunanlılar bu noktada kalmakla da yetinmediler. Plastik biçimlerin betimlenebilmesi için –düz olan siluetlerin tersine- üç tonu temel alan ve kendilerine ışık ve gölge imaları yardımıyla "modelleştirme" olanağı sağlayan bir kod dizgesi geliştirdiler. Avrupa sanatının sonraki bütün gelişmesi açısından temel önemini korumayı sürdürmüş olan bu dizge, Güney İtalya'da yapılmış olan bir vazoda açıkça belirgindir. Başlardan biri ışık etkisi yaratabilmek için beyaz boyayla vurgulanmışken, öteki daha koyu boya kullanılarak gölgelendirilmiştir (Resim 8/9). Demek ki burada artık istenen biçimi dile getirebilmek için açık ve koyu arasında yalın bir seçim söz konusu olmayıp, açığa veya koyuya doğru değiştirilebilen nesnel bir ton vardır."[21]

Antik Yunan sanatında heykel ustalarından çok resim ustaları çoğunluk göstermiştir. Tiyatro sahnelerinin, dükkanların duvarlarının resmedildiği bilinmektedir. Ama bu resimlerden günümüze örnek kalmamıştır.

"Pompei'de veya başka yerlerde gün ışığına çıkan mozaikleri veya duvar resimlerini görerek bile, antik resim sanatının özniteliği hakkında bilgi edinebiliriz. Pompei, İ.S. 79 yılında Vezüv'ün lavları altında gömülü kalan zengin bir taşra

[21] E.H. Gombrich, **Sanat ve Yanılsama,** (Çev. Ahmet Cemal), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992, s. 55.

merkeziydi. Bu kentin hemen her evinde, her konağında duvarlara, sütunlar ve mimari kısaltım resimleri, çerçeveli resimler, öyküler canlandıran betimlemeler yapılmıştı."[22]

Resim 8. Güney İtalya'dan Vazo, İ.Ö. III. Yüzyıl

Resim 9. Güney İtalya'dan Vazo, İ.Ö. III. Yüzyıl

[22] E.H. Gombrich, **Sanatın Öyküsü,** (Çev. Bedrettin Cömert), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992, s.76.

Pompeili sanatçılar, Helenistik sanatçıların bulgularından özgürce yararlanmışlardır. Pompei freskolarında, insan figürleri, manzaralar, ölü doğa resimleri, hayvan figürleri yani resme girebilecek hemen her şeyi bulmak mümkündür. Bu dönemde perspektif bilinmemektedir.

Resim 10'da İ.S. I. yüzyıla ait Stabia'dan bir duvar resmi görülmektedir. İnsan figürüne ait tüm bilgiler kompozisyonu zorlamaksızın dış çizgiler ile verilmeye çalışılmıştır. Renk lekeleriyle ayrılan ten ve giysiler yine iç çizgiler ile hacimlendirilmeye çalışılmıştır.

Resim 10. Çiçek Toplayan Kız, İ.S. I. Yüzyıl

Resim 11'de, İ.S. birinci yüzyıla ait bir duvar resmi görülmektedir. Mitolojik bir öyküye dayalı olarak yapılan duvar resminde, gerek perspektifte gerekse ışık ve gölgede

yanılsamacı yaratma eylemini görmek mümkündür. Açık ve koyu lekeler zıtlık oluşturacak şekilde art arda dizilmiştir. Öndeki ve önemli nesneler daha büyük, arkadaki nesneler daha küçük çizilmeye çalışılsa da klasik anlamda perspektiften söz etmek mümkün değildir.

Resim 11. Paris İda Dağında, İ.S. I. Yüzyıl

Roma'ya bağlı Pompei kenti Helenistik sanattan yansımalar taşımaktadır. "Romalılar dünyayı fethedip, Helen hükümdarlarının kalıntıları üzerinde yeni imparatorluklar kurarlarken, sanatta öyle büyük gelişmeler olmamıştı. Roma'da çalışan

sanatçıların çoğunluğu Yunanlıydı. Romalı derleyiciler (koleksiyoncular) ise daha çok

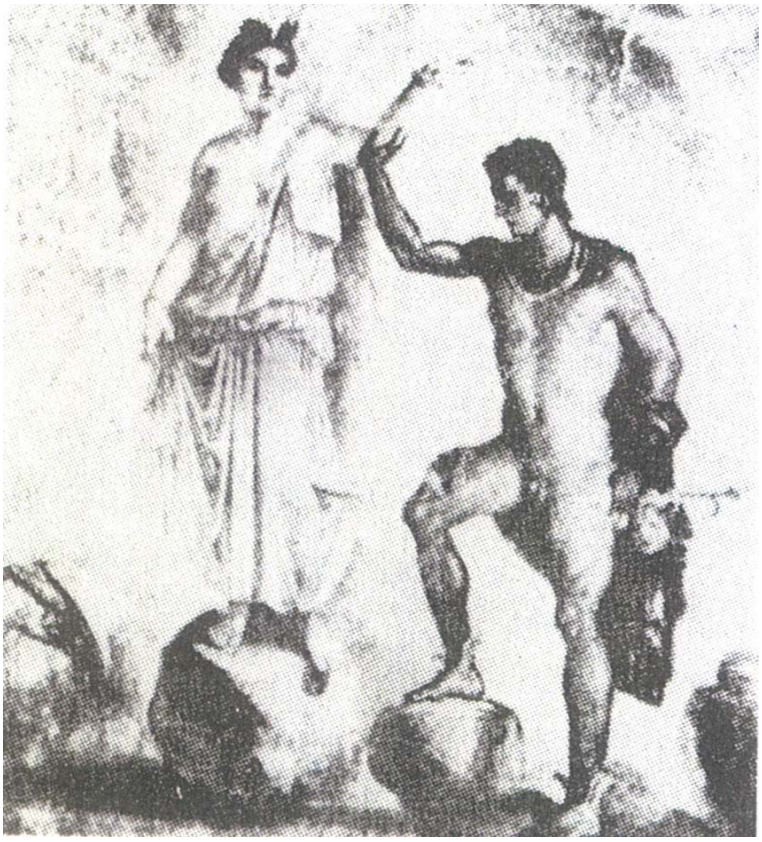
Yunan ustalarının yapıtlarını veya kompozisyonlarını satın alıyorlardı. Roma dünyaya egemen olunca, sanatta yine de bir değişiklik meydana geldi. Sanatçılara yeni görevler yüklendi. Bunun sonucu olarak teknikler değişti."[23]

Romalı sanatçılar, Yunanlı sanatçılar gibi imgelemdeki ideal figürler çizmek yerine gördüklerini çizmeye yönelmişlerdir. Kralların birebir portreleri büstleri çalışılmıştır. Yani Romalı sanatçılar, Helenistik kompozisyonu ve ifade tarzını zamanla kendilerine mal etmişlerdir. Roma duvar resimlerinde illüzyonist-klasisist bir resim anlayışı ortaya çıkmıştır. Renkli ve oylumlu kompozisyonlar Roma duvar resimlerinde yerini almıştır. Bu resimler odanın duvarlarını bölüm bölüm kaplamaktadır. Mitolojik konular ve günlük yaşamdan sahneler ev ve kutsal mekanların duvarlarını süslemektedir.[24]

Resim 12 Pompei'de bulunmuş bir duvar resmidir. Duvar suluboyası (fresk) tekniği ile yapılan bu kompozisyonda mitolojik bir sahne betimlenmiştir. Helenistik kompozisyon ve tarzlarının yansımaları görülmektedir.

Romalı sanatçılar mozaik tekniğini de kullanmışlardır. Bunun yanında balmumu boyaları ile portreler de çalışmışlardır. Bu portrelerde optik bir biçimlendirme görülmektedir. Roma'nın hıristiyanlığı kabul etmesi ile natüralist anlatım tekniği, katı ve şematik anlatım tekniğine yerini bırakmıştır.

[23] Gombrich, a.g.e., s. 80.
[24] Bkz. Bazin, a.g.e. s.124-130

Resim 12. Pompei'den Duvar Resmi, İ.S. 60 Yılları

3.2. Rönesans Resminde Çizgi ve Leke

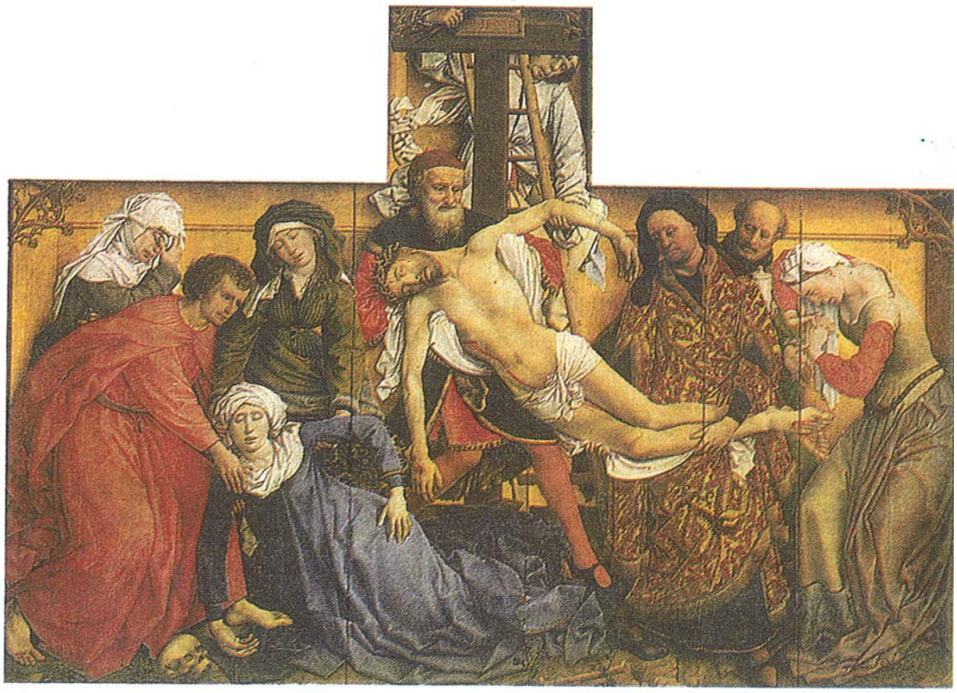
"Daha önceki devirlerde önemli ölçüde diğer sanat kollarının başarılarıyla geri planda kalmış olan resim sanatı Rönesans ortamında büyük bir atılım yapmış ve ilk plana çıkmıştır. Rönesans resim sanatı bu sanat kolunun olduğu kadar bütün Sanat Tarihi'nin de kabul ettiği en büyük dehalardan bazılarının faaliyet alanı olmuştur."[25]

Rönesans döneminde kilise etkinliğini yitirmiş, bilimsel, kültürel ve sanatsal etkinlikler ön plana çıkmıştır. Sanatçılar saygınlığını kazanmıştır.[26]

[25] Engin Beksaç, **Avrupa Sanatına Giriş,** İstanbul: Engin Yayıncılık, 2000, s. 33.
[26] Bkz. Akkaya, Beksaç, a.g.e. s.121-127.

"Hıristiyan dini bütün güzel sanatlara izin vermiş, ancak hepsini dinsel amaçları için çalışmaya zorlamıştır. Roma ve Gotik sanatlar, o dönemin insanlarını ölüm korkusu içinde, karamsar ve ürkek olarak canlandırmıştır. Rönesans'la birlikte sanat hareketlenir. Antik sanat yeniden ele alınır ve bunun etkisiyle insan önem kazanır. Resimde ve heykel sanatında konular dinsel olmasına rağmen, biçim daha gerçekçi bir şekil almıştır. Zengin halk kesimi ve aristokrasi bu sanatı himaye ve teşvik eder. Rönesans'ın beşiği İtalya'dır. Aynı dönemde kuzey ülkelerinde resim sanatının konusu, zengin ve nüfuzlu insanların zevk ve gururunu okşayacak türdedir. Hollanda'da ise doğa görüntülerine, insan kadar değer verilerek sanata sokulmuştur."[27]

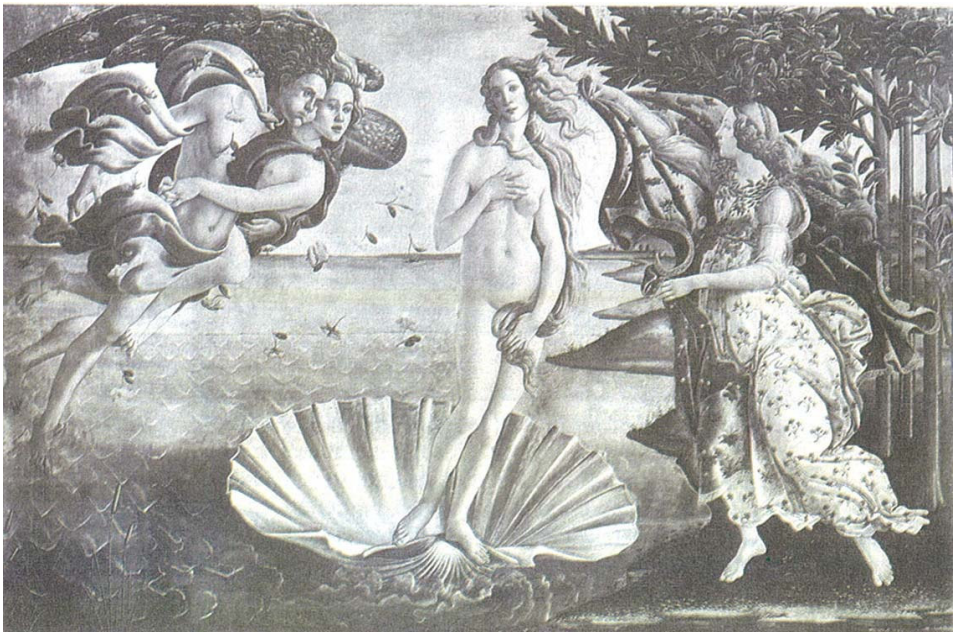
Rönesans resim sanatında sanatçılar, formun doğruluğunu ve güzelliğini çizgilerle araştırmıştır. Çizgiler ayırıcı etkiler yaparak belirgin bir hal almıştır ve formun üç boyutlu görünüşünü belirlemeye çalışmaktadır. Resim 13'de Rogier Van Der Weyden'nin (1400?-1464) sunak masası resmi görülmektedir. İsa'nın çarmıhtan indirilişini konu alan resimde tüm ayrıntılar betimlenmiştir. Figürler derinliksiz bir düzleme yerleştirilmiştir. Tablo açık-seçik kenar çizgilerine sahiptir.

Resim 13.Rogier Van Der Weyden - Çarmıhtan İndiriliş, 1435

[27] Ayla Ersoy, **Sanat Kavramlarına Giriş,** İstanbul: Yorum Sanat Yayıncılık, 2002, s. 74.

Resim 14'de Sandro Botticelli'nin (1444/45-1510) "Venüs'ün Doğuşu" adlı yapıtı görülmektedir. Zarif ve uyumlu çizgilerle betimlenmiş figürler aslında tam olarak çizim doğruluğuna sahip değildir. Çizgi zarifliğini elde etmek için Botticelli doğaya karşı özgürce davranmıştır. Bu durumda çizginin uyumunu ve güzelliğini çoğaltmıştır.[28] "Sanatçı, resmi bir yüzey sanatı niteliğine büründürerek, kendine özgü bir desen anlayışıyla, çizgilerin ince, zarif ve ahenkli ritmiyle kompozisyonda birlik ve bütünlüğü sağlamış ve biçim ile içeriği en anlamlı bir biçimde kaynaştırmak suretiyle mesajın açık ve çarpıcı etkisellikle seyirciye iletilmesini hedeflemiştir."[29]

Resim 14. Sandro Botticelli - Aphrodite'nin (Venüs'ün) Doğuşu, 1486

Rönesans resim sanatının en büyük bulgularından biri de matematiksel perspektif kurallarıdır. Perspektifi Filippo Brunelleschi'nin (1377-1446) bulduğu sanılmaktadır. Perspektifin bulunmasıyla gerçeklik yanılsaması artmıştır. Resim 15'de perspektif çalışmalarına büyük önem vermiş sanatçı Paolo Uccello'nın (1397-1475) "San Romano Savaşı" adlı yapıtı görülmektedir. Yerde yatan asker ve oklar ortak kaçış noktasına yönelmiştir. Okların kompozisyondaki dağılımı çizgisel dokuların oluşmasına sebep olmuştur uzaktaki ve yakındaki figürlerdeki belirlilik, Rönesans sanatçısının

[28] Bkz. Gombrich, a.g.e., s.199.
[29] Akaya, Beksaç, a.g.e. s.148.

doğru çizim yasalarına bağlılığını göstermektedir. Bundan dolayı da bu savaş sahnesi inandırıcılığı açısından izleyici şüpheye düşürmektedir.[30]

Resim 15. Paolo Uccello - San Romano Savaşı, 1452-57

XV. yüzyılın yarısına doğru Almanya'da tahta baskı tekniği bulunmuştur. Bu teknik ile birçok kitap basılmıştır. Bu teknik ile basit çizgilerle birçok resim yapılmıştır. Fakat sanatçıların ayrıntılardaki ustalıklarını göstermelerine yeterli olmadığı için, daha ince etkiler yaratabilen bakır levhalar tahta levhaların yerini almıştır. Resim 16'da Martin Schongauer'in (1453?-1491) "İsa'nın Doğuşu" adlı oyma resmi görülmektedir. Figürler ve mekandaki motifler bütün ayrıntılarıyla betimlenmiştir. Arka mekana koyu leke yerleştirilerek öndeki figürlerin belirginliği sağlanmaya çalışılmıştır. Orta ve koyu değerdeki lekeler de yine çizgiler ile oluşturulmuştur.

Rönesans resim sanatı çizgisel üsluba sahiptir. "Çizgisel üslup üç boyutlu olarak duyumlanmış bir bellilik üslubudur. Vücutların hep biteviye sağlam ve belirli sınırlanışları seyirciye, sanki onları parmaklarıyla yoklayabilecekmiş güvenini verir ve kabartıları sağlayan bütün gölgeler vücudun şekillerine resme o kadar tam bir yolda uyarlar ki, dokunma duygusunu adeta tahrik ederler. Tasvirle tasvir edilen nesne aynıdır

[30] Akaya, Beksaç, a.g.e. s.139.

denilebilir."[31] XV. yüzyıl sanatçılarına göre XVI. yüzyıl sanatçılarının yapıtlarında çizgisel üslubun tipik örnekleri daha fazladır.

Resim 16. Martin Schongauer - İsa'nın Doğuşu, 1475

İtalyan sanatçılar insan vücudunun yapısını incelemek için anatomiye yönelmişlerdir. Bu çalışmaları ile sanat tarihinde ün yapmış sanatçı Leonardo da Vinci'dir (1452-1519). Rönesans sanatçıları çizim doğruluğuna o kadar önem vermişlerdir ki, figürleri birer heykeli andırmaktadır. Leonardo da Vinci sfumato (giderek erime) tekniğini kullanarak bu durumdan kurtulmuştur. Gölge önemli bir etken olarak ortaya çıkmıştır. Yine de bu durum çizginin egemenliğini değiştirmemiştir. Sanatçılar yine de konturun kesin ve mutlak etkisini kullanmaya devam etmişlerdir. 16.

[31] Heinrich Wölfflin, **Sanat Tarihinin Temel Kavramları,** (Çev. Hayrullah Örs), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1995, s. 34.

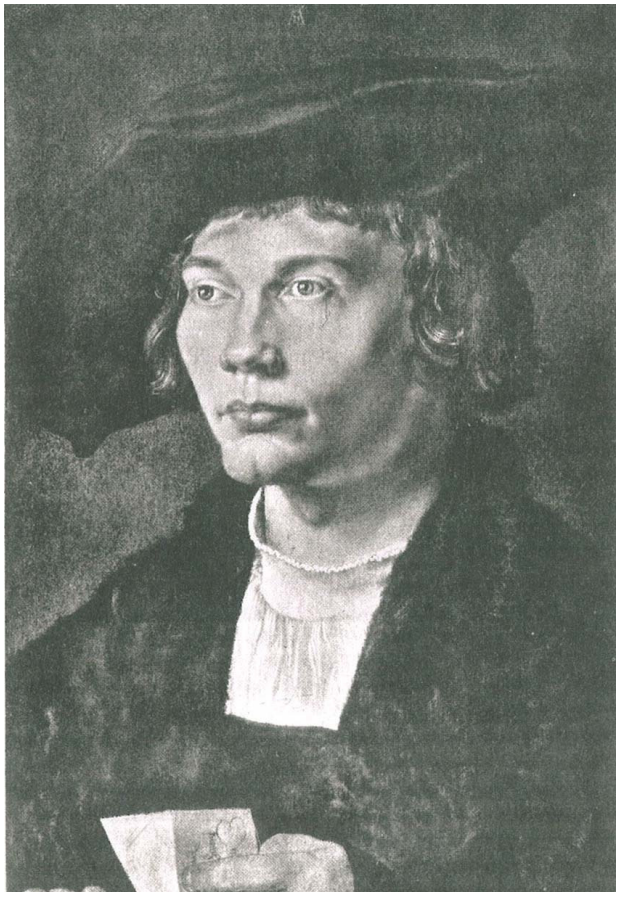
yüzyıl resimlerinin tamamında çizgi motifi ve çizgiyle aranan güzellik ön plandadır. Düzgün ve devamlı çizgiler kompozisyonun tamamını dolaşmaktadırlar. Gölgeleri belirten koyu lekeler ve renk lekeleri de yine kontur çizgilerinin egemenliğindedir. Resim 17'de Michelangelo Buonarroti'nin (1475-1564) "Tondo Doni" adlı yapıtı bulunmaktadır. "Bu yapıttaki vücutların hacim değerlerinin gösterilmesi ve hareketin görsel ifadesi, duruş ve davranışlardaki etkileyici hareketlilik, yapıta sinen duyarlık, grafik düzendeki değişik canlı ve dinamik klasik yüksek Rönesans Resim anlayışının boyutlarını gösterirken, sanatçının çizgiselliğe verdiği öncelik özellikle önemli bir nitelik göstermektedir."[32] Kompozisyonda renk lekeleri ve koyu gölgeler belirginlik adına çizgilerle sınırlandırılmıştır. Kumaş kıvrımları ilk bakışta açık-koyu lekelerle betimlenmiş izlenimi verse de yine bu lekeler çizgilerin egemenliği altında kurgulanmıştır. Her renk lekesi kendi içinde bütündür ve diğer bir renk lekesinden kontur çizgileri ile ayrılmıştır.

Resim 1. Michelangelo Buonarroti - Tondo Doni, 1503-1505 arası

[32] Akaya, Beksaç, a.g.e. s.169.

Resim 18'de Albrecht Dürer'in yapmış olduğu bir portre görülmektedir. "Alından aşağı siluet çok kuvvetle belirtilmiştir, ağız kesimi emin ve sakin bir çizgiyle gösterilmiştir, burun kanatları ve gözler, hep, ta en ufak ayrıntılarına kadar aynı nitelikte verilmiştir. Şeklin sınırları nasıl dokunma duygusu için düzenlenmişse, yüzeyler de öyle gene dokunma duyumuyla kavranabilecek yolda resmedilmişlerdir: düzgün ve sağlamdırlar, gölgeler şekle doğrudan doğruya yapışan karanlıklar olarak anlaşılmıştır. Modelle resmi tamamıyla birbirinin eşidir. Yakından bakışla görülen, uzaktan bakıldığı zaman görülenden başka türlü değildir."[33] Dürer, görüntünün tüm içeriklerini çizginin egemenliği altına koyan ilk ressamdır. Resim 1'de annesinin portresinde de çizginin tüm güzelliğini ortaya çıkardığı görülmektedir.

Resim 18. Dürer - Genç Adam Portresi

[33] Wölfflin, a.g.e., s. 57.

Resim 19'da İtalyan sanatçısı Agnolo Tori Bronzino'nun (1503-1572) "Eleonore ile Oğlu" adlı yapıtı görülmektedir. "Başın çiziliş tarzı, yüzeyler ve çizgilerin adeta madensel bir nitelikte oluşu ile dikkate değer bu resim, özellikle zengin süslemeli elbisenin tam çizgisel anlamda tasviri bakımından ilginçtir. Hiçbir insan gözü gerçeği böyle görmemiştir, bununla çizgilerin her tarafından aynı belirtilişini söylemek istiyorum. Ressam bir an bile olsun nesnel bellilikten ayrılmamıştır."[34]

Resim 19. Agnolo Tori Bronzino - Eleonore ile Oğlu

Venedikli ressamlar perspektif ve figürlerin doğru çizilmesinin yanında renge de çok önem vermişlerdir. Resim 20'de Vecellio Tiziano'nun (1485?-1576) "Papa III. Paolao, Alessandro ve Ottavio Farnese ile" adlı yapıtı görülmektedir. Nesnelerin belirgin kenar çizgileri İtalyan sanatçılarınınkine göre daha belirlidir. Çizgiler gittikçe belirsizleşmiş ve figürler parlak renklerle kaynaşmıştır.

[34] Wölfflin, a.g.e., s. 61.

Resim 20. VecellioTiziano - Papa III. Paola, Alessandro ve Ottavio Farnese ile, 1546

3.3. Rönesans Sonrası Avrupa Resminde Çizgi ve Leke

Sanat Tarihinde 17. yüzyıl Barok dönem olarak anılmaktadır. İlk dönemleri Roma'dadır. Daha sonra bütün Avrupa'ya ve Latin Amerika'ya yayılmıştır.

"Rönesans sanatındaki belirlilik, açıklık ve netlik Barok'ta gölgesel üsluba, gelişi güzel bir görünüme, anlık yakalayışa dönüştü. Bu tabii ki öznel üslupla sağlanıyordu. Ayrıntılardan arınan gerçek anlık görünümle can evinden yakalanıyordu. Anlık olgu çok değişik çağrışım ve anlamları yaratıyor, izleyiciyi çok sayıda soru ile baş başa bırakıyordu. Böylece konu açıklanmamış oluyor, seyirci düşünme, yorumlama,

hayal gücünü zorlama sürecine giriyordu. Resmin bütünlüğünde parça anlamını kaybediyor, sert konturlar siliniyor, parça bütünle kaynaşıyordu. Açık ve koyu lekeler, ton farkları yaratımı form üzerinde odaklandırıyor, ışık bağımsız bir hayata kavuşuyordu."[35]

Bir görüntü sanatı olan Barok'ta çizgiler belirsizdir. Formların birbirlerine bağlanmasına hizmet etmektedir. Açık-koyu ve renk lekeleri ile gözün hareketi sağlanmaktadır. Resim 21'de Annibale Carracci'nin (1560-1609) "İsa'ya Yas Tutan Meryem" adlı yapıtı görülmektedir. Açık ve koyu leke dağılımı, gözün hareketini de yönlendirmektedir. Belirgin kontur çizgileri görülmemektedir. Koyu renk kompozisyonu çevreleyerek gözün merkezde odaklanmasını sağlamaktadır.

Resim 21. Annibale Carracci - İsa'ya Yas Tutan Meryem, 1599-1600

Resim 22'de Pieter Paul Rubens'in (1577-1640) bir sunak masası için hazırladığı taslak görülmektedir. Açık ve koyu renk lekeleri grift bir biçimde

[35] Mukadder Çakır Aydın, **Sanatta Eleştirellik,** İstanbul: Beta Yayınları, 2002, s.112.

kompozisyonu dolaşmaktadır. Biçimleri sınırlandıran konturlar lekeler arasında erimiştir. Çizgi belirli yerlerde ön plana çıkmıştır. Rönesans'ın belirgin uzun çizgileri yerini kesik çizgilere bırakmıştır. Eski şekil verici çizgiler parça parça olmuştur.

Resim 22. Pieter Paul Rubens - Aziz Katerina'nın Kutsal Evliliği

Rembrandt van Rijn (1606-1669) olgunluk döneminde gölgesel üslubun en iyi örneklerini vermiştir. Resim 23'de Amsterdamlı bir soylunun portresi görülmektedir. Yakından bakıldığında giysilerdeki dantel süsler, altın sırmalar ve düğmeler lekelerden oluşmuştur. Giysilerdeki hacim gölge lekeleri ile gerçekleştirilmiştir.

Resim 23. Rembrandt Van Rijn- Jan Six, 1654

XVIII. yüzyılın ortalarına doğru Barok sanatın devamlılığı niteliğinde olan Rokoko sanatı Avrupa sanatına egemen olmuştur. "XVIII. yüzyıl toplumun sanatsal gereksinimleri, farklı kesimlerin düşünüş biçiminden ve beğenilerinden kaynaklanmaktadır. Sanatçı bunları yanıtlayarak, sanatsal etkinliğini gerçekleştirir. Toplumsal grupların, kurumların ve bireyin özel koşulları, sanatçıya bilinçli ya da bilinçsiz olsun yaratıcı bir ortam sağlamıştır."[36]

[36] Semra Germaner, **18. Yüzyıl Avrupa Resmi,** İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1996, s. 25.

XVIII. yüzyıl sanatı Barok sanatın ağır görüntüsüne karşılık hafif ve ince bir görünüşe sahiptir. Yuvarlaklaştırılmış çizgiler ile fazla özentili biçimler oluşturulmuştur.

Resim 24'de Giambattista Tiepolo'nun (1696-1770) bir resmi görülmektedir. Rahat, akıcı bir anlatım diline sahip olan sanatçı, Yüksek Barok'un koyu kahverengi gölge lekeleri yerine açık arka planları kullanmıştır. Renkler karıştırılmadan saf olarak kullanılmıştır. "Bu yeni anlatımlar, Rönesans'tan bu yana resim sanatında olan değişiklikleri, Batı resim sanatındaki çizgiden renge gidişi, açık olarak göstermektedir."[37]

Resim 24. Giambattista Tiepolo - Menuet

"1789 Fransız Devrimi'nden sonra Avrupa yeni bir dünya görüşü, ahlak ve yaşam biçimine sahip olmuştur. Artık sanatçı da özgürdür, dilediği konuyu seçebilir. İnsan veya doğa, mevsimler, iklim değişimleri romantik sanatçıların incelediği konular olmuştur. Toplumların zenginleşmesi, yeni endüstri merkezlerinin kurulması ile

[37] Adnan Turani, Dünya Sanat Tarihi, İstanbul: Remzi Kitabevi,1992, s.490.

Romantizm yerini Naturalizm'e bırakmıştır. Toplum, aile yaşamı, iş hayatı Naturalizmin konuları arasındadır. Toplumları etkileyen büyük değişikliklerin arkasından, toplumların düşünce yapıları da değişerek, yeni düşünceler sanatta yeni akımları ortaya çıkarmıştır. Hiçbir sanat akımı sürekli olmaz. Toplumların duygu ve zevklerine paralel olarak değişir, yeni buluş ve görüşler, sanat anlayışının değişmesine sebep olur."[38]

"Barok, rokoko, neo-klasizm, romantizm, realizm gibi bir çok akım, birbirlerine karşıt olarak doğarken bir yandan da Rönesans'ta bulgulanan natüralist yaklaşım sürdürülmekteydi. Dinsel anlatımların zayıfladığı dönemlerde ya da toplumsal konuların gündeme gelişinde en fazla bazı içerik ve biçim farklılıkları görülüyordu." [39]

Resim 25'de Jacques-Louis David'nin (1748-1825) "Horatius Kardeşlerin Yemini" adlı yapıtı görülmektedir. Antikitenin erdemini yeniden canlandırmak isteyen sanatçı, yalın biçimleri kompozisyonlarında kullanmıştır. Fransız toplumuna bir eleştiri olarak yaptığı bu resim Roma alçak kabartmalarını anımsatmaktadır. "David'in bu şaheserde sergilediği üslup özellikleri öylesine bir uyum içindedir ki, sanatsal açıdan her şey âdeta yerli yerini bulmuştur: ağırbaşlılık, yalınlık, simgesellik, didaktik bir ahlâksallık, figürlerin heykelleri andıran anıtsallığına ve ifadeye katkıda bulunan açık-koyu kontrastlar, koyu ve donuk renk armonisi, ışığın denetim altında ve istenilen etkiyi sağlamak amacıyla kullanımı (hem kompozisyon bütünlüğüne hem de ifadeye güçlü katkı yapmak üzere istenilen yerlere düşürülen berrak ışık), çizgilere (konturlara) önem veren kompozisyon ve sağlam desen anlayışı, klâsik anatomiye hâkimiyet ve tüm diğer teknik uygulamar…"[40]

---

[38] Ersoy, a.g.e., s.75.

[39] Ümran Bulut, **Avrupa Resminde Üslup ve Anlam İlişkisi,** İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003, s.80.

[40] Tayfun Akaya, ideoloji, Sanat ve Gerçekçilik: Jacques Louis David ve Horatius Kardeşlerin Yemini, **www.sanatvebilgi.com**, S.4, Mayıs 2004, Erişim Tarihi: 15.08.2005, s. 13. Krş. Zeynep İnankur, 19. Yüzyıl Avrupa'sında Heykel ve Resim Sanatı, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1997, s.21.

XIX. yüzyıl Romantik sanatçısı Francisco Goya (1746-1828) bir çok asit oyma çalışmıştır. "Bunların çoğu, yalnızca çizgileri değil gölgeli bölgeleri belirtmeye olanak veren ve "akuatinta", yani "leke baskı" denilen yeni bir teknikle yapılmıştır."[41]

Resim 25. Jacques-Louis David – Horatius Kardeşlerin Yemini, 1784

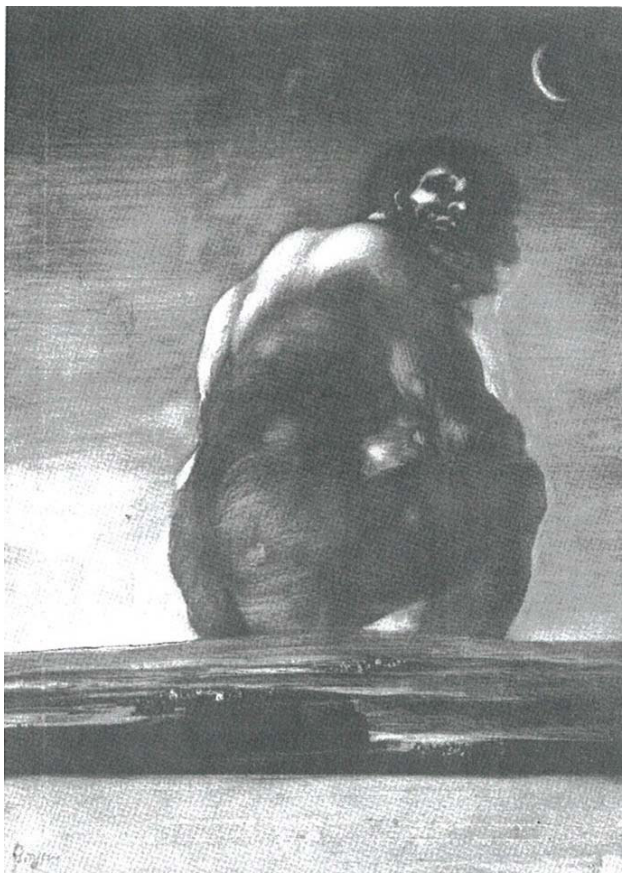
Resim 26'da bir asit oyması görülmektedir. Figürün neredeyse tamamını kaplayan koyu leke, gözün ve omuzlarının bir kısmında yer alan açık leke ile kontrastlık oluşturmaktadır. Arka fonun açık tonda belirtilmesi, figürün koyu lekesinin kompozisyona hâkimiyetini vurgulamaktadır. Goya'nın resimlerinde ışık ve renk temel öğelerdir. Çizgiler giderek bütün yararına ortada kalkmıştır.[42]

Romantik dönemde manzara fon görevi yapmaktan çıkmıştır. Bir İngiliz olgusu olan manzara resminin örneklerini John Constable (1776-1837) ve Joseph Mallord William Turner (1777-1851) vermiştir.

---

41 Gombrich, a.g.e., s.383-384.

42 Bkz. Francis Claudan, **Romantizm Sanat Ansiklopedisi,** (Çev. Özdemir İnce), İlhan Usanbaş, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1994, s.85.

Resim 26. Francisco Goya - Dev, 1820

Resim 27'de Joseph Mallord William Turner'ın "Polyphemos'la Alay Eden Odysseus" adlı yağlı boya resmi görülmektedir. Prizma renkleri ile oluşturulan kompozisyon, sanatçının gün batımına ilişkin tüm bilimsel bilgilerini sunmaktadır. Boya lekeleri arasında nesneleri belirgin kılmıştır. Sanatçı resimlerinde duygularını çizgiden çok renk lekeleri aracılığıyla ifade etmeye çalışmıştır.

1840'tan 1870 ve 1880'e kadar Avrupa Sanatı'nın en güçlü akımı Realizm'in Öncüsü Gustave Courbet (1819-1877) olmuştur. Sıradan insanları ve konuları betimleyen sanatçı döneminde tepki almıştır. Resim 28'de sanatçının "Günaydın, Bay Courbet" adlı yapıtı yeralmaktadır. Bu resimde akıcı çizgiler, gözü etkileyen renkler yoktur. Doğal ve içten bir atmosfere sahiptir. Gün ışığının parlak etkisiyle figürlerin kompozisyonda yer almayan ağacın gölgesi açık ton üzerinde koyu lekeler oluşturarak figürlerdeki koyu lekelerle birleşmiştir. Işığın etkisiyle giysilerde açık ve koyu lekeler

zıtlık oluşturmuştur. Biçimleri belirginleştiren çizgiler iç ve dış konturlar olarak yer yer görülmektedir.

Resim 27. Joseph Mallord William Turner - Polyphemos'la Alay Eden Odysseus, 1824

Resim 28. Gustave Courbet - Günaydın, Bay Courbet, 1854

Barbizon okulu öğrencilerinden Francois Millet (1814-1875) köy yaşamından sahneleri betimlemiştir. Resim 29'da "Başak Toplayan Kadınlar" adlı yapıtı görülmektedir. "Millet bu kadınların güneşli ovadaki basit çizgilerini kararlılıkla oylumlayarak, onların kalın ve sağlam yapılı vücutlarıyla kararlı davranışlarını vurgulamak için hiçbir şey esirgememiştir."[43] Figürlerdeki her çizgi önceden hesaplanmış gibidir. Gölge ve koyu lekeleri ön plana, açık koyu karşıtlarını arka plana yerleştirerek önden arkaya doğru derinlik vermiştir.

Resim 29. Francois Millet - Başak Toplayan Kadınlar, 1857

XIX. yüzyılın sonlarından itibaren bilimsel çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. Sanatçılar da bundan etkilenmişlerdir ve modern sanat akımları ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Empresyonizmdir. "Empresyonizm, tamamen görsel, içgüdüsel bir sanat anlayışını belirler. Sürekli yenilenen bu bakış biçimi, ışık ve ışığın geçişen türlü değişimleriyle yaratılır ve resmin asıl konusu olacak kadar büyük boyutlara ulaşır. Bunun bir sonucu olarak, manzara resimleri öteki tüm resim çeşitlerinden ağır basmış, dinsel, mitolojik ve tarihi konulu resimler az çok ortadan silinmiştir."[44]

---

[43] Gombrich, a.g.e., s.402.

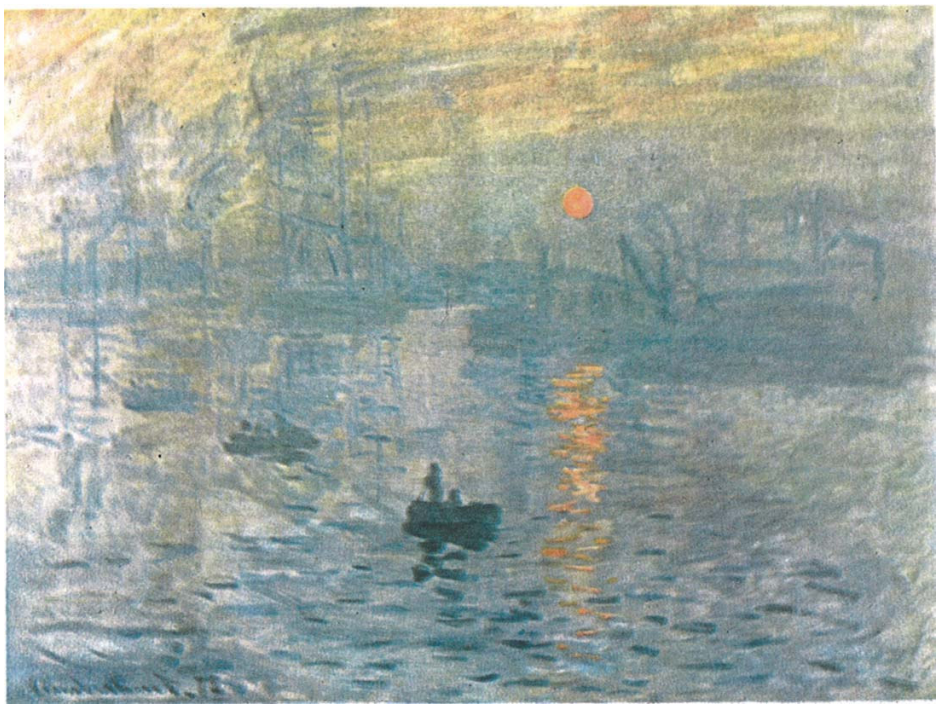
[44] Maurice Sérullaz, **Empresyonizm Sanat Ansiklopedisi,** (Çev. Devrim Erbil), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991, s.14.

"Teknik açıdan bakıldığında, Empresyonist ressamlar, biçim ve rengi olması gerektiği gibi değil, ışığın çarpıcı etkileri altında, gerçekten gördükleri gibi resmettiler. Bu, onları sanatın bir çok geleneksel ilkesini terketmeye yöneltti. Nesnelere biçimlerini veren ve hacim etkisi uyandıran kesin çizgiler bundan böyle bırakılarak, yerine birbirinden ayrı, tek tek fırça dokunuşlarından yararlanıldı. Geometrik kurallar üzerine kurulmuş olan perspektif artık kullanılmıyordu; ama onun yerine, boşluğu ve hacmi belirlemek için ön plandan başlayarak gerilerde ufka kadar uzanan dereceli tonlar ve renk çeşitlerinden yararlanılıyordu… Empresyonist ressamlar güçlü ve şiddetli kontrastlarıyla, ışık gölge (chiaroscuro) alanları kullanmaktan vazgeçtiler. Siyahlar ve griler, saf beyaz, çeşitli kahverengiler ve aşı boyası, koyu kahverengi (ambra), kırmızımsı kahverengi gibi "toprak" renkleri paletlerden çıkarıldı. Sadece prizmatik renkler, maviler, yeşiller, sarılar, portakal rengi, kırmızı ve menekşe rengi kullanılmaya başlandı. Nesnelerin daha önceden bildikleri gibi değil, nasıl görünüyorsa öyle resmini yaptılar."[45]

Resim 30'da Claude Monet'nin (1840-1926) "İzlenim, Gündoğumu" adlı yapıtı görülmektedir. Akıma da adını veren resim duyarlı renk kullanımını örneklemektedir. Doğmakta olan güneş ve suya yansıması turuncu renk lekesi ile belirtilmiştir. Sandal ve figürler koyu leke ile ayrıntısız olarak betimlenmiştir. Arkadaki çizgisel etkiler şehir siluetini andırmaktadır.

Renklerle desen, o tonla biçim arasında denge kurmaya çalışan Paul Cézanne (1839-1906) kübist bir anlayışa doğru yaklaşmıştır. Resim 31'de "Yıkananlar" adlı resmi görülmektedir. Doğru çizimden uzak figürler renk lekeleri ile belirtilmiş ve formu toparlaması açısından da kontur çizgileri kullanılmıştır.

[45] Sérullaz, a.g.e. s.15-16.

Resim 30.Claude Monet - İzlenim, Gün Doğumu, 1872

Resim 31. Paul Cézanne - Yıkananlar, 1898-1905

Resim 32'de Paul Gauguin'nin (1848-1903) resmi görülmektedir. Figürlerin kıyafetleri tek renk lekesi ile belirtilmiş iç ve dış kontur çizgileri ile de oylum verilmeye çalışılmıştır. Kompozisyon renk lekelerinin şeması ile kurulmuştur.

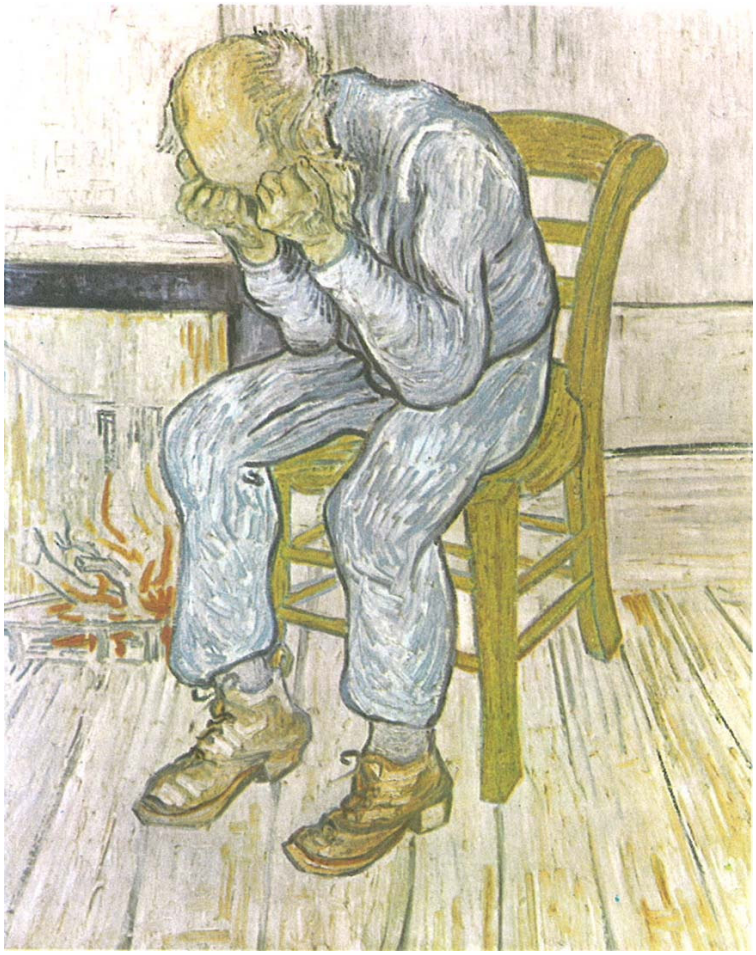
Resim 32. Paul Gauguin - Siesta, Yaklaşık 1894

Resim 33'de Vincent Van Gogh'un (1853-1890) "Sonsuzluğun Eşiğinde" adlı yapıtı görülmektedir. Fırça vuruşları ile çizgisel dokuların oluştuğu ve nesnelerin çevresini kesintiye uğramadan saran kontur çizgileri görülmektedir.

Empresyonizm akımını Ekspresyonizm akımı izlemektedir. "Ekspresyonist sanat yapıtları, içinden bir kuşağın genel duygularının tüm yönleriyle fışkırdığı inançların dile getirilmesi olarak tanımlanabilir."[46] "Nesnelerin doğal görüntüleri biçimsel olarak deforme edilmiştir. Fovizm akımı ile canlı ve parlak renkler biraraya getirilmiştir. Vahşilik yabancılık anlamına gelen bu üslupta kırmızılar, yeşiller, mavi ve sarılar en parlak ve canlı görünüşleriyle korkusuzca yanyana getirilmiştir. Kübizmin öncülüğünü Cézanne yapmıştır. Picasso'ya yazdığı mektuplarda, doğadaki nesneleri geometrik

[46] Lionel Richard, **Ekspresyonizm Sanat Ansiklopedisi,** (Çev. Beral Madra, Sinem Gürsoy, İlhan Usmanbaş), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991, s.7.

şekillere dönüştürmeyi tavsiye etmiştir. Böylece geometrik çizgi ve şekillerin sembolik değer kazanmasını sağlamış olur. Bütün bu akımlar birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmazlar."[47]

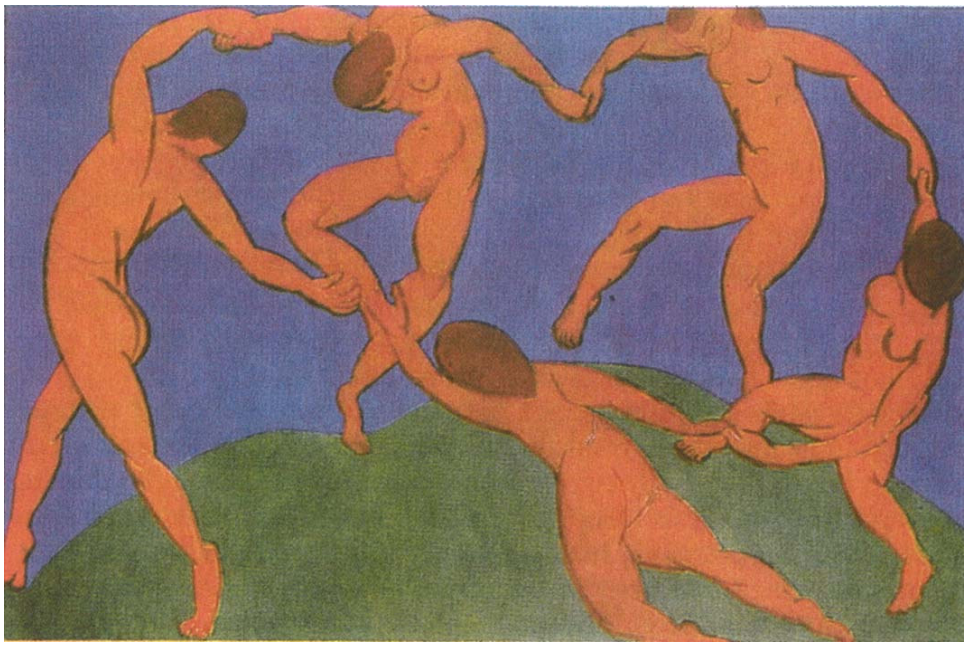
Resim 33. Vincent Van Gogh - Sonsuzluğun Eşiğinde, 1890

"Resim sanatında başka bir soyut sanat akımı da, Fütirizm'dir. Geçmiş, gelecek ve içinde yaşanan anı, herhangi bir konu etrafında, çeşitli çağrışımlardan yararlanarak canlandırır. Dört boyutun yer aldığı yeni bir görüşe dayanır."[48] Sürrealizm Freud'un

[47] Ersoy, a.g.e., s.75.
[48] Ersoy, a.g.e., s.75-76.

psikanaliz çalışmaları ışığı altında ortaya çıkmıştır. Gerçekliğin temellerini düşlerde tasarımlarda ve hayallerde aramıştır.[49]

Resim 34'de Fovist Henri Mattise'nin (1896-1954) "Dans adlı resmi görülmektedir. Mekan iki renk (mor ve yeşil) ile verilmiştir. Figürler kontur çizgilerinin sınırlandığı başka bir renk lekesi ile betimlenmiştir.

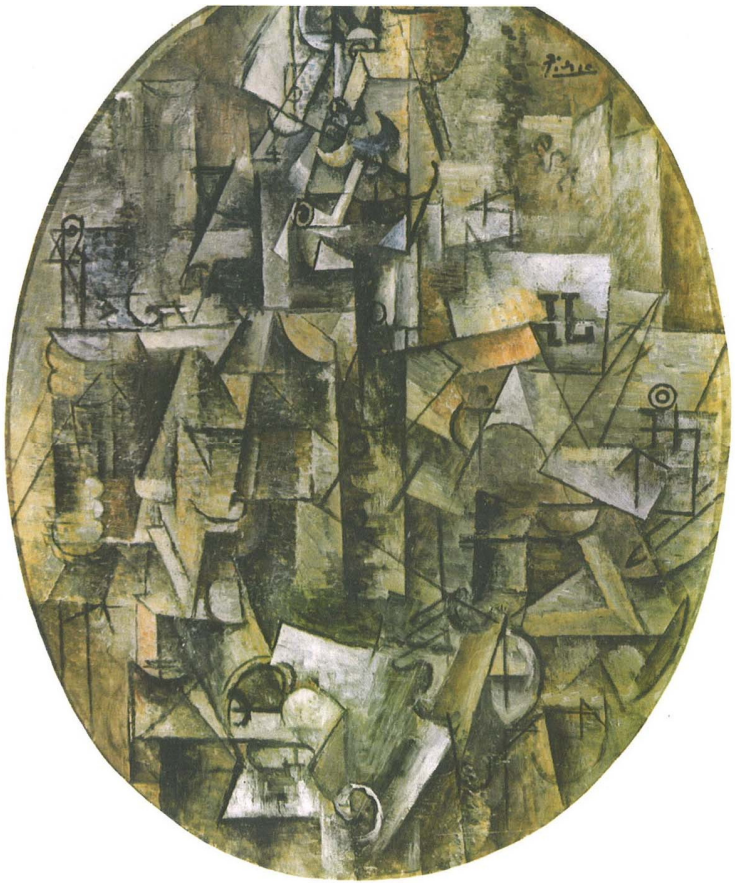

Resim 34. Henri Matisse - Dans, 1910

Resim 35'de Pablo Picasso'nun "Pipo İçen Adam" adlı yapıtı yer almaktadır. Sanatla gerçeklik arasında yeni bir aşamayı simgelemektedir. "Resimde adamı bulmak oldukça güçtür. Adamın başını ve piposunu bulduktan sonra, resmin geri kalan bölümlerini çözmeye başlayabiliriz. Adam oturmuş durumdadır; tualin altına doğru elinde bir kağıt tuttuğu görülür. Adamın parçalanmış üçgen görüntüsünü çevreleyen biçimlerden bazıları, sandalyenin parçaları olabilir. Sol elinin yanında ise dört köşe bir şişe ile üzerinde JOURNAL sözcüğünün bazı harfleri olan bir gazete görülmektedir; east (doğu) harflerinden ise bu nesnelerin gerisindeki duvarda bazı afişler olabileceği anlaşılmaktadır. Bu harfler, Braque'nin resmindeki çivi gibi, günlük gerçeklikten

[49] Bkz. René Passeron, **Sürrealizm Sanat Ansiklopedisi,** (Çev. Sezer Tansuğ), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1996. s.36.

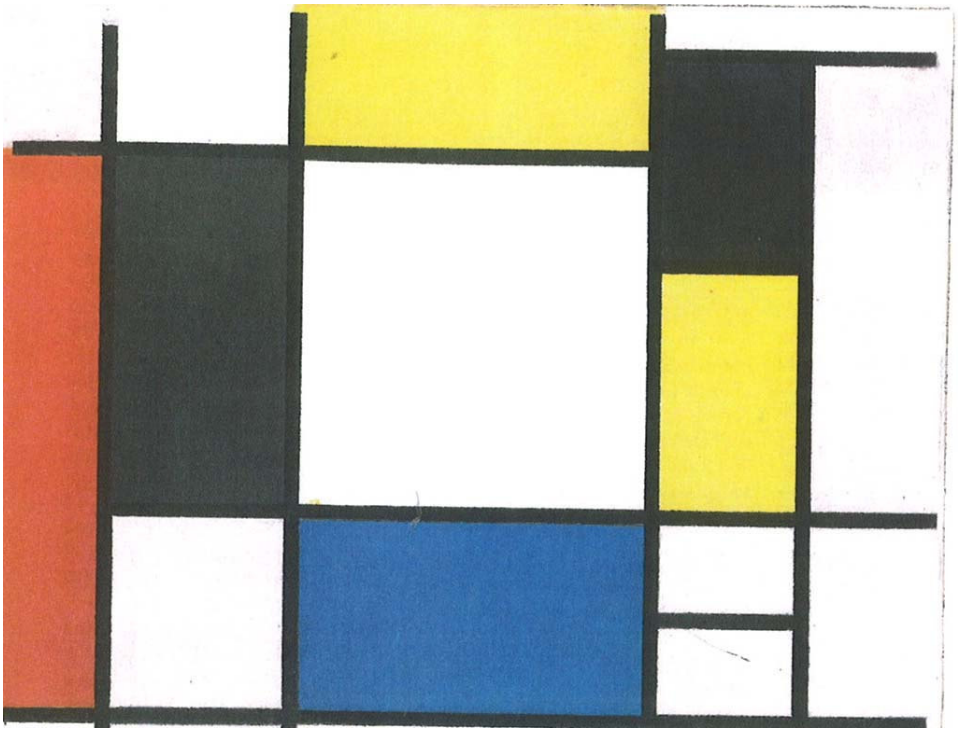
yapılmış alıntılardır. Resmin geri kalan bölümü, bu saydıklarımızın tersine, gerçekliği gelişigüzel bir araya getirilmiş gösterge ve belirtileridir. Belki de sistemler demek daha doğru olur. Adamın piposu ve bıyığı özlü ve açık seçik bir biçimde gösterilmiştir ve bunların resimde fiziksel bir varlığı vardır. Çizgilerle belirtilen kare biçimindeki şişenin bu çizgileri, şişe konusunda bir fikir vermekle birlikte, onu fiziksel olarak yansıtmamaktadır. Resmin öbür bölümlerinde gördüğümüz bunlara benzer işaretler de yüzün, kolların, sandalyenin parçalarını belirtirler. Bu işaretler açıkça göründükleri halde, tam olarak neyle ilgili olduklarını bilmeyiz. Resmin geri kalan bölümü, açık koyu tonlara göre şu ya da bu yana yatan kesin çizgili yüzeylerden oluşmaktadır. Çizgilerle renk tonları genellikle birbirini tamamlamakla birlikte, resimde belli bir yüzeyin bir yana yattığını gösteren renk tonları ve ton değişmesiyle ilgisi olmayan, boşlukta tele benzeyen bir nesne gibi sarkan bağımsız çizgiler vardır."[50]

Resim 35. Pablo Picasso - Pipo İçen Adam, 1911

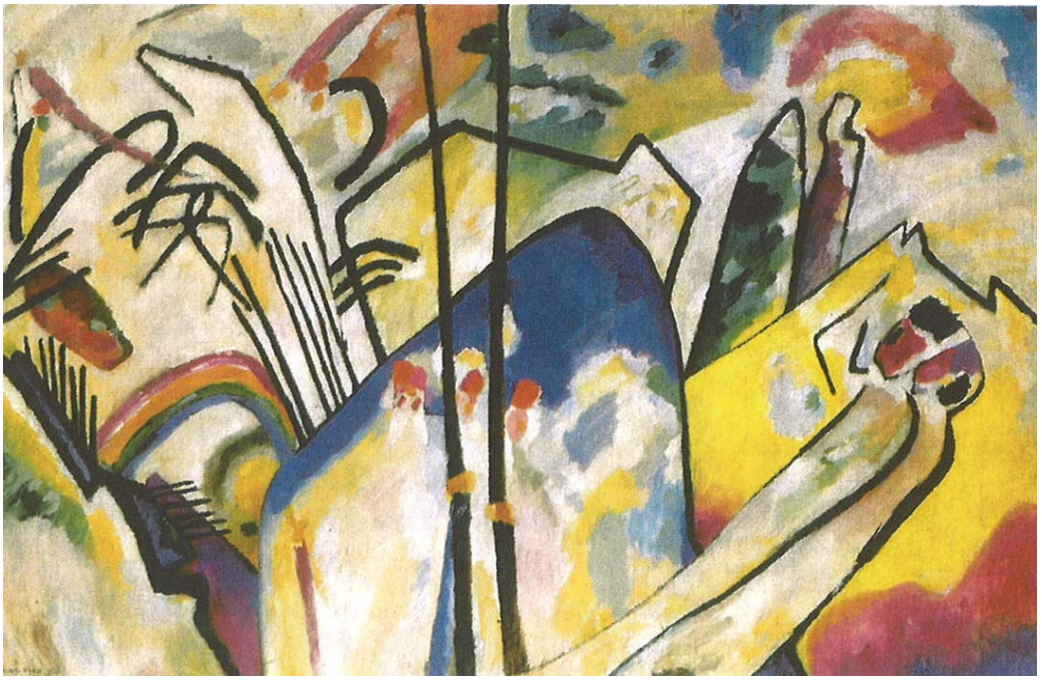
[50] Norbert Lynton, **Modern Sanatın Öyküsü,** (Çev: Cevat Çapan, Sadi Öziş), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991, s.61.

Kübizmin tam soyutlamaya giden bir yoldu. Piet Mandrian (1872-1944) resimlerini çizgisel yapılar olarak düzenlemiştir. Kompozisyonlarında çizginin ritmik ağını kullanmıştır (Resim 36).

Resim 36. Piet Mondrian - Kırmızı, Siyah, Mavi, Sarı ve Gri ile Kompozisyon, 1920

Soyut Ekspresyonist sanatçı Vassily Kandinsky (1866-1944) spontene ve geometrik renk lekeleri ile soyut resimler yapmıştır (Resim 37). Çizgiler dinamik yapıları ile kompozisyona hareket katmaktadır.

Resim 37. Vassily Kandinsky - Kompozisyon IV, 1911

Paul Klee (1879-1940) görünenle yetinmeyip, görünenin ardındaki sorunlar üzerinde de düşünmüştür. Bauhaus'da verdiği desenlerde, öğrencilerine doğadaki yaratma sürecini titizlikle izlemelerini söylemiştir. Öğrencilerine biçim oluşturmayı öğreten Klee, noktanın hareketinden çizgi, çizgiden düzey ve düzeyden de hacim oluşumu üzerine sayısız biçimlendirmeler oluşturmuştur (Resim 38). Çizgi, ton değeri ve renk gibi biçimsel etmenler yaratma sürecini yönlendiriyordu. Derslerinde çizginin ve ton değerlerinin ölçülebilir olduğundan bahsetmiştir.[51]

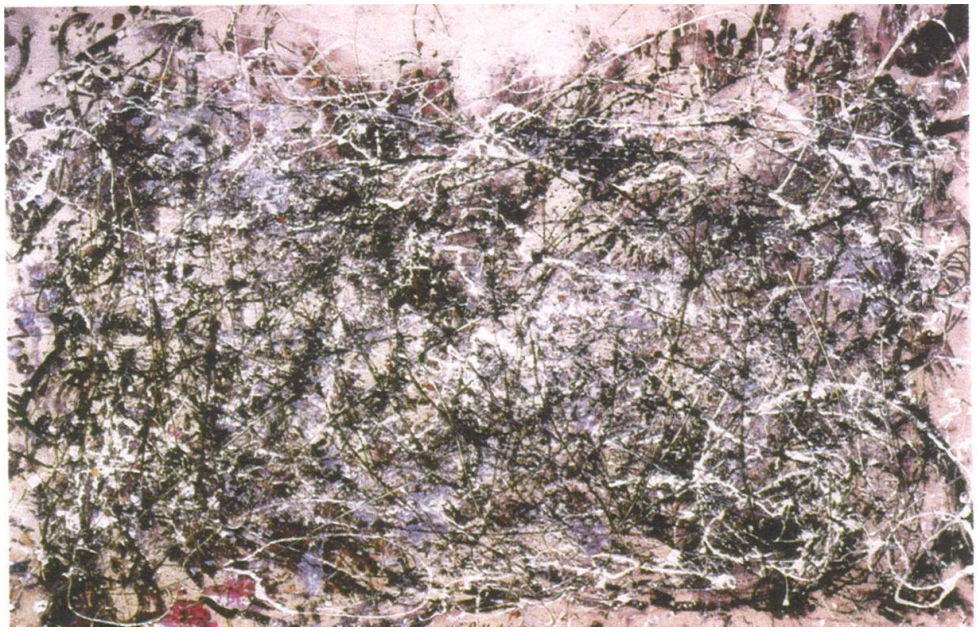
[51] Bkz. Paul Klee **"Modern Sanat Üzerine,** (Çev: Rahmi G. Öğdül), İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları, 2002, s. 21-22, Nazan & Mazhar İpşiroğlu, **Sanatta Devrim,** İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993, s.66.

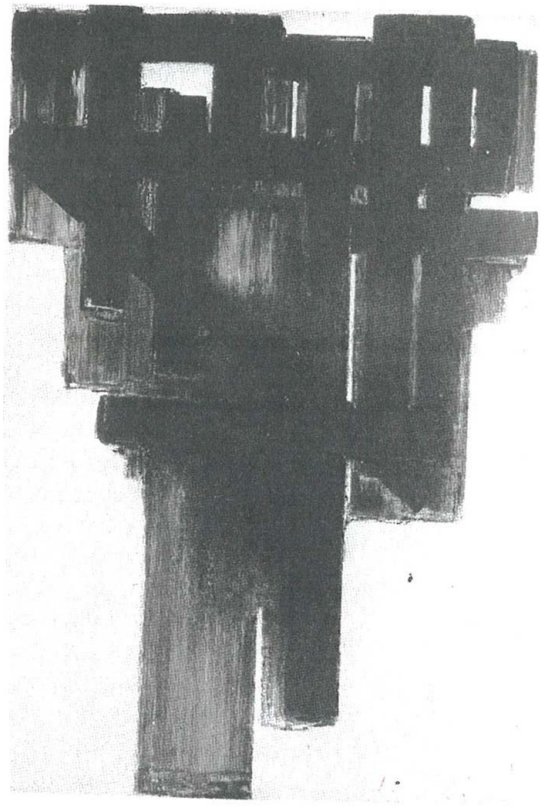
Resim 38. Paul Klee - Melek, Henüz Dişi, 1939

Renkleri yan yana getirip, fırçanın bıraktığı değinti veya leke üzerinde yoğunlaşan akıma Lekecilik (Tachisme) adı verilmektedir. Amerikalı sanatçı Jackson Pollock (1912-1956), boyaları akıtarak veya dökerek şaşırtıcı biçimler elde etmiştir (Resim 39).[52] "Action Painting" veya "Soyut İfadecilik" diye adlandırılan yeni bir üslup başlatmıştır. Birçok sanatçı onunla bağlantı kurarak çalışmalar yapmıştır. Ama hepsi Pollock'un katı yöntemlerini kullanmamışlardır (Resim 40).

[52] Bkz. Gombrich, a.g.e., s.478.

Resim 39. Jackson Pollock - Bir Numara, 1948

Resim 40. Pierre Soulages - İsimsiz, 1954

Çağdaş sanat, 1900'lerden II. Dünya Savaşı'na kadar ve II. Dünya Savaşından günümüze olmak üzere iki bölümde ele alınmaktadır. Yüzyılın ilk yarısında ortaya atılan Kübizm, Konstrüktüvizm, Soyut Sanat gibi akımlar, ürünlerini 1960 sonrası vermişlerdir. 1960 sonrası sanatın en belirgin özelliği ise "Non-Pictural" tavrıdır. Bu dönem sanatı Pop-Art, Op-Art, Geç Resimsel Soyutlama, Minimal Sanat ve Post Modern tepkiler gibi birbirinden çok farklı eğilim ve akımlara yönelmiştir.[53]

Çizgi romanlardan kesitler seçerek, tabloların yüzeyi matbaacılıkta kullanılan tramla kaplayan Roy Lichtenstein (1923-), biçimlerini kesin kalın çizgi ve renk lekeleri ile oluşturmaktadır (Resim 41).

Resim 41. Roy Lichtenstein - Başyapıt, 1962

[53] Bkz. Semra Germaner, **1960 Sonrası Sanat,** İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1997, s.7.

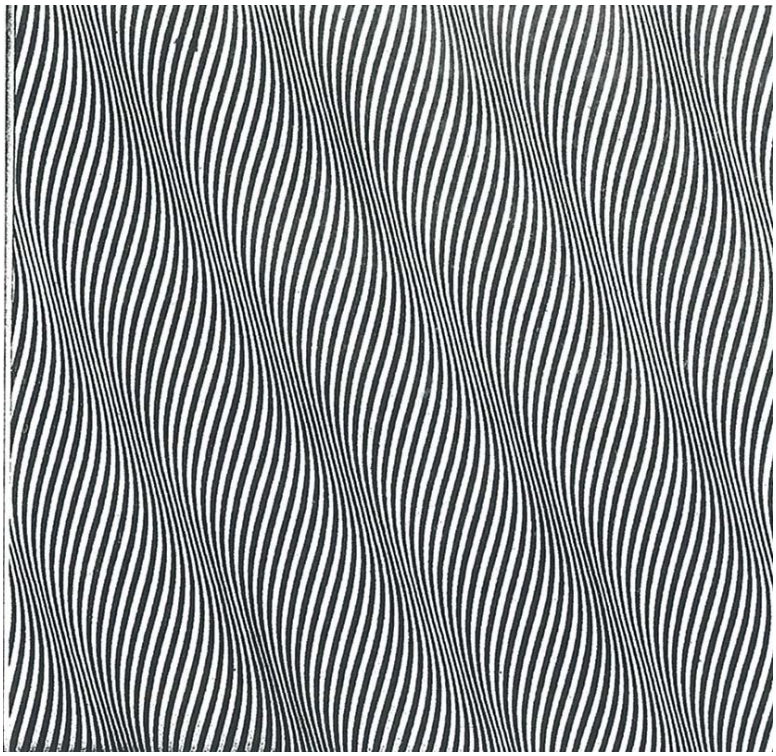
Pollock'un boyaları akıtması ve dökmesi ile oluşturduğu biçimlerden etkilenen Yves Klein (1928-1962) çıplak kadın vücutlarının bıraktığı leke etkilerini kullanmıştır (Resim 42).

Resim 42. Yves Klein - Uçan İnsanlar, Ayrıntı, 1961

"Seurat'ın noktalama tekniğinden hareket ederek, görsel olarak ısı ve enerji gibi bazı duyumları anlatmayı deneyerek optik alandaki çalışmalarına başlayan Bridget Riley (1931-) ilk optik sanat yapıtını 1961 yılında gerçekleştirmiştir. Sanatçı başlangıçta bir süre yalın biçimlerin kimliklerini yitirmeksizin burkulmalarıyla araştırmalar yapmış,

daha sonra çizgi ağları üzerine temellenmiş optik tablolar gerçekleştirmiştir." (Resim 43)[54]

Resim 43. Bridget Riley - Şenlik, 1974

"Doğalcı, simgeci, seçmeci ve benzeri eğilimleri bir tarafa bırakıp asıl olarak resmin profesyonel ve teknik yönleriyle ilgilenen çağdaş genç ressamların tablolarında ışık, perspektif hareket ve uzam gibi yanılsamacı öğeler yok olmaya ya da tamamen yeni bir tarzda ele alınmaya başlanmaktadır. Nitekim, örneğin doğalcı resimde perspektif ve ışık yanılsamasıyla çözümlenen uzam sorunu modern sanatçılar için renk, çizgi, kompozisyon ve oyluma ilişkin maddi ve gerçek sorunlara yol açar ve yanılsamacı bir tarzda değil, küçük ve büyük cisimlerin yüzeylerinin düzlemsel yapılanış yoluyla çözümlenir."[55]

---

[54] Semra Germaner, a.g.e., s.3.

[55] Nikolai Tarabukin, "Sehpadan Makineye", (Çev: Doğan Şahiner), **Modernizmin Serüveni.** Haz: Enis Batur, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998, s.119.

"İç ve dış çizgi, yani Fransızca'dan dilimize geçen terimiyle kontur (contour), nesne ve doğa karşısında yapılan desenlerde görülen ve terk edilmeyen iki resim öğesi olarak daima önem kazanmış ve kullanılmıştır. Oysa figüre bağımlılık düşünülmeyince, yaratılan yapıt, doğa yapısının görüntüsünden yoksun olunca, onunla ilgili iç ve dış formlara bağımlı olan iç ve dış konturun işlevi de kalmamaktadır. Bu nedenle, desenlerinde, bir optik görüntü karalamasını benimseyen izlenimcilerle, yalın nesne biçimine ilişkin çizginin ortadan kalkmaya başladığı dikkate alınırsa, soyut sanat biçimlemelerinde figüre bağlı bir iç ve dış kontur, elbette söz konusu olamazdı. Bu yüzden, Sürrealistler'e yani Gerçeküstücüler'e değin iç ve dış konturun ömrünü sürdürdüğünü zamanımızda ise konturun yerini, kendi başına bir konu niteliğindeki dinamik soyut çizgilerin aldığını görüyoruz. Demek ki, eski çağlardan bu yana figüre ya da nesnelerin görüntüsüne bağlı çizgi, çağımızda bağımsız olarak yalnız kendine hizmet eden bir resim öğesidir. Ama bu durum, doğadan algılanan ve onun yarattığı heyecanı yansıtan desen anlayışının sonu demek oluyordu. Bu aşama, güzel sanatlarda eskiden yalın doğa biçiminin saptanmasında bir araç olan desenin, giderek resmin nesneden bağımsız bir resim türü olma özelliğini kendi anlamına kattığını göstermektedir."[56]

Renkler de doğa biçiminden ve renginden bağımsız kullanılmaya başlanmıştır. Renk lekeleri sanatçının imgelemindeki biçimleri somutlaştırıyor ve kendi başına yalın güzelliğini ortaya koyuyordur.

[56] Adnan Turani, **Çağdaş Sanat Felsefesi,** İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999. s.88.

IV. ÇOCUĞUN SANATSAL GELİŞİM BASAMAKLARI

Sanat eğitimi, çocuğun duygusal bakımdan geliştiği bir süreçtir. Duygu ve düşüncelerini özgürce anlatabilmesi yetenek ve yaratıcılığını kullanabilmesi amacıyla sürdürülen çalışmalar, kuşkusuz çocuğun sanatsal gelişim basamaklarına uygun bir biçimde hazırlanmalıdır. Eğitim sürecinde uygulanan yöntemlerde, çocuğun çizgisel gelişim basamaklarının önemli bir araç olarak ele alınması, çocuğun kapasitesinin üretime dönüşmesini sağlayacaktır. Bu nedenle, bu bölümde çocuğun bebeklikten ergenliğine kadar geçen süreçte çizgisel gelişimi ve resimlerinin özellikleri incelenmektedir.

4.1. Çocuğun Çizgisel Gelişim Basamakları

Çocuk bir takım gereçlerle çizgiler çizer, boyar ve resimler oluşturur. Fiziksel ve duygusal olarak gelişirken birikimlerini çizgi ile dışa vurur. "Çizgi, çocuğun hem algısal, hem ussal ve hem de resimsel malzemesidir. Bu resimsel malzeme çocukta yıl yıl hatta gün gün değişerek gelişir."[57] Bu gelişim 2 yaşından 14 yaşına kadar devam eden sistemli bir gelişimdir. Zaman zaman duraksamalara uğrar ve daha sonra yerini bir sonraki evreye bırakır. Her çocuk bir sanat evresinden diğerine aynı zamanda geçiş göstermemektedir. Yine de üstün yetenekli ve farklı zekâlı çocukların dışında tüm çocuklar diğer gelişim evreleri gibi çizgisel gelişim evrelerinden aynı zamanlarda geçmektedirler. Çocuğun çizgisel gelişimi sistemli bir gelişim göstermektedir. Bu gelişime ilk dikkati çeken, çocuğun çizgisel gelişiminin basitten karmaşığa doğru organik bir süreç izlediğini savunan Gustaf Britsch'tir. Çocukların çizgisel gelişimlerinin sistematik bir gelişme göstermesinin sebebi, büyürken fiziksel ve duygusal gelişimleri sürecinde karşılaştıkları sorunlara benzer çözümler bulmalarıdır. Arnheim da çocukların çizgisel gelişimlerinin algısal bir olgu olduğunu ve bu gelişmenin algısal ayrımsama süreci içinde gerçekleştiğini

[57] Olcay Tekin Kırışoğlu, **Sanatta Eğitim Görmek Öğrenmek Yaratmak**, Ankara: Pegem Yayıncılık, 2002, s.76.

savunmaktadır. Çocuk gördüğü nesneleri kendi bulduğu çözümlerle kağıt yüzeyinde tekrar yaratmaktadır. Gördüğünü değil bildiğini çizmektedir. Oransızlık, düzleme, saydamlılık özellikleri onun üçüncü boyutu yaratmak için geliştirdiği çözüm yollarıdır. Algısal gelişimi sürecinde çözüm yolları da gelişim göstermektedir.

"Lowenfeld'in gelişim evrelerine yaklaşımı, doğallık konusunda Gestalt'cılarla (Britsch ve Arnheim) aynı yöndedir. O da bu evreleri gelişimin doğal bir sonucu olarak alır. Ayrıldığı nokta çocuğun algısını ve yaratıcılığını etkileyecek her türlü etmenden kaçınması ve sanatsal davranışın toplumsal ve araçsal işlevlerine ağırlık vermesidir. Ussal gelişim, kimlik sorunu ve yaratıcılık bu gelişimin sağlıklı olmasıyla koşutluk gösterir. Bu resimler çocuğun toplumsal, ussal, bedensel, ruhsal, çizgisel, yaratıcı, tüm yaşantısının göstergesidir. Dışarıdan herhangi bir etki bu gelişmenin doğal akışını engeller."[58] Lowenfeld, çocuğun çizgisel gelişim basamaklarını şu şekilde gruplandırmıştır:

1. Karalama Dönemi (2-4 Yaş)
2. Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş)
3. Şematik Dönem (7-9 Yaş)
4. Gerçekçilik Dönemi (9-12 Yaş)
5. Doğalcılık Dönemi (12-14 Yaş)

"Herbert Read çocuk resimlerinin sistematik olarak geliştiğine inanmaz. Çocuk resimlerinin, çocuğun sahip olduğu kimi kişilik ve huy özellikleriyle şekillendiğini belirtir. Bu özellikleri de ayrıca geçmiş ve çağdaş sanat biçemleriyle eleştirerek çocukta yaratıcı tip özelliklerini ortaya koyar. Bunlar: Organik, lirik, izlenimci, ritmik, örüntülü, dokusal, şematik, dışavurumcu, sıralayıcı, bezeyici, yazınsal ve romantik olarak sıralanır. Read'e göre çocuk resminin karakteristikleri insan ırkının gelişiminden kalan izler taşır. Mandala, güneş, daire gibi biçimlerin hangi kültürde olursa olsun çocukların resimlerinde yer alması bu ortak bilincin bir

[58] Kırışoğlu, a.g.e., s.75.

kalıntısı, bir işaretidir. Bu nedenle çocuk resimleri insanın ortak yaşamının var olduğunun kanıtları olduğu gibi, tekrar bir ortak yaşamın da müjdecisidir.[59]

4.1.a. Karalama Dönemi (2-4 Yaş)

Çocuğun çizgisel gelişiminin ilk evresi karalamadır. Elinin hareketini yansıtarak ilk çizim eylemini gerçekleştirir. Kalem veya tebeşir ile ilk çizdiği çizgiler, ona gücünün ortaya çıkışı gibi gelmektedir. Bu eylemi tekrarlayarak beceriye dönüştürür. Bu dönem çocuğa göre uzun ya da kısa sürebilir. Zamanla anlamlı ve biçimli çizgiler oluşur. Çocuğun 2 ile 4 yaşları arasına rastlayan karalama dönemi, belirli bir düzen içinde gelişmektedir. Çocuğun kağıt yüzeyindeki ilk çizgileri, hareketinden doğan izlerdir. Kalemin bıraktığı iz onun kolunun, bileğinin hareketidir. Yaptığı işten keyif alır ve denemelerini devam ettirir. Sağa sola giden çizgilerin zamanla eğrilere dönüştüğü görülmektedir. Elde ettiği her şekli öğrenir ve tekrarlar. Başlangıçta gelişi güzel oluşan karalamalar zamanla kontrol altına alınmaktadır ve bunlar söz ile ifade edilebilmektedir.

"Genelde araştırmacılar ilk dönem karalamalarından çocuğun herhangi bir şeyi temsil etmek niyetinde yapılmadığında birleşirler. Hem Laquet hem de Piaget, bu ilk dönem karalamalarını yalnızca oyun ve alıştırma olarak görmüşlerdir. Arnheim da benzer bir görüşü benimseyerek, bu ilk karalamaların 'temsiller' değil büyük ölçüde 'motor ilişkilerin' ağır bastığı 'sunuş'lar olduğunu ileri sürmüştür"[60]

"Kellogg, 1,5-2 yaş arasındaki çocukların ilk başlarda yaptıkları karalamaların daha sonra bir dizi düzenli şekiller haline gelerek ve aşama aşama ayırt edilebilir şekillere dönüşüp sonrada ilk simgesel çizimlerin 3-4 yaşlarında tamamen yapısal bloklarını oluşturan çeşitli karmaşık şekillere dönüştüğünü iddia eder."[61]

Başlangıçta parmaklar ve tümüyle el çizgiyi gerçekleştirmek için yeterli kontrole sahip değildir. Bu çocuğun fizyolojik ve psikolojik gelişimine bağlıdır. Kalemi istediği

---

[59] Kırışoğlu, a.g.e. s.75-76.
[60] Haluk Yavuzer, **Resimleriyle Çocuk**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003, s.32.
[61] Kazım Artut**, Sanat Eğitimi**, Ankara: Anı Yayıncılık, 2002, s.209.

gibi kullanabilmesi için önce kalemi tutmasını öğrenmesi gerekir. Önce omuzdan, sonra dirsek ve bilekten gelen hareketlerle karalamalar oluşturur.

Zamanla çocuk, denemeleri sonucunda kalemi istediği gibi yönlendirmeye başlar. Dik, yatay, kırık ve eğri çizgiler birbiri üzerine gelirken, şekiller oluşur. Artık karamalarını kontrol edebilmektedir. Denemeleri sonucu yuvarlağı (kapalı alanı) keşfeder. Yuvarlağın keşfinden sonra yuvarlaklarına yeni şekiller eklemeye başlar ve mandala (yuvarlak içine yerleştirilmiş çapraz iki çizgi) daha sonrada toplanmalar oluşur.

"Kontrollü karalamaya başladıktan sonra çocuk, görsel kontrolden ve yaptığı işaretlerden haberdardır. Bunları keşfetmeye başlar. Çocukların büyük çoğunluğu bu tür karalamalardan büyük bir coşku duyarlar, çünkü onlar için görsel ve hareket ile ilgili gelişim arasındaki koordinasyon başarısı açısından büyük önem taşır. Göz-el koordinasyonunun görüldüğü bu kontrollü karalamalardan çocuk yeni hareketlerinden, yeni uyarımları keşfetmeye, keşfettikçe de haz duymaya başlar. Bu aşamada artık çocuğun yaşantılarındaki çeşitliliklerin zenginleşmesi ile görsel iletişim figürlerinin oluştuğu görülür"[62]

"Düzenli çizgiye başlayan çocuk zekâ ve el arasında oluşan kontrollü bir çizgi evrenine girmiş demektir. O çizdiği çizgilerle hareketleri arasında bir bağlantının varlığını keşfetmiştir. Artık bundan sonra çocuk hareketlerini kontrol etmek üzere çizgilerini istediği yönde çizebilmektedir."[63]

"Kellogg, çocuğun kareler, kapalı dairesel çizgiler ve onların eklerinden bazı anlatımların ortaya çıktığını, örneğin (mandala, mandoloid) tasvirinden bir güneş veya bir insan figürünü oluşturma çabası içinde olduğunu görmüştür."[64]

Bu dönemde çocuk objelerin belirsiz ayrıntılarını fark eder ama bunları çizimlerine yansıtmaz. Karalamalarına devam eden çocuk, yaptığı resimler hakkında

---

62 Artut, a.g.e., s.212.
63 Zerrin Kehnemuyi, **Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi,** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s.22.
64 Artut, a.g.e., s.213.

genelde konuşmaz. Yaşı ilerledikçe objeler ve çizimleri arasında benzerlikler görülmeye başlar ve bunları sözlü olarak ifade ederek yorumlar yapar.

"Kaba ve ince motor hareketlerini oldukça iyi yapan, lisanı kendini az çok ifade edecek kadar kullanabilen çocuğun bu dönemdeki resim yeteneği hemen hemen çevreyi algılama ve bilişsel mantık seviyesindeki gerilik ile eşdeğerdedir. Bu nokta oldukça önemlidir. Çünkü bu resim yeteneğinin gelişmesinde, bilişsel mantık gelişiminin ince motor ve lisan yeteneğinden daha etkili olduğunu gösterir. Nitekim bilişsel gelişmenin bu yeni aşamasında ilerlemekte olan çocuk 4 yaşına doğru görsel uyaranların beyinde oluşan imajlarını ilk kez taklit edebilmeye başlar. Harflerin ilk taklitleri ortaya çıkar. Taklit yeteneğine birebir eşleme yeteneği eklendiğinde resimde sembolleştirme yeteneği ortaya çıkmış olur. Bu yeteneklerin ortaya çıkış sırası, esasında beyinde motor alanların gelişme sırasını takip eder."[65]

Çocuk 4 yaşına geldiğinde çizimlerinde ve boyamalarında gelişmeler görülür. Artık düşüncelerini dile getiren resimler yaparlar. Boya ile resim yapmaktan keyif alırlar. Yatay veya dikey çizgiler ile lekeler kullanarak boyamalarını gerçekleştirir.

4.1.b. Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş)

Karalama evresinde öğrendikleriyle bu evreye hazırlanan 4-7 yaş grubu çocuklar algılama ve kavramada belirgin bir gelişim göstermektedirler. Artık resimlerinde sadece çizgiler yoktur. Canlandırmak istediği obje ya da kavramla ilişki kurma kaygısı yaşamaktadır. Öğrenmesi geliştikçe de şemalar oluşmaya başlamaktadır. Bu durum ona büyük heyecan vermektedir.

Çocuk, çevresindeki nesneleri algılamasına rağmen kassal güçsüzlüğünün de etkisiyle simge yaratmada zorlanmaktadır. Conrad "Çocukların yarattıklarında

[65] Sabiha Paktuna Keskin, **Çöp Çocuk**, İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2003, s.23.

kullandıkları simgeler, onların gördükleri, işittikleri, tattıkları, bildikleri, dokundukları, düşündükleri ve hakkında konuştukları şeyler için benimsedikleri işaretlerdir." der.[66]

Dış dünya ile kurduğu ilişkisini zenginleştirmeye başlayan çocuk için en önemli başlangıç konusu insan figürü çizim deneyimleridir. İnsan figürlerinde baş, daire olarak çizilmektedir ve içine göz ve ağzı temsil eden çizgiler koyulmaktadır. Bacak ve kollar da çizgi olarak baş kısmından çıkmaktadır.

Vücut oranları gerçek dışı kaba formlar olarak insan figürü çizilmektedir. "Çocuk bunları karşısına bir insan modeli alarak yapmaz. Belleğine aldığı insanları resmeder. Bu beynin bilişsel, yani algılama, organize ederek kaydetme ve tekrar kullanabilme yeteneğindeki hafızanın gelişmekte olduğunun ilk sinyalidir."[67]

Çocuk 5 yaşına geldiğinde resimlerinde evler, insanlar ya da ağaçlar tanınmaya başlanmaktadır. Bunlar kağıt üzerinde gelişigüzel yer almaktadırlar.

"Biçimi bilinçli ortaya koyabilme olanağına kavuşan çocuk böylelikle değişik bir resim anlatımına girmiş oluyor. Bunu elde etmek için sürekli biçim simgeleri bulmaya çalışarak bugün çizmiş olduğu adam resmini ertesi gün değişik olarak yapmaktadır. Bu simge çeşitleme coşkusu 6 yaşa yaklaştıkça durulur, çocuk kendine has bir insan tipi yaratma isteğine girer."[68]

Bu dönemde tüm figürler önden ve yüzeyseldir. Önemli sayılan şeyler abartılmıştır. Vücut oranları gerçek dışıdır. Çizgisel perspektif dikkate alınmamaktadır. Bu dönemde ben merkezci bir yapıya sahip çocuk, kendi duygu ve düşüncelerini ortaya koyan resimler yapmaktadır. Mekan düşünceleri henüz gelişmediğinden eşyalar yüzeysel olarak çizilmektedir. Varolduğunu bildiği ama göremediği öğeler resimlerinde görülmektedir. Bu dönemde 'saydam' ya da 'şeffaf' resimler ortaya çıkmaktadır."Bu

[66] Kırışoğlu, a.g.e., s.79.
[67] Paktuna Keskin, a.g.e., s.22.
[68] Kehnemuyi, a.g.e., s.23.

Luquet'nin zihinsel gerçekçilik (entelektüel realizm) diye tanımladığı evrenin belirleyici niteliğidir."[69]

Çocuk 6 yaşına geldiğinde somut düşünmeye doğru eğilim gösterir ve resimlerinde şematik özellikler görülmeye başlanır. Kağıt yüzeyini amaçlı ve anlamlı doldurmaktadır. Sembolleri değişkenlik göstermektedir.

Çocuk denemeleri sonucu gereci ve kağıt üzerindeki sınırlılıkları ve olanakları öğrenmektedir. Bu kendi gücünün sınırlılıklarını ve olanaklarını da öğrenmesi anlamına gelmektedir.

Çocuk bu dönemde, geniş fırça darbeleri ile aşağıdan yukarıya ya da sağdan sola doğru gerçekleştirdiği boyamalarla cesur ve özgür renk kullanımına sahiptir. Ana renkleri öğrenir. Nesnenin kendi rengini değil sevdiği, canlı ve parlak renkleri kullanmaktadır. Çizgilerle sınırladığı nesnelerin içini farklı renge boyayabilmektedir. Kağıt yüzeyini boyayarak doldurabilmektedir. Malzeme kullanımında düzensiz ve beceriksizdir.

Çocuk 7 yaşına geldiğinde çevresindeki gelişmeleri kavramaktadır. Eşyalar ve insanlar havada uçuşurcasına ve birbirini kapatmamasına dikkat edilerek resmedilir. Bu dönemde kompozisyon sorun oluşturmaktadır. Renklerin kullanımında kararsızlıklar görünmesine rağmen yine de onları anlam ve amaçlarına uygun olarak kullanmaya çalışmaktadır. Kompozisyon oluşturma ve resmi tamamlama konusunda başkalarından yardım istemektedir. İnsan figürlerinde geometrik formlar kullanmaktadır ve dekoratif süslemeler resimlerinde görülmektedir.

4.1.c. Şematik Dönem (7-9 Yaş)

Bu yaş döneminde çocuk, deneyimleri sonucu kendisi ve çevresi hakkında bazı düşüncelere sahip olmaktadır. Bunun sonucunda çocuk resimlerinde kendine has bir

[69] Yavuzer, a.g.e., s.46.

insan şeması oluşturmaktadır. Bazı çocukların şemaları oldukça zenginken bazılarınınki basit şemalar olabilmektedir.

"Bu yaşlardaki çocuğun araştırıp elde etmiş olduğu öz ve biçim anlayışlarının zenginlik ve güzelliği, çocuğun eğitimine ve kişiliğine bağlıdır. Her başarı bilinç altından çıkıp bilince ulaştığı an başarı sayılır. Bir çok uğraş ve çaba sonucu başarı ulaşmadıkça, bunun nedenli gerçek olduğuna inanamayız. Çocukta da insan fikri, böyle bir çaba sonucu kendine öz bir 'insan şeması' biçiminde oluşmaktadır. Çocuk kişisel bir insan şeması yaratmış, öz vücut ve zihin yapısıyla da sıkı sıkıya bir bağlantı kurmuştur. Bundan dolayıdır ki, bu sınıflarda kişiliğe dayanan nice değişik insan resimleri ile karşılaşırız."[70]

"Şematik dönem, çeşitli sanatsal etkinliklerle bir gerçeğin kesin bir tanımıdır."[71] Bu dönemde çocuk toplumun bir parçası olduğunun farkındadır. Kendisini dış dünyanın bir parçası olarak görmektedir. Bedensel gelişiminin etkisiyle de ortaya çıkan ruhsal ve duygusal coşkunluklarını sanatsal etkinlikleriyle ortaya koymaktadır. Ayrıca zihinsel gelişimi artistik başarısını da etkilemektedir.

Karalama ve şema öncesi dönemde denemeleri ile kendine güveni gelişen çocuk, çevresindeki varlık ve nesnelerin birbiri ile bağlantılı olduğunu keşfeder ve bu ilişkileri resimlerinde 'yer çizgisi' ile simgeleştirir. Bu çocuğun çevrenin bir parçası olduğunun farkındalığının da göstergesidir. "Çocuklar gördükleri kadar düşündüklerini de çizerler. Örneğin, gökyüzü yukarıda olduğundan ve onu yeryüzünden ayrı düşündüklerinden, resimlerinde gökyüzünü yere değdirmeyeceklerdir."[72]

"Çocukların şemaları, gördüğü ve daha önce bir çok kez ilişki kurup tanıdığı nesneleri bir benzerini resim düzleminde gereç aracılığı ile yaratılmasıdır. Bunun daha ileride gelişecek olan resimlerin prototipi olduğu söylenebilir."[73]

---

70 Kehnemuyi, a.g.e., s.25.
71 Artut, a.g.e., s.221.
72 C.D.Gaitskell, **Art And Crafts In Our Schools**, Canada: Chas A. bennett Co. Inc, 1961, s.16.
73 Kırışoğlu, a.g.e., s.82.

Çocuk resimlerinin şematik görünümlerinin nedenleri, fiziksel güçsüzlüklerinin nedenleri ile karmaşık biçimlerin üstesinden gelememeleri, nesnenin kendisine en uygun gelen özeline bakarak yaptığı genelleme, o zamana kadar gördüğü nesnelerden edindiği algısal bilgilerle yetişkinlerin katkılarıdır.

Çocuk yaptığı resimde her şema üzerinde ayrı ayrı yoğunlaşmaktadır. Bu şemaların birbirleri ile olan ilişkilerine dikkat etmemektedir. Evden ya da ağaçtan büyük insan çizebilmektedir. "Bu özelliği Arnheim, yerel çözüm Piaget bütünden uzaklaşma ya da parça da yoğunlaşma olarak tanımlar."[74]

Çocuk ortaya çıkardığı bir şema üzerinde denemeler yaparak benzerlerini defalarca çizmektedir. Bu tekrarlarla tanımladığı nesneler üzerinde düşünmekte ve şemasını geliştirerek daha tanınır bir duruma getirmektedir."Bir objenin şemasını, çocuğun sonuçta ulaştığı kavramla o obje hakkındaki bilgisi temsil etmektedir."[75] Çocuk çevresindeki gözlemlerini usunda farklılaştırarak onları bir çerçeveye oturtmuş ve etkin şemalar oluşturmuştur. Bu şemalar çocuklar arasında bazı farklılıklar oluşturmaktadır. Bunun nedeni de sembollerin tanımlanmasında ve algılanmasındaki farklılıklardır. Her çocuğun kendine özgü bir çözüm yolu bulması, çocuk resimlerinin ilginç görünümlerinin de sebebidir.

Bu dönemde çocuğu rastlantılar sonucu elde edilen başarı pek mutlu etmemektedir. Elde ettiği sonucu tekrarlarla geliştirerek ustalığa erişme kaygısı gütmektedir. Bu yüzden resim yapma coşkusunu sürekli sürdürmektedir.

"Çocuğun resimlerinde görülen mekan ile ilgili değişiklikler de önemli göstergelerdir. Bu yaş düzeyi (7-9) sürecinde en büyük başarı mekansal ilişkilerde belirli bir düzenin oluşudur."[76] Nesneler hava da uçuşmaz ve bir taban çizgisine oturtulur. Bu dönemde bir anlamda öyküleştirmede denilebilen saydamlılık özelliği görülmektedir. Nesneler kağıt yüzeyine yatırılarak (düzleme özelliği) resmedilir. Bu çocukta gelişmekte olan mekan kavramının alt basamağını oluşturmaktadır. Bazı

[74] Kırışoğlu, a.g.e., s.83.
[75] Yavuzer, a.g.e., s.56.
[76] Yavuzer, a.g.e., s.57.

nesneler de diğerlerine oranla abartılarak çizilirken önemsizler de yok edilmektedir. Resimlerinde dekoratif süslemeler yer almaktadır. Bazen de yazı ve simgeler (çizgi film kahramanları, işaret levhaları ve şirket logoları gibi) görülmektedir.

Figürler geometrik formlarda profil ya da cepheden gösterilmektedir. Cinsiyet ayrımı ile ilgili ayrıntılar oldukça belirgindir. Dönemin sonlarında estetik kaygıların yaşandığı ve figürlerin güzel kıyafetler, iri gözler ve kirpiklerle ifade edildiği görülmektedir. Kompozisyonları tekrarlardan oluşan düzenlemelerdir.

Tekrarlar sonucu güven duygusu oluşan çocuğun renk kullanımı da etkindir. Genelde canlı ve sevdiği renkleri kullanmaktadır. Resimlerinde aynı nesneler üzerinde aynı renkleri kullanarak renk şemaları oluşturmaktadır. Nesnenin yapısına bağlı bu lokal renk tekrarları katılıktan uzaktır ve yeni bir buluşun coşkusunu taşımaktadır.

Çocuğun yaşı ilerledikçe şemaları değişmeye başlamaktadır. Çocuğun dili kullanmasındaki gelişim resim etkinliğinin azalmasına sebep olmaktadır. Kendini konuşarak ifade edebilmesinden dolayı resimsel anlatımı cansız ve kuru bir görünüm almaya başlamaktadır. Bu durum çocuğun "Gerçekçilik Dönemine" girişinin göstergesidir.

4.1.d. Gerçekçilik Dönemi (9-12 Yaş)

Bedensel ve duygusal gelişimin yaşandığı bu dönem temel eğitimin ikinci kademesine de sarkmaktadır. "Çete çağı"[77] da denen bu dönemde gruplaşma ve başkaldırma eğilimleri görülmektedir. Toplumun bir üyesi olduğundan haberdar olan çocuk, gerçek ile ilgilenmeye başlamaktadır. Aynı cinste arkadaşlarla gruplar oluşturmaktadır. Kızlar erkeklerden erkekler de kızlardan nefret etmektedir. Kızlar giyim ile ilgilenmeye başlarken erkekler, savaş ve şiddet oyunlarını seçmektedir.

[77] Erdem Ünver, **Sanat Eğitimi**, Ankara: Nobel Yayın, 2002, s.33.

Bu durum çocuğun resim etkinliğini de etkilemektedir. Resimlerinde ayrıntıya daha fazla yer vererek katı bir gerçekçi anlatıma yönelmiştir. Bu gerçekçilik doğayı aynen taklit etme anlamında değildir. Resimlerinde gözlem ve incelemeye dayalı etkiler görülmektedir. Ayrıntıya önem veren çocuk, gördüklerini resmine aktarma eğilimi göstermektedir. Bunun yanında gerçeklere uyma ve çevresinin isteklerine yanıt verme ikilemi de yaşamaktadır. Çekingen bir tavır sergileyerek yaptığı resimleri göstermemektedir. Ayrıca resimlerine olumsuz eleştiri getirilmesinden de hoşlanmamaktadır.

Ne çizmek istediklerine karar veremeyerek uzun uzun düşünmektedirler. Yaptıklarını beğenmemektedirler ve yapamayacağı, olmayacağı kaygısını yaşayarak cesaretlerini yitirmektedirler. Yaratıcı etkinliklerinde kararsızlık ve beceriksizlik görülmektedir. Daha önceki yıllarda kullandıkları geometrik çizgiler onları tatmin etmemektedir ve bu üsluptan uzaklaştıkları görülmektedir. Resimlerinde katı bir gerçekçilik egemendir. Resimlerinde erken yaşlarda görülen coşku ortadan kalkmıştır ve yaşadığı toplumun zevk ölçülerine uyma kaygısı başlamıştır.

Konu seçimlerinde bireysel farklılıkların ve cinsiyetin etkili olduğu görülmektedir. Erkekler, macera, kahramanlık, otomobil ve uçak gibi konuları seçerken kızlar, çiçekler, bebekler, moda, kadın yüzleri ve dekoratif süslemeler gibi romantik ve heyecan verici konulara yönelmektedirler.

Resimlerinde, figür ve diğer elemanlar arasında ilişki kurabilmektedir. Perspektif ve mekan kavramları gelişmiştir. Taban çizgisi yukarıya çıkarak gökyüzü ile birleşmiştir. Değişik yüzeylerdeki biçimlerde kesişmeler görülmektedir. Bilinçli bir planlama eğilimi göstererek kurallara uyma isteği görülmektedir. Her motif anlam ve amacına uygun olarak kompozisyon da yerini almaktadır. İnsan figürlerinde cinsiyet ayrımı gerçekçi bir tavırla ön plana çıkmıştır ve yaptıkları resimlerde giyim önem taşımaktadır. Cinsiyet ayrımına dayalı olarak giysileri ayrıntılı olarak çizmektedir. Figürlerin her bir parçası gerçekçi ve katı bir üslupla resmedilir. İlk dönemlerde hareketsiz olan figürler, dönemin sonlarına doğru yerini hareketli figüre bırakırlar.

Gerçekçi yaklaşımlarını renk kullanımında da gösterirken, renk ve nesne arasında ilişki kurmaktadırlar. Renkler anlam ve amacına uygun olarak kullanılmaktadır. Yaptıkları resimler de, bazen gölgeleme ve renkleri karıştırma etkinliği gözlenmektedir.

4.1.e. Doğalcılık Dönemi (12-14 Yaş)

Ergenliğin başladığı bu dönemde genç, dünya olaylarını, çevresinde olup biteni soyut düşüncelerle de destekleyerek, birikimlerini kendine göre yorumlayabilmektedir. Bu döneme 'mantık çağı' da denmektedir. Gençliğin ilk basamağı olan bu dönemde bedensel ve ruhsal yönden önemli değişiklikler yaşamaktadır. Genç sorunlarını mantığı ile çözmeye çalışmakta fakat yine çocukluk döneminin güçsüzlükleri sıkça görülmektedir.

"Yeni düşüncelere açık olup gelecek hakkında düşünmeye başlar. Ve bunlardan olası sonuçlar çıkarabilirler. Başkalarının görüşleri ile kendilerininkini kıyaslayabilir. Fiziksel, cinsel ve duygusal statüleri ile birlikte yeni edindikleri bilişsel yetileri, teorik ve sosyal sorunlara karşı ilgilerinin artmasında yardımcı olur."[78]

Hem kendi çalışmalarına hem de başkalarının yapıtlarına karşı eleştirel davranışı gelişir. Önceleri okul çağında ve ön ergenlik çağında bu eleştirel yaklaşım güvensizlikten kaynaklanan bir yaklaşımla gerçeğin yansıtma becerisine yönelmişken, bu yaştan başlayarak giderek ve artarak sanatsal değerlere yönelir. Kişisel ve toplumsal değerlere ilgi artar. Bireysel ilişkiler, duygusal yaklaşımlar içine giren genç, kendine kimi hedefler saptar. Bu hedeflere doğru yönelir ve bunları başarmaya çalışır. Bu evrede başat olan davranış bireysel kimliği bulmak ve anlatımlarda özelliği yakalamaktır."[79]

Bu dönemde, çocuk, gerçeği yansıtma isteği duyarken bir yandan da kendine özgü çizgisel anlatım biçimi aramaktadır. Resimlerde dinamik ve hareketli etkilerin yanı

[78] Artut, a.g.e., s.226.
[79] Kırışoğlu, a.g.e., s.96.

sıra hüzün, sevinç gibi soyut kavramlara da yer vermektedir. Temaları gerçeğe ve hayal gücüne dayanmaktadır. "Bu grupta iki tip göze çarpar:

1- Nesnel: Gözle görülen şeylerle ilgilenen tip (Görsel)

2- Öznel: İçsel duygu yoluyla etkilenen tip (Görsel olmayan)"[80]

Görsel, bilişsel ve duygusal gelişimin etkili olduğu bu dönemde genç, resimlerinde ayrıntılara çok önem vermektedir. İnsan figürü çizimlerinde orantı, cinsiyet özellikleri belirgindir. Kıyafetler bu dönemde, cinsiyet ayrımında ikinci planda kalarak sadece aksesuar olarak değerlendirilmektedir. Hareket sonucu kıyafetlerde oluşan kıvrımlar, ışık-gölge gibi faktörler resimlerinde görülebilmektedir.

Nesnelerin oranlarını, derinliklerini resimlerinde göstermeye çalışmaktadır. Perspektife yeterince inebilme yetisine sahiptir ve rengi en iyi biçimde kullanabilmektedir." Yakın ve uzak renklerin değişimini (görsel) ve duyguya bağlanan renkler (öznel) kullanılır."[81]

"İmgesel ve taklit çizimlere eğilim gösterirler. Yetişkinler gibi çizme ve boyama arzusu içindedirler. Ünlü sanatçıların yapıtlarını merak ederler ilgi duyarlar. Bazen kendi resimlerini beğenmezler ancak eleştiriye de tahammül edemezler, çok sık eleştirirler. Bu dönemde içinde bulundukları bunalımlı durumdan ve çevresinde gelişen olumsuzluk ve baskılardan çok etkilenirler.[82]

[80] Kehnemuyi, a.g.e., s.32.
[81] Kehnemuyi, a.g.e., s.34.
[82] Artut, a.g.e., s.227.

V. 12-15 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

İnsan doğumundan ölümüne kadar kesin sınırlarla birbirinden ayrılamayan bebelik, çocukluk, ergenlik, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemlerinden geçmektedir. Her dönemin kendine özgü bedensel, ruhsal, özellikleri vardır.

Tıpta adolesan diye adlandırılan "ergenlik dönemi, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir."[83]

"Kızlarda 10-12, erkeklerde 11-13 yaş dilimi arasında yer alan ön ergenlik (buluğ öncesi) (prepuberty) kızlarda 13-15, erkeklerde 14-15 yaş dilimleri arasında yer alan erinlik (buluğ) (puberty) dönemlerinden sonra ergenlik (kemal, rüşt) (adolescence) dönemi gelir."[84]

Çocukluğun son yılları olarak da değerlendirilen bu dönem kızlarda erkeklerden ortalama iki yıl önce başlamaktadır. Erinlik döneminin başlaması ve gelişiminin hızı bireysel olarak farklılıklar gösterebilmektedir.

Psikolojiye ergenlik dönemini kazandıran G. Stanley Hall'dur. Darvin'nin evrim teorisinden etkilenmiş ve bu teoriyi çocukluk ve ergenlik dönemine aktarmıştır. Çocukluk dönemini ilkel insanlık dönemine benzetmektedir. Ergenlik dönemini de insanlığın ilkellikten uygarlığa geçiş dönemiyle özdeşleştirmiştir. Ergenin eğitilebilir niteliğinin olduğunu ve düşünüp mantık yürütebileceğini savunmuştur. Ergenlikle ilgili topladığı bilgileri düzenli olarak bir araya getirememesinden dolayı başarısızlığa uğramış ve 20. yy'ın başlarında itibarını kaybetmiştir.

---

[83] Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002, s.262.
[84] Özcan Köknel, **Ana-Baba Okulu**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1995, s.85.

Psikoanalitik kuramın kurucusu Sigmund Freud ise insanın gelişiminde çocukluk dönemine önem vermiş ve ergenlik dönemini ikinci derece önemli saymıştır. Ona göre emme ve yeme eylemi ile erken çocukluk döneminde cinsel dürtüler gelişmektedir. Daha sonra da anal dürtüler etkisini göstermektedir. Üç yaş civarı fallik dönemi olarak adlandırılır ve jenital organların ve bunlardan alınan zevklerin dikkat çektiği bir dönemdir. Bu dönemde çocuk karşı cinsten ebeveyne ilgi duymaya başlar ve hemcinsi ebeveyne düşmanca duygular beslemeye başlar. 5-6 yaşlarında ise cezalandırılma korkusu ile bu duygularını bastırarak sessiz bir döneme girerler. 12 yaşına kadar devam eden bu sessiz dönem sonrası ergenlik dönemine girilir ve çocuklukta bastırılmış olan cinsel dürtüler tekrar ortaya çıkar. Bu çelişkilerin temelinin çocukluk döneminden gelmiş olması nedeniyle Sigmund Freud, çocukluk dönemine ergenlikten daha çok önem vermiştir.

Sigmund Freud'un kızı Anna Freud ergenlikle ilgili araştırmalar yapmış ve ergenliğin uyum sağlama süreci olduğunu savunmuştur.

Ergenlik döneminde, çocukluk döneminde bastırılan cinsel dürtüler tekrar uyanmaktadır ve ergen suçluluk hissetmektedir. Bu duygularını kontrol altına almaya çalışır ve bu hiç de kolay olmamaktadır. Çocukken yaşadığı çelişkileri aynı cins ebeveyni ile özdeşleşerek çözmeye çalışır ve onu örnek alır. Bu sayede düşmanlık ve suçluluk duygularını kontrol altına almaya çalışmaktadır. Ergenlik döneminde ise karşı cinse ilgi ve istek duyguları tekrar ortaya çıkarak hemcinsi ebeveynine düşmanca tavır göstermeye başlar. Bu duygulardan arınmak için de anne-babadan duygusal olarak uzaklaşarak özdeşleşebileceği yeni insanlar aramaya başlar.

"McCandless (1970), sosyal öğrenme kuramının esaslarını ergenlik gelişimine uyarlamaya çalışmıştır. McCandless insan davranışının dürtüler tarafından yönlendirildiğine inanmaktadır; kendisinin ergenlik dönemi tanımlaması aslında Anna Freud ve Stanley Hall'unkinden çok farklı değildir. Cinselliğin önemli bir yeri olduğu konusunda psikoanalitik görüşe katılmakla beraber hayal kırıklığı, saldırganlık,

endişe, merak ve bağımlılık gibi öğrenilmiş veya öğrenilmemiş dürtü ve isteklerin bireyi harekete geçirdiğini belirtmektedir."[85]

"McCandless, ergenin daha önce öğrendikleri ile toplumun kendisinden yeni beklentileri çeliştiğinde ortaya çıkan durum karşısında yaşadığı çelişki üzerinde durmaktadır."[86]

Sullivan, insanın en önemli ihtiyacının güvenlikte olduğunu bilmek ve endişeden arınma olduğunu savunmaktadır. Çocuk hayatını devam ettirebilmek için ailesine bağlıdır ve özellikle annesinin ruh hallerini hissedebilmektedir. Annesi üzüldüğünde bu durumu sezinlemekte ve endişe duygusunu öğrenmektedir. Bu duygu onu rahatsız eder ve ondan kaçmak ister. Ailesinin onaylamadığı davranışlar karşısında da bu duyguyu hissetmektedir. Özellikle cinsel davranışlarına gösterilen tepki de onun endişe duymasına sebep olmaktadır. Bu duygudan kurtulmak için de cinsel dürtülerini bastırmaktadır. Ergenlikte ise tekrar bir çatışma dönemi başlamaktadır. Ergen cinsel organlarını tanımak ister ve cinsel rahatlama ihtiyacı duyar. Bu durum da endişeden kurtulma isteği ile örtüşmemektedir ve genç bunalımlı bir dönem içine girmektedir.

Kurt Lewin'nin geliştirdiği alan kuramı "stres, fırtınalar ve süreksizlik" kuramları içinde yer almaktadır ve coğrafi benzeşmeleri kullanmaktadır. Kişisel ve çevresel faktörler insanın davranışlarını etkiler ve onun yaşam alanını oluşturur. Çocukken yaşam alanı basittir, fakat yetişkin olduğunda deneyimleri sonucu bu alan çeşitli bölümlere ayrılır.

"Bireyin yaşam alanındaki kişisel ve çevresel faktörler de sürekli değişmektedir. Bu değişimler dereceli olarak yavaş yavaş olursa, bireyin onları düzenlemesi ve değişime uyum sağlaması güç olmaktadır. Ancak çok hızlı değişimlerin oluştuğu zamanlarda birey yoğun stresli bir dönem geçirir ve Lewin'e göre ergenlik de böyle bir dönemdir. Ergenlikteki birey birdenbire hem birtakım fiziksel değişimlerle başa çıkmak zorunda kalır, hem de yeni bazı talepler ve beklentilerle karşılaşır. Beden çok hızlı

[85] Adnan Kulaksızoğlu, **Ergenlik Psikolojisi**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002, s.24.
[86] Kulaksızoğlu, a.g.e., s.25.

büyür, bu arada ileriki yaşamı ile ilgili yeni bazı hedefler belirlenmesinin zamanı gelmiştir."[87]

Genç kendi yaşam alanında ikilem yaşamaktadır. Çocukluğunda öğrendikleri ile yetişkinlerin kendisinden bekledikleri arasında bağlantı kurmakta zorlanacaktır. Bu durum da onun stresli bir dönem geçirmesine sebep olmaktadır.

"Ergenlik dönemini buhranlı olarak kabul eden pek çok kuramcı bulunmasına karşın bunu destekleyen pek fazla kanıt yoktur. Yapılan araştırmalar ergenlik buhranının bir norm olmaktan çok, bir istisna olduğunu göstermektedir. Bu araştırmaları yapanlar ergenliğin yeni bir uyum dönemi olduğunda görüş birliğindedirler ve bu dönemin mutlaka fırtınalı geçeceği fikrine karşı çıkmaktadırlar. Bu dönemi normal geçiren gençler vardır ve onlar derin iç bunalımlar yaşamamakta, ebeveyninden nefret etmemekte ve topluma karşı isyankar olmamaktadır. Ergenlik çağını 'fırtınalı ve stresli' olarak tanımlamak bir söylenceden ileri gitmemektedir."[88]

Bandura ergenlik döneminin bunalımlı bir dönem olmadığını savunmaktadır. Sevecen ve düzenli ailelerin çocukları sosyalleşebilmektedir. Sorunlu ailelerin çocukları ise sosyalleşememektedir. Saldırgan tavırlarının sebebi hatalı öğrenmeleri ve aileden kazanılan alışkanlıklardır.

Antropoloji kuramının önde gelen isimlerinden Margeret Mead, 1928 yılında Samono adasında yerliler üzerinde bir araştırma yapmıştır ve araştırması sonucunda ergenlik döneminin stresli bir dönem olmadığını savunmuştur. Araştırmasında Samono'daki gençlerin cinsellikle ilgili kısıtlamalarla karşı karşıya kalmadıklarını ve bu konuda özgür olduklarını belirtmiştir. Bu nedenle buradaki gençlerin ergenlikleri sakin bir geçiş ve olgunlaşma dönemidir. Maed'a göre Amerikan gençliği evlenmeden önce cinsellikten uzak durmaları konusunda uyarılmaktadır ve bunun sonucu gençler cinsel dürtülerini bastırmaları nedeniyle stresli ve buhranlı bir ergenlik dönemi geçirmek zorunda kalmaktadırlar. Ruth Breditc de bu düşünceyi desteklemiştir.

---

[87] Kulaksızoğlu, a.g.e., s.27.
[88] Kulaksızoğlu, a.g.e., s.28-29.

Spranger ‘bireysellik değişebilirliği’ adlı kuramı ileri sürmüştür ve ergenliğin mutlaka buhranlı bir dönem olacağı fikrine karşı çıkmıştır. Bazı gençlerin bu dönemi stresli atlatabileceklerini, bazılarının yavaş ve sürekli bir gelişimle, bazılarının da stresli fakat bununla başa çıkabilip zarar görmeden bu dönemi atlatacaklarını savunarak üç model ortaya koymuştur. Offer’ın araştırmaları da bunu desteklemiştir.

Erikson psiko-sosyal kişilik kuramında ergenliğe önem vermiştir. İnsanın gelişimini sekiz döneme ayırmıştır. Bunları, doğumdan bir yaşını kadar olan birinci dönemi ‘temel güven ya da güvensizlik duygusunun geliştirilmesi’, 2-3 yaş civarı olan ikinci dönemi ‘özerklik duygusu kazanma ya da şüphe ve utanç duygusunun geliştirilmesi’, 4-6 yaş civarı olan üçüncü dönemi ‘erişkinlik duygusunun kazanılması ya da suçluluk duygusunun geliştirilmesi’, 7-11 yaş civarı olan dördüncü dönemi ‘çalışkanlık duygusu kazanma ya da yetersizlik duygusu geliştirme’, 12-20 yaş civarı olan beşinci dönemi ‘kimlik kazanma ya da kimlik karmaşası’, 20-30 yaş civarı olan altıncı dönemi ‘yakınlık duygusu kazanma ya da yalnız kalma’, 30-65 yaş civarı olan yedinci dönemi ‘üretkenlik ya da durgunluk’, 65 yaş ve sonrasını kapsayan sekizinci dönemi de ‘benlik bütünlüğüne ulaşma ya da umutsuzluk duygusu diye adlandırmıştır. Bu dönemlerdeki çatışmalar kültürden kültüre ve bireyler arasında değişiklik göstermektedir.

Ergenin çocukluk dönemindeki çatışmaları çözümlemesi ve yetişkinliğinde meydana gelebilecek çatışmaları sezinlemesi gerekmektedir. Genç bu dönemde ne olduğu ve ne olabileceği hakkında fikir edinir. Cinsel kimliği ile toplumdaki yerini araması ve değer yargılarını oluşturma çabası genci yetişkinliğe hazırlamaktadır. Genç bu çatışmaları en az problemle çözdüğünde sağlıklı bir kimlik kazanır.

“Erikson’a göre kimlik, ‘yaşantı sürekliliği için bilinç dışı bir uğraş’, ‘grup idealleri ile uzlaşma’ ve ‘bireysel biricikliğin bilinçli duygusu’ olarak tanımlanabilir. Kimlik gencin geçmişte bağımlı olduğu insanlara karşı geliştirdiği özdeşimlerin (onlar gibi olma isteği) ve halen akranları ve aile dışı kişilere karşı geliştirdiği özdeşimlerin

toplamlarını ve daha fazlasını içerir."[89] Kimlik gelişim süreci içinde olgunlaşır. Erikson'a göre her birey farklıdır ve gelişimleri de farklı olmaktadır. Bu nedenle ergenlik dönemi stresli olabilir ya da olmayabilir.

5.1. Bedensel Gelişimi

Ergenliğin ilk aşamalarını oluşturan erinlik dönemi biyolojik ve fizyolojik değişimlerle başlamaktadır. Bu dönem cinsel olgunlaşmanın olduğu kısa süreli bir dönemdir.

"Ergenin cinsel açıdan olgunlaşması ile bedensel değişimleri ve kısa süreler içinde boy atarak büyümesi, hipofiz bezinin büyüme hormonu salgılaması sonucu gerçekleşir."[90] Bu hormonun salgılanması emri, beynin önemli bir bölümü olan hipothalamustan gelmektedir.

"Hipofiz bezinin salgıladığı hormonlar, başta troid ve adrenal (böbreküstü) bezleri olmak üzere, iç salgı (endokrin) bezlerinin çoğunu etkiler. Bu hormonlar, erkeklerde husyelerin (testiküller) ve kızlarda yumurtalıkların (overler) büyümelerinde etkili olduğu kadar bu organların salgıladıkları hormonları da uyarıcı niteliktedir. Cinsel erinlik ise erkeklik hormonu androjen ve kadınlık hormonu östrojen ile gerçekleşir."[91]

Büyüme anne rahmindeyken başlar ve ergenlik sonuna kadar hiç durmadan devam eder. Bedensel büyümenin en hızlı olduğu bu dönemde kadın ve erkek olmakla ilgili birincil ve ikincil cinsel değişimler görülmektedir. Cinsel organlar gelişmektedir ve kıllanma başlamaktadır. Kızlar erkeklerden ortalama iki yıl önce erinlik dönemine girmektedir. 11-12 yaşlarında göğüslerde büyüme ve vücut hatlarında yuvarlaklaşma görülmektedir. Boyları hızla büyüdüğünden bu dönemde erkeklerden daha uzundurlar. Kızlarda ergenliğe girişin en önemli göstergesi östrojen hormonunun salgılanmasının artması sonucunda mensturasyon (regl döngüsü) döneminin başlamasıdır. Bundan

---

[89] Ramazan Arı, Ömer Üre, Hasan Yılmaz, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Konya: Mikro Yayınları 1998, s.42.
[90] Yavuzer, a.g.e., s.264.
[91] Yavuzer, a.g.e., s.264.

sonra boy uzaması (13 yaş civarı) yavaşlamaktadır. Kızlardan daha geç erinliğe ulaşan erkeklerde ise cinsel organ ile erbezleri büyümekte ve sperm üretimi başlamaktadır. Gece rüyalarının da başladığı bu dönemde sakal ve bıyık çıkmaktadır ve

ses de kalınlaşmaya başlamaktadır. Boy uzaması kızlara göre daha yavaşken 14 ile 15 yaşlarında boy uzamasında sıçrama görülmektedir.

Kızlarda ve erkeklerde büyüme ilk ellerde ve ayaklarda olmaktadır. Sonra kollar ve bacaklar daha sonra da beden büyüyerek bir yetişkinin görünümünü almaktadır. Vücut bu hızlı büyümeye ayak uyduramaz ve sakarlıklar görülür.

Baş, erken çocukluk döneminde vücudun dörtte birini, yetişkin insanda ise ortalama sekizde birini oluşturur. Başın büyümesi ergenlik döneminde tamamlanır. Baştaki diğer organlar da birbirinden farklı zamanda ve hızda büyümektedirler. Bu farklı büyüme hızı yüzün asimetrik bir hal almasına neden olur. Bu organların büyümesi tamamlanınca bu asimetrik görüntü ortadan kalkar. Çocuklara özgü yumuşak ten yapısı kaybolur. Derideki yağ bezlerinin çok çalışması nedeniyle yüzde akneler oluşur. Bu aknelere ergenlik sivilcesi denir.

"Bedensel gelişim sırasında kızlarda kas gelişimi, erkeklerinkine göre ikinci planda kalır. Bunun sonucu olarak, tam anlamı ile gelişmiş bir kadının bedenin de daha çok yağ bulunur, erkeğin bedenin de ise daha fazla kas vardır. Ergenlik çağındaki bedensel gelişimin ilginç yönlerinden biri de kızlar ve erkekler arasındaki ciğer ve kalp gelişimindeki farklılıktır. Erkeklerin ciğer ve kalbi kızlarınkine göre daha büyüktür, kalp atış sayısı beden durgun haldeyken daha düşüktür ve kanın oksijen taşıma kapasitesi daha yüksektir. Bu nedenle ergenlik çağında erkekler kuvvet, hız ve bedensel dayanıklılık bakımından daha yüksek bir etkinlik gösterir."[92]

[92] Doğan Cüceloğlu, **İnsan ve Davranış**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993, s.346.

"Ergenlik çağında sindirim organları hatırı sayılır gelişmelere maruz kalır. Midenin hem uzunluğu, hem kapasitesi artar. Vücudun hacmi de süratle arttığı için bu çağda evvelkinden daha çok gıdaya ihtiyacı vardır."[93]

5.2. Bilişsel Gelişimi

İnsan yaşadığı dünyayı anlamak ve ona uyum sağlayabilmek için basitten karmaşığa bilişsel bir gelişim göstermektedir. Bilişsel gelişimin en üst basamağı "Formel-Soyut İşlemler Dönemi"dir. Bu dönem 11 yaş sonrası yani ergenlik yıllarında başlayarak yetişkinlik yıllarına ulaşmaktadır. Ancak ergenlerin tümü formel-soyut işlemler dönemine aynı anda geçmemektedirler. Diğer gelişim aşamalarında olduğu gibi bilişsel gelişim de belirli bir süreç içinde gerçekleşmektedir.

Mantıksal düşüncenin yetişkinler düzeyine ulaştığı bu dönemde "çocuklar cevaplarını haklı gösterebilecek formal düşünce kuralları ve mantık yolları bulmaya başlarlar. Kurdukları hipotezleri sınamadan geçirir, soyut düşünür, genellemeler yapar ve kavramları kullanarak bir durumdan diğer duruma geçebilirler."[94] Daha esnek düşünce yapısına sahiptirler. Problemleri daha farklı yöntemlerle çözebileceğini kavrayarak düşünceyle oynamaya başlarlar. Olaylar ve sonuçları arasında bağlantılar kurarak akıl yürütürler.

"Orta öğretim yıllarına denk gelen ergenlik çağı içinde ergen benmerkezciliği diye adlandırılan bir düşünce biçimi ortaya çıkar. Bu durum, soyut işlemler dönemi ile ergenlik dönemine girişin, aşağı yukarı aynı zamanlara rastlaması ile açıklanabilir. Düşünce ile oynamaktan hoşlanan genç, değişik alanlarda adeta kendine has kuramlar geliştirerek, bunların abartılı bir savunucusu olur. Kendi düşünce biçiminin en doğrusu olduğuna inanarak, çevresi ile gereksiz tartışmalara girebilir."[95]

---

[93] Luella Cole, John J. B. Morgan, **Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 2001, s.29.

[94] Clifford T. Morgan, **Psikolojiye Giriş**, (Çev: Hüsnü Arıcı, Orhan Aydın, Rüveyda Bayraktar), Ankara: H.Ü.Psikoloji Bölümü Yayınları, 1993, s.64-65.

[95] Münire Erdem,Yasemin Akman, **Eğitim Psikolojisi**, Ankara; Arkadaşım Yayınevi, 1995, s.60.

5.3. Ruhsal Gelişim

Ergenlik dönemine giren genç dengesiz ve düzensiz davranışlar göstermektedir. Atlatılması zor olan bu evrede genç, yeni bir kişiliğe bürünmektedir. Duygusal ve değişken bir yapıya sahiptir ve bu durumun kaynağı da biyolojik değişimlerdir.

Ergende cinsiyeti ile ilgili olarak ortaya çıkan birincil ve ikincil değişimler, onun çevresiyle olan iletişimini etkilemektedir. Beden yapısı ve özellikleri temel ilgi alanıdır. Boylarının uzaması, kıllanma, yüzde çıkan ergen sivilceleri, kızlarda regl döngüsü ve göğüslerin büyümesi, erkeklerde cinsel organın büyümesi, sakal bıyık çıkması, sesteki değişimler bedenlerine olan ilgiyi arttırmaktadır. Buna bağlı olarak gencin kendi beden yapısına ilişkin değişken ve karşıt düşünceler ortaya çıkmaktadır. Bir yandan fiziksel gelişimi sonucu çirkinleştiğini kabul ederek içine kapanmak, bir yandan da vücudundaki değişimleri ortaya çıkarmak ve kazandığı güzellikleri başkalarına göstermek gibi birbirine zıt davranışlar göstermektedir.

Genç bu dönemde kendine has güzellik ve çirkinlik kavramına sahiptir. Bu kavramlar onun duygularında değişimlere sebep olmaktadır. Bu kavramların oluşmasında ailenin tutumu ve çocukluk yaşantısı önemli rol oynamaktadır. "Çocuğun güzel ve çirkin olarak yaptığı değerlendirmelerin gençlik çağında değişmesi onda bu kavramlarla ilişkili türlü duygulanım durumlarının ortaya çıkmasına yol açar. Genci bedensel görünüme ilişkin iletilere aşırı duyarlı yapar. Kendisiyle ilgili olan ya da genç tarafından ilgili olduğu biçimde yorumlanan bir bakış, mimik, jest ya da bir-iki sözcük genci alabildiğine, kaygılı, endişeli ya da neşeli, sevinçli yapabilir. Başkalarından gelen bu iletilerin yorumu çoğunlukla gencin günlük hatta anlık duygulanım durumuyla bağlantılıdır. Genç kendisini çirkin olarak görüp değerlendiriyorsa, bütün bakışların mimik ve jestlerin dolaylı olarak çirkinliğine ilişkin iletiler taşıdığını sanır. Sözcükleri bu doğrultuda yorumlar. Genç kendisini güzel olarak görüp değerlendiriyorsa, bütün bakışların bu güzelliği izlemek için kendi üzerinde toplandığını, başkalarının kendisine hayran oldukların, bu hayranlığı türlü mimik, jest ve sözcüklerle açık ve dolaylı olarak anlattıklarını sanır."[96]

[96] Köknel, a.g.e., s.87.

Ergenlik döneminde genç, değişken duygular içindedir. Sıkıntıdan mutluluğa, sevinçten kızgınlığa, sakinlikten taşkınlığa değişen duygulanımlarla çevresindeki insanlarla iletişim kurmaya çalışmaktadır. Bir iki güzel sözcük onu mutlu eder, neşelendirir. Sert sözler, davranışlar ya da mimik hareketleri onu kızdırır, endişelendirir ve mutsuz eder. Bu tepkilerini sağlık durumu, cinsiyet, zekâ gelişimi ve çevrenin kabulünü kazanma gibi faktörler etkilemektedir.

"Çevrenin istediği biçimde davranmak ve duygularını gizlemek için ergen içine kapanır. Ergenin kontrol altında tuttuğu duyguları, çoğunlukla sosyal grup tarafından hoş karşılanmayan korku, öfke ve kıskançlık gibi duygulardır. Ergenlikte çok görülen sertlik ve kabalık gibi davranış biçimlerinin ardında, diğer insanlara duyulan ilgi azlığı ve sadece kendi düşünce ve fikirleriyle ilgilenme gibi nedenler bulunmaktadır."[97]

Çevresindeki insanlar tarafından taktir edilmek, kendisine güven duyamama gibi faktörler onun farklı duygular arasında denge kuramamasına neden olmaktadır. Bu durum da çevresiyle iletişimini etkilemektedir. İletişim sorunları utangaçlık, çevreden uzaklaşma, aşırı duyarlılık, korku, içine kapanma, ilgisizlik ve sorumluluklardan kaçma gibi sıralanabilir. Bu aşırı duygusallık ve coşkulanım süreci gencin algılamasını, mantık yürütmesini, başarısını, yaratıcılığını ve verimliliğini de etkilemektedir.

"Bu yaşlar kişiliğin henüz oturmak üzere olduğu, yani henüz oturmamış, çok değişken bir dönemdir."[98] Erikson, ergenlik dönemini kimliğin kazanılmaya başlandığı dönem olarak ifade etmektedir. Bu yüzden gence aile ve okul tarafından rehberlik edilmesi gerekmektedir.

5.4. Toplumsal Gelişim

Diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurabilmek en önemli uğraşlarımızdandır. Ergenlik döneminde de genç toplum içinde bir statüye sahip olmak ve saygınlık kazanmaya çalışmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanması zamanla kazanılan toplumsal

---

[97] Yavuzer, a.g.e., s.269.
[98] Meliha Kırkıncıoğlu, **Çocuk Ruh Sağlığı**, İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 2003, s.69.

uyumun gerçekleşmesini sağlamaktadır. Ergen bu dönemde bir arayış içindedir. Kim olduğunu, değerlerini, inançlarını, amaçlarını sorgulamaktadır.

Yetiştiği çevrenin sosyo-kültürel yapısı içinde kendine bir yer arayan ergen, kendine model alabileceği kişiler seçmektedir. Bu kişilerle özdeşleşme yaparak kişiliğini oluşturmaya ve topluma uyum sağlamaya çalışmaktadır.

"Ergenlik çağında gelişmekte olan bireyin kendi benliğini bulması ve tanımlaması, başka bir deyişle özdeşleşmesi (identity acvhievement) en önemli basamağı oluşturur. Erikson bu aşamada bireyin, hem cinsel hem de mesleksel olarak, benliğini oluşturma çabası içinde olduğunu düşünür."[99]

Ergenlik dönemindeki özdeşleşme, çocukluk döneminkinden farklılık göstermektedir. "Genç bu döneme kadar kendi hemcinsi olan ebeveynini model almış, onun gibi olmayı hedeflemişken, bu dönemde kendisine dışarıdan başka modeller bulacaktır. Anne ve babası bir model olarak genci hayal kırıklığına uğratmıştır. Çünkü annesi ya da babası çok katı, anlayışsız, eleştirici, sınırlayıcıdır. Bu nedenle genç hemcinsi ebeveyni ile olan ilişkilerinde düşmanca bir tutum sergileyebilir. Kendi arkadaşlarıyla oluşturduğu grup onun kimi model olarak seçeceğine yardım edecektir. Bu yüzden grup gencin en önemli kıyaslama, başvuru ve destek kaynağıdır. Grup gence toplumsal normları öğrenmesinde ve toplum içinde oynayacağı rolleri benimsemesinde de yardımcı olur. Grubun empoze ettiği toplumsal ve cinsel rolleri gencin bizzat benimsemesi ve bu rollere uygun benlik tasarımı geliştirmiş olması gerekir. Çoğu zaman genç kendinden beklenen rol ile benimsediği veya algıladığı rol arasında bir uyuşmazlığa düşebilir."[100]

Genç özdeşleşme sürecinde iletişim kurduğu kişilerin ya da ait olduğu grubun özelliğine göre iletiler onun giyim tarzını, yürümesini, konuşmasını, amaçlarını, dünya görüşünü, inançlarını ve fikirlerini etkileyerek kişiliğini oluşturmaktadır. Toplum içinde oynadığı farklı rolleri sınayarak benimsediği davranışları pekiştirir ve kimliğini kazanarak yetişkinliğe hazırlanır.

---

[99] Cüceloğlu, a.g.e., s.359.
[100] Arı, Üre, Yılmaz, a.g.e., s.43-44.

"Özdeşleşme süreci içinde genç özerklik ve sorumluluk arasındaki dengeyi kurmaya çalışır."[101] Başta ailesi olmak üzere çevresindekileri eleştirir ve kararlarında özgür olmak ister. Sorumluluklarını yerine getirmeyerek, davranışlarının eleştirilmesinden ve kendisine karışılmasından nefret eder. Bu nedenle çevresiyle sürekli çatışma halindedir. Kişiliğini kazandığını sanarak bunu ispatlamaya çalışır.

"Özerklikle sorumluluk arasındaki denge sağlıklı iletişim ve özdeşleşmeyle kurulur. Böylece genç dengeli, düzenli, gerçekçi davranmayı öğrenir. Özdeşleşme süreci içinde gencin art arda kurup sürdürdüğü iletişimler, denediği roller, kullandığı davranış kalıpları birbiriyle çatışır, birbirine karışırsa kimlik gelişmesi bozulur. Genç kendi kimliğini algılayamaz. Kendi kimliğine yabancı kalır. Bu duruma 'kimlik karışıklığı' ya da 'kimlik bunalımı' (identity confusion, identity crises) adı verilir. Erikson tarafından tanımlanan bu tablo, gençlerin iç dünyalarında benlikleriyle sağlıklı iletişim kuramamalarından kaynaklanır. Genç davranışları üzerindeki denetimi kaybeder. Aynı anda türlü özdeşleşmelerden kazandığı, ancak benimseyip pekiştiremediği davranış kalıplarını kullanmak ister. Hepsini birbirine karıştırır. Erikson engel ve zorlama karşısında gençlerin bir bölümünde kimlik karışıklığı ve bunalımı olabileceğini belirtmiştir. Ancak bu durum gençlik çağında ortaya çıkan şizofrenin başlangıç belirtileri arasında da bulunduğundan önemlidir."[102]

Ergenlik döneminin ilk yıllarında genç kendi düşünde kurduğu bir dünya içindedir. Kendini dünyanın merkezine koymuştur. Gerçekleri ve düşlerini tam olarak ayırt edememektedir. En çok kendine değer vermektedir. Düşüncelerinin ve davranışlarının doğru olduğuna inanmaktadır. Çevresindekilerin kendisini anlamadığını sanır. En büyük sevinçleri, mutlulukları, sıkıntıları ve acıları kendisinin yaşadığına inanır. 12-15 yaş evresini kapsayan bu karşıtlıkların ve dengesizliklerin yoğun yaşandığı dönem 16 yaşından sonra yerini olumluluk dönemine bırakmaktadır.

[101] Köknel, a.g.e., s.88.
[102] Köknel, a.g.e., s.89.

5.5. Sanatsal Gelişimi

Ergenlik döneminde genç fiziksel, bilişsel, ruhsal ve toplumsal yönden önemli değişiklikler yaşamaktadır. Bu durum sanatsal gelişimini de etkilemektedir. Üçüncü bölümde de belirtildiği gibi genç bu dönemde kendine özgü bir anlatım biçimi aramaktadır. Gelişmiş bir zekaya sahiptir ve buna bağlı olarak görsel ve duygusal olarak algıladıklarını resimlerinde ayrıntılı bir biçimde ifade edebilmektedir (Resim 44).

Resim 44

Gerçekçi bir anlatıma sahip olsa da resimlerinde hayal gücünün de etkileri görülmektedir. Hayal oyunları bu dönemde etkisini yitirse de televizyon, bilgisayar ve video oyunları hayal gücünü etkilemektedir. Hareketli ve dinamik etkilerin yanı sıra soyut kavramlara da resimlerinde yer vermektedir.

Kendi çalışmalarına ve başkalarının çalışmalarına eleştirel bir yaklaşım sergilemektedir. Bu durum çevresine, inançlara, düşüncelere ilgisinin artmasıyla da

bağlantılıdır. Sanatçıların resimlerini merak ederek onları anlamaya çalışmaktadır. Bu resimleri taklit etme eğilimi de göstermektedirler. Bu eğilimin altında yetişkinler gibi çizebilme isteği yatmaktadır.

13-15 yaşlarında genç, nesnelerin görünüşlerini, birbiriyle olan ilişkilerini, nesnelerin birbiri önüne geçmesi sonucu bir kısmı görünen nesneleri algılayabilir ve bunları resimlerine aktarabilir.

"Bu dönemde yetkin çocuk, görüş açısına göre bir nesnede kısalmış, küçülmüş gibi görünen kısımları, bunların bütünle olan ilişkilerini algılayabilir. Ancak çizebilmesi perspektife dayalı dikkatli ve yoğun deneme ve çalışmalara bağlıdır. Tıpkı bunun gibi, biçimsel sorunlara dayalı artistik düzen denemeleri de alınacak sanat eğitimine bağlıdır. Bunun ise yaşla ilgisi yoktur."[103]

"Nesnelerin çizimi şimdi emek isteyen ve ağır süren bir çabadır, çocuk düşlemden uzaklaşır ve cesaretini yitirir. Sözlü anlatıma gene değer verilmeye başlanır, resim çizimi eğer sürdürülüyorsa, uylaşımcı biçimlendirme ve desenler yeğ tutulur, insan figürü seyrekleşir."[104] Figürler hareketlidir ve giysiler aksesuar olarak resmedilmektedir. Giysi kıvrımları doğal bir anlatımla yansıtılmaktadır.

Işık-gölge öğelerini kavramıştır ve resimlerinde gölgelemeler yapabilmektedir. Rengi en iyi biçimde kullanabilmektedir. Resimlerinde gerçeğe bağlı renk kullanımının yanı sıra dışavurumcu renk kullanımı da görülmektedir.

[103] Kayıhan Keskinok, **Sanat Eğitimi Aşamalı Yöntem**, Ankara: Sanatyapım Yayıncılık, 2001, s.13.
[104] İnci San, **Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık**, Ankara: T.C.İş Bankası Kültür Yayınları, 1997, s.107.

VI. İLKÖĞRETİM II. KADEME RESİM-İŞ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ İNCELENMESİ

Sanat her dönemde, toplumlarda gerekli olmuş ve olmaya da devam edecektir. Düşünce yapılarının değişimiyle paralel olarak sanat da değişecek ve insanlığın kendini tanıması ve aşmasına yardım edecektir. İnsanın bu arayış süreci eğitimle buluşmuştur. Yapılan araştırmalarla sanatın öğretilebileceği kanıtlanmıştır ve sanat eğitimi okullardaki yerini almıştır. Sanat eğitimi bugün okullarda resim-iş dersi kapsamındadır.

"Okullar çocuklara her konuda –teorik veya pratik- bilgiler kazandırmaya, estetik ve ahlaki duyarlılıklarını inceltmeye, rasyonel düşünmeye, yeteneklerini geliştirmeye, sözün kısası "kültürlü" ve "kişilikli" insanlar olmalarını sağlamaya yönelik derslerin verildiği eğitim kuruluşlarıdır." [105]

6.1. İlköğretim II. Kademe Resim-İş Dersi Öğretim Programının Kapsamı

Örgün ve yaygın eğitimde, eğitim etkinliğinin çerçevesi ders programlarında çizilir. Bu programlar eğitimcilerin ve eğitilen bireylerin öğretim faaliyetlerini belirlemektedir. Ders programları okulun ve Milli Eğitimin Amaçları'nın gerçekleşmesini sağlayan içeriğe sahiptir.

Resim-İş Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde 25.07.1991 tarih ve 3786 sayılı onay ile oluşturulan Resim Dersi Öğretim Programlarını Geliştirme Özel İhtisas Komisyonunca hazırlanmıştır. "İlköğretim Resim-İş Dersi Öğretim Programı" Talim ve Terbiye Kurulunun 11.09.1992 tarih ve 287 sayılı kararı ile kabul edilmiştir ve 1992-1993 eğitim ve öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır.[106] Program hazırlanırken, önce genel amaçlar belirlenerek, bu doğrultuda

---

[105] Hüseyin Batuhan, **Bilim**, **Din ve Eğitim Üzerine Düşünceler,** İstanbul: Yapı Kredi Kültür ve Sanat Yayıncılık, 1998, s.291.

[106] Krş. **İlköğretim Okulu Resim-İş Programı 6-7-8**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000 **ve İlköğretim Okulu Programı, Cilt 2**, İstanbul: Kocaoluk Basım ve Yayınevi, s.1306.

da özel amaçlar hazırlanmıştır. Özel amaçlar, ölçülebilir nitelikte davranışlara dönüştürülmüştür.

Resim-iş Dersi Öğretim Programı'nda genel amaçlar şu şekilde sıralanmıştır:

"1. Türk Milli Eğitimin amaçları doğrultusunda güzel sanatlarla ilgili bilgileri kazandırabilme.

2. Sanatı görsel bir iletişim Formu olarak kullanmada ve değerlendirmede güven ve yeterlilik kazanmaları için öğrencilerin görsel okur-yazarlığını sağlayabilme.

3. Sanatsal yaratıcılığı geliştirebilme.

4. Her alanda kullanabilecek yaratıcı davranışlar geliştirebilme.

5. Düşünceleri gerçekleştirebilmek ve sanat eserlerini üretebilmek amacıyla bireysel anlayış ve teknik yeteneklerini geliştirebilme.

6. Estetik duyguların geliştirilmesi yoluyla, sanat ve tasarımla ilgili olarak bilinçli estetik hükümler vermelerini sağlayabilme.

7. Özgün düşünme, üretme ve deneme kapasitelerini geliştirebilme.

8. Düzensizliklerden rahatsız olmasını ve çevresini güzelleştirmesini sağlayacak estetik kişilik kazandırabilme.

9. Sanat yoluyla ifade imkânı vererek, ruh sağlığına yardımcı olabilme.

10. Öğrencilerin kendilerini ispatlamalarına ve kendilerini bulmalarına imkan tanıyabilme.

11. Öğrencilerin hayatları boyunca sanat yapan üreticiler veya sanatı bilinçli izleyen tüketiciler olarak içinde yaşadıkları kültüre katkılarını sağlayabilme.

12. Bireysel veya grup çalışmalarında sorumluluk ve işbirliği, dayanışma anlayışını; birbirleri arasında sevgi, saygı ve yardımlaşma gibi duygu ve davranışları geliştirebilme.

13. Sanatın özgünlük olduğunu ve hayata olan katkısını kavrayabilme.

14. Sanatsal yaratma hazzını duymasını ve sanatçıyı takdir etmesini sağlayabilme.

15.Biçimsel anlatımla ilgili teknik bilgi ve beceriler kazandırabilme.

16. Tasarıma yönelik hayal gücünü geliştirebilme.

17. Tarihi ören yerlerini, anıtları, müzeleri, sanat galerilerini, atölyelerini ve tasarım stüdyolarını tanıyarak, kültür ve tabiat varlıklarına sahip çıkabilme."[107]

Genel amaçlar doğrultusunda hazırlanan özel amaçlar ve davranışlar, sınıflara ve konulara göre değişiklik göstermektedir. İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf konu, amaç ve davranış sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 5.1.
İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Resim Dersi Öğretim Programı Konu, Amaç ve Davranış Sayıları

Sınıf	Konu Sayısı	Amaç Sayısı	Davranış Sayısı
6	10	27	164
7	16	26	153
8	11	20	117
Toplam	37	73	434

İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programı'nda konuların, özel amaçların ve davranışların sınıflara göre dağılımı Tablo 5.2, Tablo 5.3, Tablo 5.4' te belirtilmiştir.

[107] **İlk öğretim Okulu Resim-İş Programı 6-7-8**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000, s.5.

Tablo 5.2.
İlköğretim 6. Sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programı

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
1. Güzel Sanatlar Bilgisi	1. Güzel sanatların önemini ve gerekliliğini kavrayabilme.	1.1. Güzel sanatların ve sanatçının toplumdaki yerini ve önemini söyleme. 1.2. Toplumların ilerlemesinde güzel sanatların yerini söyleme. 1.3. Sanatın, insanların beğenileri ve hayat biçimini geliştirip güzelleştirdiğini kavrama. 1.4. Sanatçıların özgün eserler yaratan kişiler olduğunu kavrama. 1.5. Sanatın hem göze hem de kulağa hitap eden bir ifade biçimi olduğunu bilme. 1.6. Atatürk'ün "Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir." özdeyişini anlama. 1.7. Konu ile ilgili terimleri yazma ve söyleme.
2. Çizgisel Çalışmalar	2. Çizgisel çalışmalarda kullanılan çeşitli gereçleri tanıyabilme.	2.1. Gerecin adını ve özelliklerini söyleme. 2.2. Belirtilen bir çalışmada kullanılan araç-gereçleri tanıma. 2.3. İnce uçlu gereçlerle, açık çizgiler elde etme. 2.4. Kalın uçlu gereçlerle, koyu çizgiler elde etme. 2.5. Araç-gereçleri kullanırken dikkat edilecek noktaların farkına varma.
	3. Çizgi ve çizgi çeşitlerini tanıyabilme.	3.1. Yan yana dizilen noktaların çizgiyi oluşturduğunu söyleme. 3.2. Çizginin, resmin bir elemanı olduğunu söyleme. 3.3. Çizgilerin yatay, eğri ve eğik olarak kullanılabileceğini söyleme. 3.4. Yatay çizgilerin durgunluk ve sessizliği ifade ettiğini sezme. 3.5. Dikey çizgilerin hareketi ifade ettiğini sezme. 3.6. Dik olarak yükselen çizgilerin yükselme, dik olarak düşen çizgilerin düşme hareketini ifade ettiğini sezme. 3.7. Eğri çizgilerin kesişmesi ile doğal varlıklara benzeyen biçimlerin oluştuğunu bilme. 3.8. Çizgilerin yüzeyde sonsuz dokular oluşturacağını sezme.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
3. Çizgilerle Grafiksel Çalışmalar	4. Çizgilerle grafiksel çalışmalar yapabilme.	4.1. Yatay çizgileri değişik kalınlıkta ve sıklıkta kullanma. 4.2. Yatay çizgileri yer yer sıklaştırarak koyu etkiler elde etme. 4.3. Yatay çizgilerin aralıklarını açarak açık etki elde etme. 4.4. Yatay çizgileri aşağı-yukarı yön değiştirerek hareket ve hacim kazandırma. 4.5. Çizgileri eğik, eğri veya kırık çizgi olarak da kullanma. 4.6. Çizgilerin sıklık, boy ve hareketinin değişmesi ile çeşitli dokular elde etme. 4.7. Farklı çizgileri kullanarak soyut veya somut grafiksel kompozisyon elde etme.
4. Baskı Resim Teknikleri ile Çalışmalar	5. Baskı resim tekniklerini tanıyabilme	5.1. Özgün baskı sanatının ne olduğunu bilme. 5.2. Monotip baskının ne olduğunu tanıma. 5.3. Linol (muşamba), ağaç baskısı tekniklerini tanıma. 5.4. Malzeme baskının ne olduğunu tanıma. 5.5. Işıklı baskının (fotoğraf tekniği ile yapılan baskı) ne olduğunu tanıma. 5.6. Metal oyma ve kazıma tekniklerini tanıma. 5.7. Taş baskı (litografi) tekniğini tanıma. 5.8. İpek baskı (serigrafi) tekniğini tanıma. 5.9. Belli başlı özgün baskı resim sanatçılarının adını söyleme. 5.10. Konu ile ilgili terimleri yazma ve söyleme.
	6. Koyu, orta, açık leke değerlerini kavrayabilme.	6.1. Koyu, orta, açık değerleri giysiler üzerinde gösterme. 6.2. Sınıftaki Atatürk portresinde veya özgün baskı örneklerinden koyu, orta, açık değerleri bulma. 6.3. Doğada bulunan nesnelerdeki koyu, orta, açık değerleri söyleme. 6.4. Koyu, orta, açık değerlerin bir alan kaplayıp leke oluşturduğunu söyleme.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
	7. Koyu, orta, açık değerlerle oluşturulmuş düzenlemeler yapabilme.	7.1. Sınıfta uygun bir köşeye hazırlanan "natürmort" üzerinde koyu, orta, açık değerleri gösterme. 7.2. Bu "natürmort" üzerindeki koyu, orta, açık lekeleri yüzey üzerinde gösterme. 7.3. Leke değerlerini dengeli ve göze hoş görünecek şekilde kağıt üzerine kapatıcı boyalarla renkli çalışma.
	8. Doğadaki güzellikleri görerek edindiği izlenimleri çalışmalarına aktarabilme.	8.1. Doğadaki olayların ve doğal varlıkların güzelliklerini görme. 8.2. Doğadaki olaylar ve nesneler arasındaki ilişkiyi kurma. 8.3. Doğadan edinilen izlenimleri, çalışmalarında yorumlama.
	9. Doğadaki varlıkların ve olayların ilginç gelen yönlerini farklı teknikler kullanarak leke değerleri ile düzenleme yapabilme.	9.1. Yakın çevresini gözlemleyip ilgisini çeken bir bölümü seçebileceği, vizörü hazırlama. 9.2. Çevresinde gördüğü koyu, orta, açık değerleri varlıklar üzerinde gösterme. 9.3. Lekelerin birbiri içinde kullanılarak bütünlük oluşturduğunu çalışmalarında sezme. 9.4. Renklerin leke değerlerini çalışmalarında gerçekleştirme. 9.5. Doğadaki varlıkların ve olayların ilginç yönlerini vizör yardımıyla gözlemleyerek taslaklar oluşturma.
5. Renkli Çalışmalar	10. Renk bilgisi.	10.1. Armoninin renkler arasındaki uyum olduğunu söyleme. 10.2. Renklerin yan yana gelmesiyle etkilerinin farklılaşacağını sezme. 10.3. Renklerle ilgili terimleri yazma ve söyleme.
	11. Renk bilgisini renk çemberinde uygulayabilme.	11.1. Renk çemberini çizme ve boyama. 11.2. Renk çemberi üzerinde, ana renkleri gösterme. 11.3. Renk çemberi üzerinde, ara renkleri gösterme. 11.4. Renk çemberi üzerinde, zıt (kontrast) renkleri gösterme. 11.5. Rengin tonlarını bularak uygulama yapma. 11.6. Müzik ritmine uyarak, renklerle uyumlu çalışmalar yapma.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
	12. Örtücü boya ve teknikleri bilgisi.	12.1. Örtücü boyaların guaş, pastel, mum boya, akrilik, tutkallı boya, yağlı boya vb. saydam olmayan boyalar olduğunu söyleme. 12.2. Guaş boyanın su ve sulu boya fırçası ile çalışacağını söyleme. 12.3. Guaş boyada açık tonlar elde etmek için beyaz boyanın kullanılacağını söyleme. 12.4. Guaş boyanın kağıda sürüldükten ve kurulduktan sonra renginin değişeceğini ve matlaşacağını söyleme. 12.5. Pastel boyanın kuru ve yağlı iki türünün olduğunu söyleme. 12.6. Pastel boya çalışmalarında grenli (doku, yüzey) kağıtların iyi sonuç vereceğini söyleme. 12.7. Pastel boyanın dik ve yanlamasına tutularak çalışabileceğini söyleme. 12.8. Pastel boya ile yapılan çalışmalarda konuya uygunluk sağlayarak, renkli fon kağıdı kullanılacağını söyleme. 12.9. Renklerin üst üste sürülerek kirletilmeden farklı tonlar elde edilebileceğini söyleme. 12.10. Pamuk, silgi, parmak, bez parçası gibi gereçlerle pastel boya çalışması yapılabileceğini söyleme. 12.11. Toprak boyaların su, toz boya ve çok az miktarda beyaz tutkal karıştırarak elde edileceğini söyleme. 12.12. Toprak boyanın genellikle büyük boy çalışmalarda geniş fırçalarla çalışılacağını söyleme.
	13. Saydam boya ve teknikleri bilgisi.	13.1. Sulu boya çalışmalarında kullanılan araç-gereçleri ve özelliklerini söyleme. 13.2. Sulu boyanın şeffaf olduğunu söyleme. 13.3. Sulu boya tekniğinde kağıdın ıslatılarak nemli hale getirilmesi gerektiğini söyleme. 13.4. Nemlendirilmiş kağıdın buruşmaması için bantla tutturulacağını söyleme.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
		13.5. Yan yana veya üst üstü sürülen renklerin suyun da yardımıyla kaynaşarak güzel geçişler elde edileceğini ve ara renklerin bulunacağını söyleme. 13.6. Çalışma sırasında renkleri sürekli üst üste sürmekten kaçınılması gerektiğini söyleme. 13.7. Renklerin sürekli üst üstü sürülmesinin onları kirleteceğini ve kağıdın yıpranacağını söyleme.
6. Duyguları İfade Edici Çalışmalar	14. Sevginin ve yaşama sevincinin ne olduğunu kavrayabilme.	14.1. Sevgi konusunda düşüncelerini söyleme. 14.2. Yaşama sevincinin ne olduğunu söyleme. 14.3. Topluca oynanan oyunların, bayramların, gezilerin ve eğlencelerin yaşama sevincine katkıda bulunduğunu söyleme. 14.4. Bütün canlıların yaşama hakkına sahip olduğunu ve buna saygı gösterilmesi gerektiğini söyleme.
	15. Sevgiye ve yaşama sevincine ilişkin duygu, düşünce ve gözlemlerini resim diliyle anlatabilme.	15.1. Sevgiye ve yaşama sevincine ilişkin gözlemler yapma. 15.2. Sevgi ve yaşama sevinci konusunda yazılı kaynakları derleme. 15.3. Konuya ilişkin orijinal olarak gerçekleştirilmiş sanat eserlerinin röprodüksiyonlarını derleme. 15.4. Çalışmalarında dilediği renkleri seçme. 15.5. Çalışmalarında dilediği tekniği seçme. 15.6. Yaşadığı mutlu olaylarla ilgili gözlemlerini ve duygularını iki boyutlu çalışma ile aktarma.
	17. Duygularını ve hayal gücünü geliştirmek için öykü, masal gibi sözlü anlatım öğelerini, görsel anlatıma dönüştürebilme.	17.1. Dikkatle dinleme, algılama, düşünme yeteneklerini geliştirme. 17.2. Hayal gücünü harekete geçirme. 17.3. Okunan parçadaki olaylarla görsel bağlantılar kurma. 17.4. Coşku, heyecan ve yaşama sevincini gelişimine katkıda bulunma. 17.5. Çevresindeki güzellikleri görmek amacıyla bakmayı öğrenme. 17.6. parçada geçen olaylar ile gerçek yaşam arasında duygusal ve görsel bağlantılar kurma.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
		17.7. Parçada geçen konumu kuvvetlendirecek biçim ve renkleri seçme. 17.8. Çalışmasını biçim, leke, renk, kompozisyon ve ifade bütünlüğü içinde sonuçlandırma.
7. Röprodüksiyon İnceleme	16. Dikkat ve algılama gücünü geliştirici bellek eğitimi yapabilme.	16.1. Bakma ve görme arasındaki farkı söyleme. 16.2. Nesnelerin temel biçimlerini söyleme. 16.3. Nesnelerin parçaları arasındaki biçim, renk ve ton ilişkilerini görme, söyleme. 16.4. İlgili kaynağı dikkatle gözlemleyerek algılarını geliştirme. 16.5. Çevresine dikkatle bakmayı sağlama. 16.6. Gözlemlerini biçim, renk ve leke değerlerine dönüştürme.
8. Üç Boyutlu Biçimlendirme Çalışmaları	19. Üç boyutlu biçimlendirme ve inşa çalışmaları yapabilme.	19.1. Üç boyutlu çalışmalarda hacmin ne olduğunu söyleme. 19.2. Üç boyutlu çalışmalarda insanın ne olduğunu söyleme. 19.3. Yüzeylerin birleşerek hacmi oluşturacağını söyleme. 19.4. Kullanacağı belli başlı gereçleri seçme. 19.5. Duygularını, düşüncelerini ve imajlarını biçimlendirerek inşa çalışmaları yapma. 19.6. Yoğurma maddeleri, karton, mukavva, alçı, metal ve artık malzemeleri üç boyutlu biçimlendirme çalışmalarında kullanma. 19.7. Ritm öğelerini kullanma. 19.8. Üç boyutlu ve inşa çalışmalarında seçtiği malzemeleri kullanma.
9. Grafik Tasarım	20. Tasarım bilgisi	20.1. Tasarımın bilinmeyen, yapılmış örneklerine benzemeyen yeni özgün görünümler arayıp bulmak olduğunu bilme. 20.2. Tasarımda yaratıcılığın ve orijinalliğin, zanaat (iş) ürünlerinde ise ustalığın ve tekniğin ön planda geldiğini bilme. 20.3. Tasarımın, günlük yaşantıda kullanılan bir çok gerecin düşünüp ortaya konmasında birinci aşama olduğunu bilme. 20.4. Tasarımın, grafik, tekstil, seramik, mücevher, mobilya, moda, çevre tasarımı, endüstriyel tasarım vb. dalları olduğunu tanıma.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
		20.5. Düşünce ve endüstri ürünlerini tanıtma amacıyla yapılan amblem, etiket, broşür, kitapçık, afiş, dergi ve kitap kapakları, kitap resimleri ve gazete ilanlarının, grafik tasarımı örnekleri olduğunu bilme. 20.6. Geleneksel sanatlardan orijinal olarak yapılan bazılarının tasarım örnekleri olduğunu bilme. 20.7. Kullanacağı eşyada estetik tasarım ürünlerini seçme zevki kazanma. 20.8. Yaşadığı çevreyi düşünceleri ve estetik duygularıyla şekillendirerek kendine özgü çevre tasarımı yapılabileceğini bilme.
	21. Savurganlık konusundaki duygu, düşünce ve bilgilerini grafik tasarımı olarak yansıtabilme.	21.1. Savurganlığın ne olduğunu yazma ve söyleme. 21.2. Savurganlık konusunda örnekler verme. 21.3. Estetik değeri olan grafik tasarım örneklerinin etkileyici, gözü rahatsız etmeyen, konuyu çarpıcı bir şekilde aktaran, yazı, leke ve renk düzeni iyi kurulmuş tasarımlar olduğunu kavrama. 21.4. Savurganlığı konu alan çalışmayı tasarlama. 21.5. Savurganlığı konu alan afiş çalışmasında dilediği renkleri seçme. 21.6. Düşündüğü konuyu yüzeye serbestçe aktarma. 21.7. Konuyu aktarırken düşündüğü teknikleri kullanma.
10. Sanat Eserleri	22. Yakın ve uzak çevredeki sanat olaylarına ilgi duyuş.	22.1. Sanat olaylarını çeşitli iletişim kaynaklarından izleme. 22.2. Sanatçılar ve sanat eserleri hakkında basında çıkan yazıları derleme ve tartışma. 22.3. Müze ve sergilerdeki sanat eserlerini inceleme, düşüncelerini arkadaşlarına duyurma.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
	23. Çeşitli sanatçı ve tasarımcıların eserlerini röprodüksiyon ve fotoğrafları ile bunlara ilişkin yazılı kaynakları biriktirerek görsel sanatlarla ilgili bakış açısı kazanabilme.	23.1. Sanatçı ve sanatını tanıyarak farkına varma. 23.2. Çevresinde varsa sanat galerileri, müzeler, sanatçı ve tasarımcı atölyeleri veya kütüphaneler, basında çıkan ilgili yazılar, fotoğraflar, röprodüksiyonlar hakkında doküman toplama. 23.3. Kaynaklarda bulduğu sanat ve sanatçıların hakkındaki bilgileri seçme. 23.4. Sanat eserlerini koruması gerektiğini bilme. 23.5. Toplanan dokümanları okul panolarında sergileyerek bu yolla geniş öğrenci kesiminin dikkat ve ilgisini sanata çekme. 23.6. Çeşitli sanatçı ve tasarımcıların çalışmalarında bulunan leke, renk ve kompozisyonlarındaki düzeni seçme. 23.7. Belli başlı sanatçıların eserlerini gözlemleme ve tartışma.
	24. Tarihi eserleri, anıtları, müzeleri, galerileri, sanatçı ve tasarımcı atölyelerini tanıyarak sanat eserlerini koruyabilme.	24.1. Tarihi eserleri, anıtları, müzeleri, galerileri, sanatçı ve tasarımcı atölyeleri gibi yörede bulunan yerleri gezerek sanat eserleri ve tasarım örnekleri ile ilgili bilgi edinme. 24.2. Yöredeki sanatçı, tasarımcı ve sanatçılarla iletişim kurma. 24.3. Sanat eserlerinin korunması gerektiğini kavrama. 24.4. Tarihi ve günümüz sanat eserlerini, diğer kültür ve tabiat varlıklarının değerini bilerek koruma. 24.5. Edindiği bilgileri ve terimleri yakın çevresine sanat yoluyla aktarma.
11. Kompozisyon bilgisi.	25. Kompozisyon bilgisi.	25.1. Kompozisyonun tanımı söyleme. 25.2. Kompozisyonun öğelerini söyleme. 25.3. İyi bir kompozisyonun özelliklerini söyleme. 25.4. Röprodüksiyonlar üzerinde ritm, denge ve hareket öğelerini gösterme.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
	26. Okul içinde ve dışında bireysel olarak veya yardımlaşarak geniş ve dar ölçülerde kompozisyonlar tasarlayarak uygulayabilme.	26.1. Okul içinde veya dışında uygun boş yüzeyleri tespit etme. 26.2. Ne tür çalışma yapılacağını düşünerek ortaklaşa karar verme. 26.3. Yapılacak kompozisyonların taslaklarını hazırlama. 26.4. Hazırlanmış taslakları tartışarak birine karar verme. 26.5. Yapılacak çalışma ile ilgili araç-gereçleri sağlama. 26.6. Çalışma ile ilgili teknik bilgileri tasarlama. 26.7. Çalışmada görev bölümü yapma. 26.8. Seçilen taslağı yüzeye uygulama.
	27. Bol figürlü çalışmalar yapmaya ilgi duyuş.	27.1. Ünlü sanatçılardan bol figürlü eserlerin röprodüksiyonlarını inceleme. 27.2. Eserlerde yer alan figürlerde oran, ölçü ve hareketi sezme. 27.3. Eserdeki figür-mekan arasındaki ilişkiyi sezme. 27.4. Figürlerin bol olduğu yaşantılardan örnekler sıralama. 27.5. Bol figürlü çalışma yapma cesaretini kazanma.

Tablo 5.3.
İlköğretim 7. Sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programı

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
1. Güzel Sanatlar Önemi	1. Güzel sanatların önemini ve gerekliliğini kavrayabilme.	1.1. Kültürün ne olduğunu söyleme ve yazma 1.2. Güzel sanatların neler olduğunu söyleme ve yazma. 1.3. Güzel sanatların insanların beğenilerini ve hayal gücünü geliştirdiğini örneklerle kavrama. 1.4. Sanatın bir kültür ürünü olduğunu söyleme ve yazma. 1.5. Güzel sanatların bir ifade aracı olduğunu söyleme. 1.6. Özgün sanat ve tasarım örneklerinin sanatçılar ve tasarımcılar tarafından yapıldığını söyleme.
2. Görsel Biçimleme Öğeleri	2. Görsel biçimleme öğelerinin neler olduğunu tanıyarak çalışmalarında uygulayabilme.	2.1. Çalışmalarda gerçekleştirilecek kompozisyon bütünlüğü içinde; denge, oran, hareket, açık-koyu, ışık-gölge, ritm, armoni, üslup gibi plastik unsurların ve estetik ilkelerin yer alması gerektiğini söyleme. 2.2. Çizgiler, noktalar, farklı biçimler ve zıtlıklarla oluşan dokuların farkına varma. 2.3. Kompozisyon fikrinin gelişmesinde koyu, orta, açık değerlerin katkısını fark etme. 2.4. Rengin değişik değerlerinin bulunabileceğini ve bunlarla bir armoni gerçekleştirilebileceğini söyleme. 2.5. Çalışmalarda hareketin fonksiyonuna uygun biçimde aktarılmasına dikkat etme. 2.6. Açık veya kapalı mekanların, yüzeylerin birleştirilmesi ile elde edileceğini kavrama. 2.7. Çalışmalar sırasında uzaktaki cisimlerin küçük, yakındaki cisimlerin büyük yapılarak plan oluşturma. 2.8. Öğrenilen görsel biçimleme öğelerini söyleme ve yazma.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
	3. Çevre ile ilgili gözlemlerini ve tepkilerini taslak defterine biçimsel anlatım öğeleri ile aktarabilme.	3.1. Biçimsel öğeler ile terim ve tanımları taslak defterine yazma. 3.2. Çevre ile ilgili gözlemler yapma. 3.3. Çevre ile ilgili problemleri belirtme. 3.4. Çevre ile ilgili tepkilerini eleştirici olarak taslak defterine aktarma. 3.5. Taslak defteri kullanma alışkanlığı kazanma. 3.6. Güzel bir çevre oluşturabilmek için neler yapılabileceğini söyleme.
3. Doku Çalışmaları	4. Görsel çalışmalarda doku bilincine varabilme.	4.1. Dokunun, nesnelerin temel özelliklerinden biri olduğunu söyleme. 4.2. Nesnelere göre dokuların farklı olduğunu bilme. 4.3. Dokudan yoksun bir nesnenin olamayacağını bilme. 4.4. Dokunun, resmin temel unsurlarından olduğunu bilme. 4.5. Koyu, orta, açık leke değerlerinin doku oluşturacağını bilme. 4.6. Renk tonlarının ve ayrı ayrı renklerin doku oluşturacağını bilme.
4. Bitki Etütleri	5. Kara kalemle değişik bitki etütleri yapabilme.	5.1. Çalışılacak bitkilerdeki ayrıntıları görme ve söyleme. 5.2. Çalışılacak konudaki ışık-gölge ve dokuları görme ve söyleme. 5.3. Çalışılacak konudaki oranları görme ve söyleme. 5.4. Çizgi, ışık-gölge farklılığını söyleme. 5.5. Konuyu, kağıda düzgün yerleştirme. 5.6. Konuya ilişkin terimleri yazma ve söyleme.
5. Renkli Çalışmalar	6. Renk bilgisi	6.1. Armoninin renkler arasındaki uyum olduğunu söyleme. 6.2. Renklerin yan yana gelmesiyle etkilerinin farklılaşacağını kavrama. 6.3. Renklerin birbirlerini etkilemelerini kavrayarak, bunları günlük yaşamda kullanma. 6.4. Renkle ilgili terimleri söyleme. 6.5. Renkleri sınıflandırarak söyleme.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
	7. Renkle ilgili bilgilerini renk çemberinde uygulayabilme.	7.1. Renk çemberini çizme, boyama. 7.2. Renk çemberi üzerinde ana renkleri gösterme. 7.3. Renk çemberi üzerinde ara renkleri gösterme. 7.4. Renk çemberi üzerinde soğuk renkleri gösterme. 7.5. Renk çemberi üzerinde sıcak renkleri gösterme. 7.6. Renk çemberi üzerinde zıt (kontrast) renkleri gösterme. 7.7. Renkleri bularak uygulama yapma.
6. Kompozisyon Çalışmaları	8. Görsel alanda eleştirel çalışmalar yapabilme.	8.1. Özgün sanat eserlerini tanıma. 8.2. Özgün sanat eserleri ile taklit olanları birbirinden ayırma. 8.3. İncelenen eserin temasını kavrama. 8.4. Bu eserden izlenimler edinerek, yeni çalışmalar gerçekleştirme. 8.5. Yapmış olduğu çalışmayı, öğrendiği bilgiler çerçevesinde eleştirme. 8.6. Çalışmalarında kopya ve taklitten kaçınma.
	9. Doğadan gözlemleyerek elde ettiği etütleri yeniden düzenleyerek estetik kompozisyonlar yapabilme.	9.1. Doğadan gözlem yapma yeteneği geliştirme. 9.2. Vizör yardımı ile doğadan estetik değeri olan görünümler seçme. 9.3. İzlenimleri siyah-beyaz ve renkli etüt çalışmasına dönüştürme. 9.4. Hazırladığı etütlerden yararlanarak özgün kompozisyonlar elde etme. 9.5. Kompozisyonlarda ışık-gölge, ritm, armoni, plan, ölçü, oran, yerleştirme gibi öğelere dikkat etme.
7-8. İki Boyutlu Çalışmalar, Üç Boyutlu Çalışmalar	10. Kitle iletişim araçları yardımı ile derlediği kaynakları görsel çalışmalarında uyarıcı olarak kullanabile.	10.1. Güzel sanatlar ve sanatçılar ile ilgili haberleri basın-yayın organlarından izleme. 10.2. Değişik gazete, mecmua, broşür, afiş gibi basın-yayın araçlarından yararlanarak sanatla ilgili koleksiyon yapma alışkanlığı kazanma. 10.3. Film, fotoğraf, video, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçları ile ilgili bilgiler derleme. 10.4. Biriktirdiği kaynakları ve bilgileri görsel çalışmalarda kullanma.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
	11. Değişik yörelerdeki kültürel, sanatsal etkinlikleri inceleyerek iki veya üç boyutlu çalışmalara aktarabilme.	11.1. Yöresel oyunların, eğlencelerin ve yaşam biçiminin kültürel hayatı oluşturacağını söyleme. 11.2. Yörede düzenlenen resim, heykel, el sanatları vb. etkinliklerin sanatsal etkinlikler olduğunu söyleme. 11.3. Yöredeki kültürel ve sanatsal etkinlikleri izleme alışkanlığı kazanma. 11.4. Bu etkinliklerden edinilen izlenimleri değişik araç-gereçlerle iki veya ç boyutlu olarak göze hoş gelecek bir şekilde çalışmalarına aktarma.
	12. Değişik ulusların kültürlerinden edindiği izlenimleri ve yorumları görsel olarak ifade edebilme.	12.1. Farklı kültürel faaliyetlere ilişkin bilgi ve röprodüksiyonları derleme. 12.2. Bu bilgi ve röprodüksiyonları görsel açıdan inceleme. 12.3. Farklı kültürleri kendi kültürü ile karşılaştırarak ortak yönleri bulma. 12.4. Sanat değeri olan röprodüksiyonlarla diğer kaynakları biriktirme alışkanlığı kazanma. 12.5. Çok yönlü araştırma yeteneği geliştirme. 12.6. Diğer kültürlerin incelenmesi sonunda oluşan duygu ve düşünceleri çalışmalarına aktarma.
	13. Çalışmalarında farkında olmadan uygulanan görsel ve estetik kuralların değerinin bilincine varabilme.	13.1. Çalışmalarında, tesadüfen ortaya çıkan görsel ve estetik değerlerin farkına varma. 13.2. Fark ettiği bu değerleri sonraki çalışmalarında kullanma. 13.3. Görsel ve estetik kurallarla bir eser meydana getirmenin hazzını duyma. 13.4. Farkına vardığı bu değerler yoluyla yeteneklerini tanıyarak kendine güven duyma.
	23. Sevinç, neşe, korku, kaygı, endişe gibi kişisel psikolojik durumlarını iki veya üç boyutlu sanatsal formlara dönüştürebilme.	23.1. Yaşanan psikolojik bir durumu veya olayı anlatma. 23.2. Bir olayla ilgili, sevinç, neşe, korku, endişe gibi duygularını sözlü olarak anlatma.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
		23.3. Bu tür duygularını başkalarıyla paylaşarak ve karşılıklı konuşma için iletişim kurma. 23.4. Çıkan görüşlerden yararlanarak oluşan duygu ve düşünceleri iki veya üç boyutlu sanatsal formlara dönüştürme.
9. Sanatın Yaşama Katkısının Önemi	14. Sanat etkinlikleri yoluyla sanatın yaşama katkısını sezebilme.	14.1. Birbirimizi sevmekte sanatın rolünü kavrayabilme. 14.2. Taklitten uzak, özgün çalışmalar yapma. 14.3. Sergilere ve yarışmalara katılma. 14.4. Yaptığı tasarımları günlük hayatında kullanma. 14.5. Çevresinde estetik bir ortam oluşturma. 14.6. Estetik ortam oluşturan sanat ve tasarım örneklerine sahip çıkma. 14.7. Sanatçı ve tasarımcıların eserlerinin yaşamı güzelleştirdiğini söyleme. 14.8. Sanat ve sanatçıya Atatürk'ün verdiği değeri kavrama.
10. Duyguları İfade Edici Çalışmalar	15. Hayatını etkileyen ve değişik sanat etkinlikleri yoluyla oluşan duygularını çalışmalarına yansıtabilme.	15.1. Diğer sanat dallarının adını söyleme. 15.2. Diğer sanat dalları ile görsel sanat dalları arasında ilişki kurma ve benzerlikleri söyleme. 15.3. Müziği dinleyerek ve yorumlayarak çalışmalarına yansıtma. 15.4. Diğer dramatik sanatlardan edindiği izlenimleri çalışmalarına yansıtma.
11. Röprodüksiyon İnceleme	16. Sanat eseri veya sanat değeri olan röprodüksiyon örneklerini inceleyerek sanata ilgi duyabilme.	16.1. Basın-yayın organlarından sanat olaylarını izleme. 16.2. Sanatçı ve eseri ile ilgili kaynakları derleme. 16.3. Eseri, sanatçısının yardımı ile tanıma. 16.4. Sanatçının bir kaç eserine bakarak ortak özelliklerini söyleme. 16.5. Eserin konusunu söyleme. 16.6. Eseri kompozisyon yoluyla inceleme. 16.7. Eserin tekniği ile üslubunu tanıma. 16.8. Sanat eserini eleştirici olarak tartışma. 16.9. Edindiği görsel izlenimleri ve bilgileri çalışmalarında değerlendirme.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
12. Sanatçı Üslupları ve Sanat Akımları	17. Sanatçı üslupları ve sanat akımları hakkında temel bilgiler edinebilme.	17.1. Biçimsel öğeleri kullanmada, sanatçıların kişilik yapılarına göre farklılık gösterdiğini kavrama. 17.2. Sanatçı üsluplarının, geçmişte sanat akımlarını meydana getirdiğini söyleme. 17.3. Belli başlı sanat akımlarını tanıma. 17.4. Konu ile ilgili terimleri yazma ve söyleme.
	18. Sanatçıların kullandıkları özgün baskı resim tekniklerini inceleyerek, bunları fikirlerini ifade etmek için çalışmalarında kullanabilme.	18.1. Baskı çeşitlerini tanıma, benzerlikleri ve farklılıkları söyleme. 18.2. Baskı çalışmalarında kullanılacak araç-gereçleri söyleme. 18.3. Baskı çalışmalarında kullanılacak yöntemi söyleme. 18.4. Çizgi, leke, doku değerlerinin nasıl oluşturulabileceğini söyleme. 18.5. Yapılacak baskı resim için kompozisyon oluşturma. 18.6. Özgün baskı sanatçılarının eserlerini veya röprodüksiyonlarını inceleme.
	19. Heykelde denge, hacim, hareket, ölçü ve oranın neler olduğunu kavrayabilme.	19.1. Üç boyutun ne olduğunu söyleme. 19.2. Heykelin ne olduğunu söyleme. 19.3. Rölyefin ne olduğunu söyleme. 19.4. Heykel ve rölyef arasındaki farkları söyleme. 19.5. Çeşitli malzemelerle heykel yapılabileceğini kavrama. 19.6. Çevresinde ve değişik kaynaklarda gördüğü heykelleri ve rölyefleri ayırt etme. 19.7. Heykellerde denge, hacim, hareket, ölçü ve oranın neler olduğunu söyleme.
	20. Kültürel ve sanatsal etkinliklerle ilgili proje çalışmaları yapabilme.	20.1. Bir sergide yer alan eserlerin, bu eserlerin sanatçılarının tanınmasını gerçekleştirmek için grup çalışması yapma. 20.2. Eserlerle ilgili yerinde gözlemler yapma. 20.3. Sanatçılarla ilgili yazışmalar yapma. 20.4. Sanatçılarla ilgili yazılı kaynakları derleyerek bilgiler toplama.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
		20.5. Televizyon, radyo, film ve fotoğraf gibi kitle iletişim araçları yardımı ile sergi ve sanatçılar hakkında bilgi toplama. 20.6. Sanatçılarla ve sanat eleştirmenleri ile sergi hakkında görüşmeler yapma. 20.7. Proje çalışmasında görev alan farklı grupların derledikleri bilgileri bir araya toplayarak sınıfta sunuş aşamasına getirme. 20.8. Edinilen bilgileri diğer sınıflarda da sunma.
13. Çalışmalarında Dramadan Yararlanma	21. Görsel anlatımda yaratıcı kişilik gelişimi için dramadan yararlanabilme.	21.1. Dramatizasyonun kendiliğinden oyunlaştırma olduğunu söyleme. 21.2. Dramada sahneye, kostüme ve ezberlenecek metne gerek olmadığını söyleme. 21.3. Dramanın diyalogla, hareketlerin bütünleşmesi olduğunu bilme. 21.4. Dramada hazırlanmadan oynanmanın, rahatlığı ve özgürlüğü geliştirerek sıkılganlığı giderdiğini sezme. 21.5. Dramatize edilen bir konunun veya olayın iki veya üç boyutlu görsel çalışmalarını yapma.
14. Rekreasyon (Yeniden Düzenleme) Çalışmaları	22. Artık malzemelerle rekreasyon (yeniden düzenleme) çalışmaları yapabilme.	22.1. Artık malzemelerin ekonomik olduğunu kavrama. 22.2. Artık malzemelerin biçimlendirmede, değişik imkanlar sunacağını kavrama. 22.3. Boş kutular, pamuklar, bezler, makaralar, kabuklar, çam kozalakları, kemikler, teller vb. artık malzemeleri, gerçekleştirilecek çalışmalarda kullanmak üzere toplama. 22.4. Rekreasyon çalışmalarında hem soyut, hem somut sonuçların elde edileceğini kavrama. 22.5. Rekreasyon çalışmaları yoluyla anlatım gücünü güçlendirme. 22.6. Dinamizmi ve özgünlüğü gerçekleştirerek yaratıcılığa katkıda bulunma.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
15. Tasarım Çalışmaları	24. Değişik tasarım alanlarıyla ilgili bilgiler edinebilme.	24.1. Tasarımın ne olduğunu söyleme. 24.2. Değişik tasarım alanlarının isimlerini söyleme. 24.3. Özgün tasarım örneklerini ayırt etme. 24.4. Tasarımın ülke ekonomisine katkısının farkına varma. 24.5. Günlük hayatta ve kitle iletişiminde tasarımın önemini kavrama. 24.6. Tasarımın gerçekleşmesinde özgün ve estetik düşünmenin gerektiğini kavrama. 24.7. Teknolojinin gelişmesinin tasarıma bağlı olduğunu kavrama. 24.8. Bazı geleneksel sanatların da tasarım kapsamına girdiğini kavrama. 24.9. Zanaat (iş) ile tasarımın farkının bilincine varma.
	25. Geleneksel tasarım örnekleriyle ilgili araştırma yaparak bilgi edinebilme.	25.1. Çevrelerinde olan özgün el sanatları örneklerini gözlemleme. 25.2. Geleneksel tasarım örneklerinde kullanılan biçim ve renklerin farkına varma. 25.3. Geleneksel tasarım örneklerinin tarihi gelişiminin farkına varma. 25.4. Geleneksel Türk tasarım örneklerinin diğer sanatları nasıl etkilediğini kavrama. 25.5. Geleneksel iki veya üç boyutlu tasarım örneklerini analiz ederek, çağdaş yorumlara dönüştürebilme.
16. Sanat Eserlerinin Korunmasının Önemi	26. Tarihi eserleri, anıtları, müzeleri, galerileri, sanatçı ve tasarımcı atölyelerini tanıyarak sanat eserlerini koruyabilme.	26.1. Tarihi eserleri, anıtları, müzeleri, galerileri, sanatçı ve tasarımcı atölyeleri gibi yörede bulunan yerleri gezerek sanat eserleri ve tasarım örnekleri ile ilgili bilgi edinme. 26.2. Yöredeki sanatçı, tasarımcı ve zanaatçılarla iletişim kurma. 26.3. Tarihi ve günümüz sanat eserlerinin, diğer kültür ve tabiat varlıklarının değerlerini bilerek koruma. 26.4. Edindiği bilgileri, izlenimleri, yakın çevresine, sanat yoluyla aktarma. 26.5. Tarihi ve günümüz sanat eserlerini, diğer kültür ve tabiat varlıklarının değerini bilerek, yurt dışına çıkarılmaması gerektiğini kavrama.

Tablo 5.4.
İlköğretim 8. Sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programı

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
1. Görsel Biçimleme Öğeleri	1. Görsel biçimlendirme öğelerinin neler olduğunu tanıyabilme.	1.1. Çalışmalarda gerçekleştirilecek kompozisyon bütünlüğü içinde denge, oran, hareket, açık-koyu, ışık-gölge, ritm, armoni, üslup gibi plastik unsurların ve estetik ilkelerin yer alması gerektiğini bilme. 1.2. Çizgilerle ifadeci desenler yapılabileceğini bilme. 1.3. Çizgiler, noktalar vb. biçimler ve zıtlıklardan oluşan dokuların farkına varma. 1.4. Kompozisyon fikrinin gelişmesinde koyu, orta, açık değerlerin katkısını fark etme. 1.5. Çalışmalarda hareketin fonksiyonuna uygun biçimde aktarılmasına dikkat etme. 1.6. Açık ve kapalı mekanların, yüzeylerin birleştirilmesi ile elde edileceğini bilme. 1.7. Uzaktaki cisimlerin küçük, yakındaki cisimlerin büyük olacağını bilme. 1.8. Rengin değişik değerlerinin bulunabileceğini ve bununla bir armoni gerçekleşeceğini bilme. 1.9. Öğrenilen görsel biçimleme öğelerini söyleme ve yazma.
	2. Desen bilgisi.	2.1. Desenin ne olduğunu söyleme. 2.2. Desen elemanlarını söyleme. 2.3. Estetik kavramları söyleme. 2.4. Nesnelerin bütünü ile parçaları arasında ilişki kurma. 2.5. Ünlü sanatçıların desen örneklerini tanıma, adlarını söyleme.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
2. Bol Figürlü Çalışmalar	3. Bol figürlü çalışmalar yapabilme.	3.1. Kalabalık insan toplulukları ile nerelerde karşılaşılacağını söyleme. 3.2. Sanat eserleri veya kaliteli röprodüksiyonları inceleyerek bol figürlü çalışmalar yapma. 3.3. Figürlerdeki oran, ölçü ve hareketi sezme. 3.4. Figür-mekan ilişkisini sezme. 3.5. Ayrıntıya girmeden bol figürlü çalışmalar yapma. 3.6. Figürlerin perspektif görünüş kurallarını söyleme.
3. İki Boyutlu Çalışmalar	4. Doğadaki güzellikleri gözlemleyerek çalışmalarına yansıtabilme.	4.1. Doğa olaylarının etkilerini ve doğal varlıklarını, güzelliklerini gözlemleyerek söyleme. 4.2. Doğadaki olaylar, varlıklar ve nesneler arasında ilişkiler kurma. 4.3. Doğadan edinilen izlenimleri, görsel anlatım ögeleri ile yorumlama.
	9. Renkli resim tekniklerini kullanarak duygu ve düşüncelerini iki boyutlu çalışmalara aktarabilme.	9.1. Armoninin renkler arasında uyum olduğunu söyleme. 9.2. Renklerin birbirlerini etkilemelerini kavrayarak bunları çalışmalarında kullanma. 9.3. Dilediği armoniyi seçme. 9.4. Dilediği tekniği seçme. 9.5. Duygularını, düşüncelerini serbestçe kağıda aktarma.
	10. Çevrede kullanılmayan geniş yüzeyler için estetik değeri olan çalışmaları kağıt üzerine tasarlayabilme.	10.1. Çevresinde bulunan kullanılmayan geniş yüzeylerin nereler olduğunu söyleme. 10.2. Bu yüzeyleri değerlendirmek için görsel biçimlendirme öğelerini seçme. 10.3. Yüzeyleri değerlendirmek için görsel biçimlendirme öğelerini hazırlama. 10.4. Hazırladığı kompozisyonu kağıt üzerinde uygulama.
	11. Çalışmalarında farkında olmadan uygulanan görsel ve estetik kuralların değerinin bilincine varabilme.	11.1. Çalışmaları sonunda tesadüfen ortaya çıkan görsel ve estetik değerlerin farkına varma. 11.2. Fark ettiği bu değerleri daha sonraki çalışmalarında kullanma.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
		11.3. Tesadüfen bulmuş olduğu görsel ve estetik kurallarla yeni bir eser meydana getirmenin hazzını duyma. 11.4. Farkına vardığı bu değeler vasıtasıyla yeteneklerini tanıyarak kendine güven duyma.
	12. Sanatsal faaliyetler yoluyla sanatın hayata katkısını sezebilme.	12.1. Taklitten uzak özgün çalışmalar yapma. 12.2. Sergilere ve yarışmalara katılma. 12.3. Yaptığı tasarımları günlük hayatında kullanma. 12.4. Çevresinde estetik bir ortam oluşturma. 12.5. Estetik ortam oluşturan sanat ve tasarım örneklerine sahip çıkma. 12.6. Sanatçı ve tasarımcıların eserlerinin yaşamı güzelleştirdiğini söyleme. 12.7. Sanat ve sanatçıya, Atatürk'ün verdiği değeri kavrama.
4. Afiş Tasarımı	5. Çevre ile ilgili gözlemlerini ve problemlerini afiş tasarımı olarak aktarabilme.	5.1. Çevre probleminin neler olabileceğini söyleme. 5.2. Çevreyi korumak için neler yapılabileceğini söyleme. 5.3. Afişin tanımı ve işlevini söyleme. 5.4. Afiş alışmalarında kullanılan araç-gereçleri ve uygulanan teknikleri söyleme. 5.5. Afiş tasarımı için taslaklar hazırlama. 5.6. Konuyu, afiş tasarımı olarak sonuçlandırma.
5. Duygu, Düşünce ve Gözleme Dayanan Çalışmalar	6. Sevgi ve yaşama sevincine ilişkin duygu, düşünce ve gözlemlerini çalışmalarına aktarabilme.	6.1. Yaşamın ne olduğunu söyleme. 6.2. Yaşamın ve sağlıklı olmanın en büyük sevinç olduğunun farkına varma. 6.3. Kişinin kendisini sevdiği kadar arkadaşlarını ve diğer insanları da sevmesi gerektiğinin farkına varma. 6.4. Topluca oynanan oyunların, birlikte yaşanan bayramların, gezilerin, ev eğlencelerinin sevinci paylaşma olduğunu çalışmalarına aktarma.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
6. Baskı Çalışmaları	7. Özgün baskı resim teknikleri bilgisi.	7.1. Özgün baskı çeşitlerini tanıyarak benzerlikleri ve farklılıkları söyleme. 7.2. Özgün baskı çalışmalarında kullanılacak araç-gereçleri söyleme. 7.3. Özgün baskı çeşitlerini çalışmalarında çizgi, leke, doku gibi değerlerin nasıl oluşturulacağını söyleme. 7.4. Belli başlı özgün baskı resim sanatçılarının eserlerini veya röprodüksiyonlarını tanıma.
7. Özgün Baskı Tekniklerinin İncelenmesi	8. Özgün baskı resim tekniklerini inceleyerek, bunları imajlarını ifade etmek için çalışmalarında kullanabilme.	8.1. Yapacağı çalışma için özgün baskı resim tekniğini seçme. 8.2. Yapacağı çalışma için kompozisyon hazırlama. 8.3. Yapacağı çalışma için dilediği armoniyi seçme. 8.4. Hazırladığı kompozisyonu yüzeye serbestçe aktarma.
8. Kitle İletişim Araçlarından Yararlanma	13. Kitle iletişim araçlarını görsel çalışmalarında uyarıcı olarak kullanabilme.	13.1. Güzel sanatlar ve sanatçılarla ilgili haberleri basın-yayın organlarından izleme. 13.2. Film, fotoğraf, video, afiş, broşür, mecmua ve değişik gazete gibi kitle iletişim araçlarından sanatla ilgili bilgileri derleme. 13.3. Derlediği bilgileri okul panolarında sergileyerek sanat ve sanata katkıda bulunma. 13.4. Biriktirdiği kaynakları ve bilgileri uyarıcı olarak görsel çalışmalarda kullanma.
	14. Güzel sanatlar ve teknoloji arasında bağlantı kurabilme.	14.1. Sanatla, zanaat arasındaki ayırımları yapma. 14.2. Sanat eserlerini yaratırken kullanılan araç-gereçleri söyleme. 14.3. Teknolojik gelişimin sanatı nasıl etkilediğini söyleme. 14.4. Sanatın teknolojiyi nasıl etkilediğini söyleme. 14.5. Teknolojinin sanat yoluyla milli kültüre ve uygarlığa katkıda bulunacağını söyleme. 14.6. Sanatın insan hayatını geliştirip güzelleştirdiğini kavrama. 14.7. İnsanın duygularını sanat yoluyla paylaşarak dünya barışına hizmet edeceğini kavrama.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
9. Üç Boyutlu Çalışmalar	15. Artık malzemelerin sanatsal formlara dönüştürülmesi imkanı araştırılarak üç boyutlu çalışmalar yapabilme.	15.1. Çevresinde bulunan artık malzemeleri temizliğine dikkat ederek biriktirme. 15.2. Toplanmış malzemeleri değişik estetik yorumlara dönüştürebilme imkanını araştırma. 15.3. Çok boyutun ne olduğunu söyleme. 15.4. Çok boyutlu çalışmalara örnek verme. 15.5. Denge, ölçü, hareket ve oranı orijinal özgün bir heykelde veya röprodüksiyonunda inceleme. 15.6. Heykelde ağırlık, ölçü, hareket, oranın neler olduğunu söyleme. 15.7. Edinilen bilgileri üç boyutlu soyut çalışmalara dönüştürme. 15.8. Üç boyutlu, hareketli (mobil) çalışmaları yapma.
10. Röprodüksiyon İnceleme	16. Özgün sanat eseri veya röprodüksiyon inceleme yöntemini kavrayabilme.	16.1. Basın-yayın organlarından sanat olaylarını izleme. 16.2. Sanatçı ve eseri ile ilgili broşür, röprodüksiyon katalog vb. kaynakları derleme. 16.3. Eserin sanatçısını kaynaklar yardımı ile tanıma. 16.4. Sanatçının bir kaç eserine bakarak ortak özelliğini söyleme. 16.5. Eserin konusunu söyleme. 16.6. Eseri kompozisyon denge-hareket, ışık-gölge, açık-koyu leke ve renk vb. konularda inceleme. 16.7. Eserin tekniği ile üslûbunu tanıma. 16.8. Sanat eserine eleştirel gözle bakmayı öğrenme.
11. Sanat Eserleri	17. Türk plastik sanatları bilgisi.	17.1. Türk resim sanatının gelişimini kısaca söyleme. 17.2. Çağdaş Türk resim sanatının ilk örneklerini tanıma. 17.3. Çağdaş Türk heykel sanatının ilk ögelerini tanıma. 17.4. Türk plastik sanatlarını etkileyen akımlardan belli başlılarını bilme. 17.5. Çağdaş Türk plastik sanatlarının örneklerinin röprodüksiyonlarını biriktirme alışkanlığı kazanma.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
		17.6. Türk resim sanatının gelişimi içinde belli başlı sanatçıları, röprodüksiyonları yardımı ile tanıma. 17.7. Çalışmalarında bu röprodüksiyonlardan uyarıcı olarak yararlanma.
	18. Belli başlı çağdaş dünya plastik sanatları bilgisi.	18.1. Resim sanatının doğuşunu ve gelişimini söyleme. 18.2. Değişik ülkelerin çağdaş sanatlarının eserlerinin röprodüksiyonlarını biriktirme. 18.3. Çağdaş resim akımlarının doğmasındaki etkenleri kısaca söyleme. 18.4. Ülkelerin kültürlerinin plastik sanatlara yansıdığını kavrama. 18.5. Çağdaş Türk plastik sanat eserleri ile diğer ülke sanatçılarının eserleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları kavrama. 18.6. Bu eserlerden edindiği izlenimleri ve görsel bilgileri çalışmalarında kullanma. 18.7. Milletlerin tanınmasında güzel sanatların rolünün neler olduğunu söyleme.
	19. Geleneksel Türk sanatları ve tasarım örnekleri bilgisi.	19.1. Geleneksel Türk sanatları ve tasarım örneklerin neler olduğunu söyleme. 19.2. Bu örneklerde kullanılan malzemelerin özelliklerini bilme. 19.3. Geleneksel tasarım örneklerinin yörelere göre farklı üslupları olabileceğini bilme. 19.4. Geleneksel sanatlarda kullanılan renkleri, biçimleri, formları ve motifleri inceleyerek özelliklerini tanıma. 19.5. Bu değerleri tasarım çalışmalarında çağdaş anlayışla yorumlama.

KONULAR	AMAÇLAR	DAVRANIŞLAR
	20. Müzeleri, ören yerlerini, sanatçı galerilerini ve atölyelerini, tasarımcı stüdyoları, mimarlık büroları, zanaatçı işliklerini gezerek inceleme alışkanlığı kazanabilme.	20.1. Yöresel sanat ve tasarım eğitimi açısından yararlı olabilecek yerlerin neler olabileceğini yazma ve söyleme. 20.2. Sanatçı, tasarımcı ve zanaatçıların eserlerini, çalışma üsluplarını inceleme. 20.3. Öğrencilere eserleri ile ilgili sorular sorma. 20.4. Edinilen izlenimleri ve bilgileri taslaklar ve notlar halinde kaydetme. 20.5. Müze ve galerilerde yapacağı çalışmaya ilişkin inceleme yapma. 20.6. Gezilecek yerlerde önceden belirlenen kurallara uyma. 20.7. Gezi sonunda elde edilen bilgileri, hazırlanan taslak ve krokileri daha sonraki çalışmalarında değerlendirme.

Öğretim Programında konuların, özel amaç ve davranışların sınıflara göre dağılımında bireyin gelişim evreleri göz önünde bulundurulduğu görülmektedir.

İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programı'nda 6. sınıfın öğretim etkinliği 10 konu içermektedir. "Güzel Sanatlar Bilgisi", sanatın ve sanatçının ne olduğunu, toplumdaki yeri ve önemini kavratmaya yönelik amaca sahiptir. "Çizgisel Çalışmalar" ve "Çizgilerle Grafiksel Çalışmalar", çizgi ve çizgi çeşitlerini tanıma, resim ve grafikteki kullanımına yönelik uygulamaları kapsamaktadır. "Baskı Resim Teknikleri İle Çalışmalar", özgün baskı sanatının ne olduğunu bilme, özgün baskı tekniklerini uygulamaya ve resimde açık, orta ve koyu leke değerlerini kavramaya yöneliktir. "Renkli Çalışmalar", ana, ara, kontras (zıt) ve komplementer (tamamlayıcı) renkleri, armoniyi ve boya tekniklerini öğretmeye yöneliktir. "Duyguları İfade Edici Çalışmalar", duygu ve düşüncelerini ifade edebilme, hayal gücünü geliştirmeye yöneliktir. "Röprodüksiyon İnceleme", dikkat ve algılama gücünü geliştirmeye yöneliktir. "Üç Boyutlu Biçimlendirme Çalışmaları", üç boyutlu biçimlendirme ve inşaa yapabilmeye yöneliktir. "Grafik Tasarımı" tasarım bilgisine yöneliktir. "Sanat Eserleri" sanat ve sanatçılara, uzak ve yakın çevredeki sanat olaylarına ilgi duymaya ve sanat eserlerini korumaya yöneliktir.

7. sınıfın öğretim etkinliği, 16 konuyu içermektedir. "Güzel Sanatların Önemi", güzel sanatların önemini ve gerekliliğini kavramaya yöneliktir. "Görsel Biçimleme Öğeleri", görsel biçimleme öğelerinin neler olduğunu tanıyarak çalışmalarında uygulamaya yöneliktir. "Doku Çalışmaları" ile "Bitki Etütleri", resimde dokunun ne olduğunu kavramaya yöneliktir. "Renkli Çalışmalar", renk bilgisine yöneliktir. "Kompozisyon Çalışmaları", gözlemlerini estetik kompozisyonlara dönüştürebilmeye yöneliktir. "İki Boyutlu Çalışmalar" ile "Üç Boyutlu Çalışmalar", çevresindeki kültür ve sanat etkinliklerini inceleyerek iki veya üç boyutlu çalışmalar yapmaya ve bu çalışmalarda farkında olmadan uygulanan estetik değerlerin bilincine varabilmeye yöneliktir. "Sanatın Yaşama Katkısının Önemi", sanata ilgi duyabilme amacına yöneliktir. "Duyguları İfade Edici Çalışmalar", farklı görsel sanat etkinliklerini de tanımaya ve kendini ifade etmede kullanmaya yöneliktir. "Röprodüksiyon İnceleme", sanat eserlerini tanımaya yöneliktir. "Sanatçı Üslupları ve Sanat Akımları", sanat

akımlarını, sanatçıları ve üsluplarını öğrenmeye yöneliktir. "Çalışmalarda Dramadan Yararlanma", yaratıcı kişilik gelişimini sağlama amacına yöneliktir. "Rekreasyon (Yeniden Düzenleme) Çalışmaları", artık malzemelerle somut ve soyut özgün çalışmalar yapmaya yöneliktir. "Tasarım Çalışmaları", farklı tasarım alanlarını tanımaya yöneliktir. "Sanat Eserlerinin Korunmasının Önemi", sanat eserlerinin değerini bilme ve onları koruma bilincinin gelişmesine yöneliktir.

8. sınıfın öğretim etkinliği, 11 konuyu içermektedir. "Görsel Biçimleme Öğeleri", görsel biçimlendirme öğelerini tanıma ve çalışmalarında kullanabilme amacına yöneliktir. "Bol Figürlü Çalışmalar", figürde oran, ölçü ve hareketi sezinleyerek kalabalık figürlü çalışmalar yapmaya yöneliktir. "İki Boyutlu Çalışmalar", çevresindeki olaylar ve varlıklar arasında ilişki kurmaya yöneliktir. "Afiş Tasarımı", afişi tanıma ve tasarımını yapabilme amacına yöneliktir. "Duygu, Düşünce ve Gözleme Dayanan Çalışmalar", yaşama dair duygu, düşünce ve gözlemlerini görsel biçimlendirme öğelerini kullanarak ifade edebilme amacına yöneliktir. "Baskı Teknikleri" ile "Özgün Baskı Tekniklerini İnceleme", özgün baskı resim tekniklerini tanıma ve kendini bu teknikleri kullanarak ifade edebilme amacına yöneliktir. "Kitle İletişim Araçlarından Yararlanma", teknoloji ve kitle iletişim araçlarının görsel çalışmalara katkısını kavramaya yöneliktir. "Üç Boyutlu Çalışmalar", çok boyutu tanıma ve çevresindeki artık malzemeleri kullanarak estetik değere sahip ürünler ortaya koyabilmeye yöneliktir. "Röprodüksiyon İnceleme" sanat eseri ve röprodüksiyon inceleme yöntemini kavramaya yöneliktir. "Sanat Eserleri" Türk plastik sanatlarını ve çağdaş dünya plastik sanatlarını tanımaya yöneliktir.

Öğretim programı incelendiğinde, 6., 7. ve 8. sınıflarda ortak konuların olduğu, fakat bu konuların sınıflara göre dağılımında özel amaç ve davranışların farklılık gösterdiği gözlenmektedir. Konuların işlenişinde uygulamaya yönelik çalışma teknikleri yer almaktadır. Eğitimcinin ve eğitilen bireyin ders içi etkinliklerde kullanacağı araç ve gereçler, her sınıf için benzerlikler göstermektedir. Bunlar kitle iletişim araçları, röprodüksiyonlar, sanat kitapları, broşürler, kataloglar, farklı uygulama tekniklerine sahip boyalar, artık malzemeler, konularla ilgili yapılmış örnekler vb. araç ve gereçlerdir. Dersin işlenişinde kullanılan yöntem ve teknikler ise, soru-cevap, anlatım,

demonstrasyon, dramatizasyon olarak önerilmiştir. Program kapsamındaki amaç ve davranışlar, eğitilen bireyin estetik duygularının, çevreye ve sanata olan duyarlılığının, yaratıcı etkinliğinin ve kendini ifade edebilme beceri cesaretinin gelişmesine yöneliktir.

Öğretim programı incelendiğinde çizgi ve leke kavramlarının 6., 7. ve 8. sınıf konuları kapsamında yer aldığı görülmektedir.

6. sınıf konularında yer alan "Çizgisel Çalışmalar" konusu, bireyin çizgiyi tanıması ve tanımlaması, çizgi çalışmalarında kullanılan araç ve gereçleri tanıması ve özelliklerini bilerek bunları çalışmalarında kullanması, çizgi çeşitlerini öğrenmesi ve bu farklı çizgilerin farklı duyguları ifade edebileceğini kavraması amacına sahiptir. "Çizgilerle Grafiksel Çalışmalar" konusu, çizgi çeşitlerini farklı kalınlık, sıklık, boy ve harekette kullanılmasıyla dokular elde ederek somut ve soyut düzenlemeler yapabilmesini amaçlamaktadır. "Baskı Resim Teknikleri İle Çalışmalar" konusu açık, orta ve koyu leke değerlerini öğrenme ve bu lekeler ile dengeli ve göze hoş gelebilecek düzenlemeler yapabilmeyi, ayrıca "Renkli Çalışmalar" konusunu da kapsayacak biçimde doğadaki gözlemlerini leke değerleri ile düzenleyebilme çabası içinde bireye renklerin leke değerlerini kavrama ve lekelerin birbiri içine girerek bütünlük oluşturduğunu kavratmaya yönelik amaçlara sahiptir. "Röprodüksiyon İnceleme" konusunun işlenişinin kapsamında da seçilen röprodüksiyonun incelenmesinde çizgi ve leke bütünlüğünün gözlenmesi ve bu değerleri çalışmalarına aktarması öngörülmektedir. Ayrıca diğer konular kapsamındaki uygulamalarda da kompozisyon bilgisinin gelişmesine yönelik leke bütünlüğünün oluşturulmasının önemi vurgulanmaktadır.

7. sınıf konularında "Görsel Biçimleme eğeleri", uygulamalarda gerçekleştirilecek kompozisyonun bütünlüğünü oluşturmak için görsel biçimleme öğelerini tanıtmak amaçlanmıştır. Bu öğeler içinde yer alan çizgi ve leke değerlerinin (açık-koyu lekeler, renk lekeleri) önemini kavratmayı ve çalışmalarında uygulamayı da amacı kapsamına almaktadır. "Doku Çalışmaları" ve "Bitki Etütleri" konuları da çizgi ve lekelerin farklı dokular oluşturacağını ve formun oluşumunda etkinin güçleneceğini kavratmayı amaçlamaktadır. "Sanatçı Üslupları ve Sanat Akımları" konusu kapsamında

özgün baskı resim tekniklerinin uygulanmasında, kompozisyonun oluşturulmasında çizgi ve leke değerlerinin nasıl oluşturulması gerektiğine yer verilmiştir.

8. sınıf konularından "Görsel Biçimleme Öğeleri", çizgilerle ifadeci desenler oluşturmayı ve çalışmalarına çizgi ve açık, koyu, orta leke zıtlıklarının katkısını sezinleyebilmeyi amaçlamaktadır. "Özgün Baskı Tekniklerini İnceleme" konusu içeriğinde kompozisyonun oluşturulmasında çizgi ve leke değerlerinin nasıl yapılandırması gerektiğini kavratmaya yer vermektedir. "Röprodüksiyon İnceleme" konusunda incelenen röprodüksiyonların leke değerlerinin de ifade edilmesine yer verilmiştir.

İlköğretimde resim-iş eğitiminin kapsamında iki boyutlu çalışmalar, üç boyutlu çalışmalar ve eser incelemeleri başlıca alanları oluşturmaktadır. İki boyutlu çalışmalar kapsamındaki çizgi ve leke öğelerinin öğrenciye kazanımı amaçlanmıştır. Çizgisel ve lekesel çalışmalara her sınıfta yer verilmelidir. Bu çalışmalar için baskı teknikleri kullanılmalı fakat ağırlık çizme ve boyamaya dayanan tekniklere verilmelidir. Bu sayede birey daha fazla deneme yapma ve hızla sonuca gitme şansına sahip olabilmektedir.

VII. 12-15 YAŞ GRUBU ÇOCUK RESİMLERİNİN ÖZELLİKLERİ VE RESİMLERİNDE ÇİZGİ VE LEKE KULLANIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

7.1. 12-15 Yaş Çocuk Grubu Çocuk Resimlerinin Özellikleri

"Çocuğun Sanatsal Gelişim Basamakları"nı kapsayan üçüncü bölümde ve "12-15 Yaş Grubu Çocukların Genel Özellikleri"ni kapsayan dördüncü bölümde bu yaş grubunun genel özellikleri ve sanatsal gelişimi incelenmiştir.

İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerini kapsayan 12-15 yaş dönemi çocuk (ön ergenlik) resimlerinde gerçeği yansıtma isteğinin hakim olduğu gözlenmiştir. Çocuksu heyecanlar ve düşler etkisini yitirmeye başlamaktadır. Nesnel gerçekliğe yöneldiği bu dönemde estetik duygusu da gelişim göstermektedir. Hem kendi hem de başkalarının çalışmalarına eleştirel bir tavır sergilemektedirler.

İNSAN FİGÜRÜ: İnsan figürleri ayrıntılı olarak çizilebilmektedir. Eklem yerlerini görerek resimlerinde belirtmeye çalışmaktadırlar. Bu dönemde modelden insan figürü çizebilmektedirler. Oranlar, ışık-gölge ve derinlik gösterilmeye çalışılmaktadır. Kıyafetler yalnızca cinsiyet ayrımına hizmet etmemektedir. Harekete uygun kıvrımlar, modaya uygun aksesuarlar ayrıntılı olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. Figürler hareketlidir. Yandan (profilden) ve önden (cepheden), bir eylem gösteren figürler kompozisyonlarındaki yerlerini almaktadır.

PERSPEKTİF: Perspektifi karşılayabilecekleri bir yaş döneminde gözlemleri, sezgileri ve uygulamalı çalışmaları ile kompozisyonlarındaki gelişim gözlenmektedir. Nesnelerin boşluktaki konumları onları düşündürmektedir. Çok yönlü görüşün gelişim gösterdiği ve ufuk çizgisinin kompozisyonlarında yerini aldığı görülmektedir. Nesneler arası büyük-küçük ilişkisi, uzak ve yakın nesnelerin boyutlarındaki ayrımları resimlerinde belirtmektedirler.

RENK: Rengi en iyi şekilde kullanma yetisine sahiptirler. Renk seçimlerinde doğaya bağlı kalmalarının yanında duygularına bağlı renkler kullanmaktadırlar. Lokal renk uygulamaları ile dışavurumcu bir tavır da sergilemektedirler. Renklerin sıcak-soğuk ilişkisi, renk karışımları ile kompozisyonlarını oluşturmaktadırlar. Yakındaki renkler daha az parlak ya da nötrdür.

KOMPOZİSYON: Çevre ve doğadaki farklılıkları gözlemleyerek anlatımsal bir üsluba sahiptirler. Resimlerinde bakışa özgü bilgi vermektedirler. Kişiliğine de bağlı olarak bazı soyutlamalar görülmektedir. Ev, ağaç, yol, nehir, dağ vb. motifler resimlerinde görülmeye devam etmektedir. Fakat dramatik ve duygusal yaşamdan kesitler sunan sahneler çalışmalarında ağırlık kazanmaktadır. İmgesel ve taklit resimlere eğilim gösterdikleri gözlenmiştir.

ÇİZGİ: Çizgilerinde özgün olma isteği oluşmuştur. Kendilerine özgü anlatım biçimleri aramaktadırlar. Çizimlerinde daha dikkatli davranarak sınırlayıcı, anlatımsal ve kas gücünün gelişimi sonucu koyu, belirgin çizgiler kullanmaktadırlar. Gözle görülen biçimlerle ilgilenirler ve anlatımlarında önce çizgiye başvururlar. Önceki yıllarda biçimin belirtilmesinde renge ağırlık verilirken bu yaş döneminde karakalem çizimlerine ilgilerinin arttığı gözlenmiştir.

LEKE: Resimlerinde ışık-gölge öğesini kullanmaya başladıkları görülmektedir. Işığın kullanımının etkisiyle leke değerlerindeki farklılıkları kompozisyonlarında göstermeye çalışmaktadırlar. Rengi lokâl kullanmaları sonucu ile de renk lekeleri oluşturarak kişiliklerine de bağlı dışavurumcu bir tavır göstermektedirler.

7.2. 12-15 Yaş Grubu Çocuk Resimlerinde Çizgi ve Leke Kullanımı Konusunda Uygulamalar

İstanbul Fatih Riyaziyeci Salih Zeki İlköğretim Okulu resim dersleri ve ders dışı egzersiz çalışmalarında çizgi ve leke çalışmaları farklı teknikler kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Uygulamalar, 113 6. sınıf öğrencisi, 121 7. sınıf öğrencisi ve 114 8.

sınıf öğrencisi olmak üzere toplam 349 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Uygulamalar esnasında soru-cevap, anlatım (takrir), demonstrasyon ve proje hazırlama öğretim teknikleri kullanılmıştır. Uygulamalar sonucunda öğrencilerin başarı durumları testlerle ölçülmüştür. Testler hazırlanırken, öğretmen ve öğrenci davranışlarının gözlenmesine yönelik örnek testler[108] incelenmiştir. Konunun amacı doğrultusunda belirlenen davranışlar kapsamında değerlendirme kriterleri oluşturulmuştur. Değerlendirmeler gerçekleştirilirken sınıf ayrımı yapılmıştır.

7.2.a. Etkinlik 1

Konu:

Çizgi ve Çizgi Çeşitleri.

Amaç:

Çizgi ve çizgi çeşitlerini tanımlayabilme ve çalışmalarında kullanabilme.

Davranışlar:

1. Yan yana dizilen noktaların çizgiyi oluşturduğunu söyleme.
2. Çizginin resmin bir elemanı olduğunu söyleme.
3. Çizgilerin düz, eğri, kırık, yatay, dikey kullanılabileceğini söyleme.
4. Çizgi çeşitlerini kullanarak kompozisyonlar kurma.

Öğretim Süreci

6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çizgi çeşitlerini tanıması ve bu resim elemanını kullanarak obje etütleri yapması ve özgün kompozisyonlar kurması amaç edinerek uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

[108] Bkz. Ziya Selçuk, Okul Deneyimi ve uygulama, Ankara: Nobel Yayınları, 2001, s. 159-162.

6. sınıf öğrencileri ile “Evimiz ve Sokağımız” konusunda kompozisyonlar kurularak çizgi çalışmaları yapılmıştır.

7. ve 8. sınıf öğrencileri ile natürmort, manzara konusunda kompozisyonlar kurularak çizgisel çalışmalar yapılmıştır.

12-15 yaş döneminde çocuklar resimlerine başlarken kompozisyonlarında kullanacağı motifleri, figürleri ayrıntılı olarak çizmektedirler. Bu etkinliğin amacı da çocukların bu bilinen davranışından yararlanarak çizgiyi tanıması ve çalışmalarında çizginin resimsel olanaklarını kullanmasında bilinçli hareket etmesini sağlamaktır.

Kompozisyonlar kurulmadan önce 6. sınıfların çizgiyi ve çizgi çeşitlerini tanıması, 7. ve 8. sınıfların da hatırlaması için soru-cevap tekniği ile düz, eğri, kırık çizgi tanımları yapılmıştır. Çizgi noktanın belli bir yöndeki hareketidir. Basit bir anlatım aracıdır. İz bırakan bir aracın kağıtla teması çizgiyi oluşturmaktadır. Çizgiler düz, eğri, kırık, yatay, dikey ve yana yatık kullanılabilmektedir. Çizim örnekleri gösterilmiş ve sınıf içinde çizgi etkisi oluşturan eşya ve formlar incelenmiştir. Sınıf içinde eşyaların, nesnelerin birleşimi sonucu oluşmuş çizgisel etkilerin, nesnelerin desenlerindeki çizgisel yapılarının incelenmesi hem çizgileri tanımaları hem de çizginin çevremizi donatan nesneler ve formların yapısında önemli bir unsur olduğunun kavratılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu sayede çocuğun resim dersinde öğrendiklerini yaşantısında kullanabilmesi sağlanabilmektedir.

Çizginin ve çizgi çeşitlerinin tanımlanmasıyla birlikte kağıt yüzeyine kurşun kalem ya da renkli uçlu kalemlerle tasarımlar yapılmaya başlanmıştır. 6. sınıf öğrencileri ile yapılan tasarımlar bilinen, tanınan ev, ağaç, araba, insan, güneş, dağ, bulut vb. figürleri kapsamıştır. 7. ve 8. sınıf öğrencileri ile yapılan natürmort çalışmalarında da günlük yaşamda sık kullanılan objeler seçilmiştir.

Kompozisyonlar çizildikten sonra yeni bir anlatım dilini denemeleri istenmiştir. Başlangıç aşamasında öğrencilerin tedirgin olduğu, yaptıkları denemelerden memnun kalmadıkları, kendilerine güvenmedikleri gözlenmiştir. Demonstrasyon tekniği ile örnek

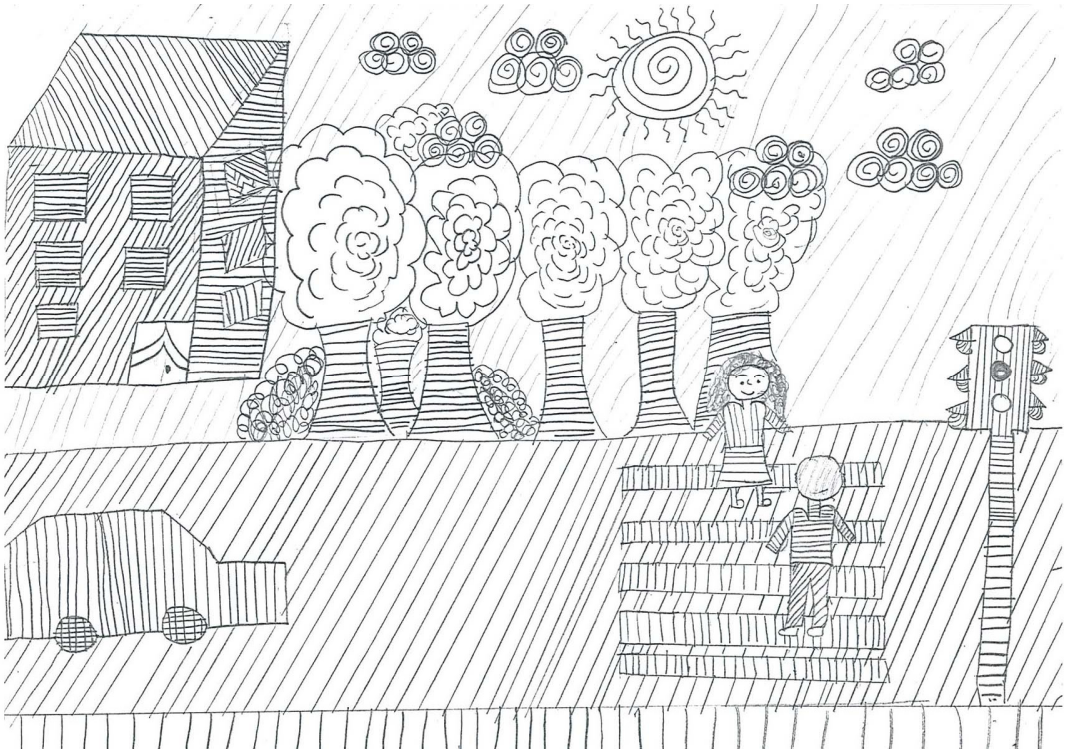
çizimler gerçekleştirilmiş ve örnek çalışmalar tekrar incelenmiştir. Her motif için farklı çizgi alternatifleri sunularak, çocuğun, söz konusu olan kararsız süreci atlatması sağlanmaya çalışılmıştır.

6. sınıf öğrencilerinin, farklı alternatifleri denemeleri sonucunda etkinliğin bir oyuna dönüştüğü gözlenmiştir. Bazı çocukların ise kesik, kesişen, koyu ve açık tonda çizgiler kullandıkları gözlenmiştir. Çocukların, birbirlerinin çalışmalarını da gözlemleyip kendi çalışmalarını yönlendirmesiyle de başarı tüm sınıf geneline dağılmıştır. Kurşun kalem ve renkli uçlu kalemler ile de çalışmalar çeşitlendirilip zenginleştirilmiştir.

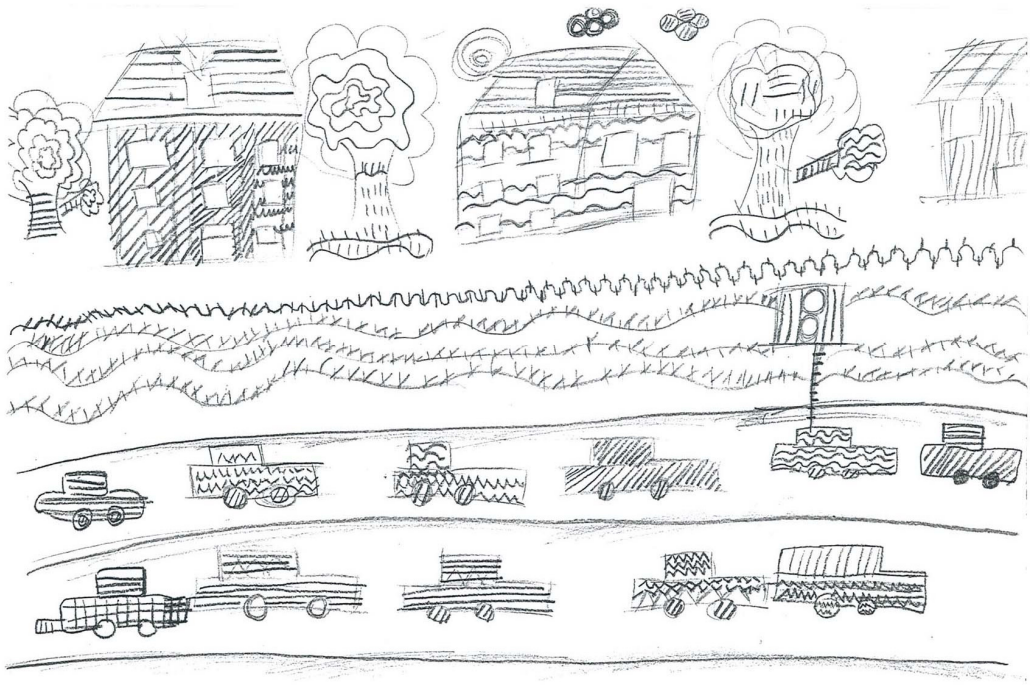
7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çalışmalarında, manzara resimleri durağan ve kuru bir anlatıma sahipken, natürmort çalışmalarında çizgileri, formların yapısal özelliklerini de göz önünde bulundurarak kullanmaları sonucu daha başarılı oldukları gözlenmiştir.

Resim 45

Resim 46

Resim 47

Resim 48

Resim 49

Başarı Değerlendirme Testi

Konu: Çizgi ve çizgi çeşitleri.

Sınıflar: 6, 7, 8.

	DAVRANIŞLAR	Çok Başarılı			Başarılı			Yeterli			Geliştirilebilir			Başarısız		
		6	7	8	6	7	8	6	7	8	6	7	8	6	7	8
1	İstenilen malzemelerin getirilmesi.	X	X	X												
2	Çalışma isteğine sahip olma.	X				X	X									
3	Gösterilen örnek çalışmalara ilgili davranma.	X	X	X												
4	Gösterilen örnek çalışmalara ilişkin düşüncelerini sözlü ifade etme.						X		X		X					
5	Sınıf içindeki nesne ve formları istenildiği biçimde inceleme.	X	X	X												
6	Formların çizgisel etkilerini sezinleyip, sözlü olarak ifade etme.						X	X	X							
7	Yaşanılan çevredeki nesnelerin ve formların çizgisel etkilerinin görsel estetik gelişime etkisini kavrama, sözlü olarak ifade etme.									X		X		X		
8	Çizgiyi tanıma.	X	X	X												
9	Çizginin çeşitleri olduğunu fark etme.	X	X	X												
10	Düz çizgiyi tanıma.	X	X	X												
11	Eğri çizgiyi tanıma	X	X	X												
12	Kırık çizgiyi tanıma	X	X	X												
13	Kesik çizgiyi tanıma	X	X	X												
14	Kendilerinden istenmiş olan konunun kağıt yüzeyine istenilen sürede tasarlama.				X	X	X									
15	Kompozisyonlarda kullanılan motiflerin form olarak birbirinden farklılığı ve çeşitliliği.	X				X	X									
16	Formun yapısına uygun düz çizgileri kullanma.	X	X	X												
17	Formun yapısına uygun eğri çizgileri kullanma	X		X		X										
18	Formun yapısına uygun kırık çizgilerin kullanma		X	X	X											
19	Formun yapısına uygun kesik çizgileri kullanma				X				X	X						
20	Özgün tasarım gücü.				X	X	X									
21	Yaratıcılık.				X	X	X									
22	Çalışmayı istenilen sürede bitirme.	X				X	X									
23	Kompozisyon.				X	X	X									
	Sonuç			X	X	X										

Test Sonucunun Değerlendirilmesi:

1. Öğrenciler derse hazırlık çalışmalarına yeterli katılımı göstermişlerdir.

2. Konu ile ilgili düşüncelerini ifade etmede 7. ve 8. sınıflarda katılım oranı yüksek olmasına karşılık 6. sınıfların çekimser kaldıkları saptanmıştır. Bu durum için gerekli yönlendirmeler yapılmıştır.

3. Çizgi ve çizgi çeşitlerini tanıma ve çalışmalarında kullanabilmede istenilen başarı tüm sınıflarda gösterilmiştir.

4. Yaratıcılıklarını ortaya koyarak özgün tasarımlar yapabilmede istenilen başarıya ulaşılmıştır.

7.2.b. Etkinlik 2

Konu:

Çizgi Çeşitlerini Kullanarak Özgün Kompozisyonlar Oluşturmak.

Amaç:

Çizgilerle grafiksel çalışmalar yapabilme.

Davranışlar:

1. Çizgileri farklı kalınlıkta ve sıklıkta kullanma.
2. Çizgileri yer yer sıklaştırarak koyu etkiler elde etme.
3. Çizgileri aralıklarını açarak açık etkiler elde etme.
4. Çizgileri aşağı-yukarı yön değiştirerek hareket ve hacim kazandırma.
5. Çizgileri eğik, eğri veya kırık çizgi olarak da kullanma.
6. Çizgilerin sıklık, boy ve hareketinin değişmesi ile dokular elde etme.
7. Farklı çizgileri kullanarak soyut veya somut grafiksel kompozisyon elde etme.

Öğretim Süreci:

Bir önceki etkinlikte çizgi çeşitlerini ve çizginin olanaklarını tanıyan 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden çizgi çeşitlerini kullanarak özgün kompozisyonlar oluşturmaları istenmiştir. Bir önceki etkinlikte de olduğu gibi doğada ve yakın çevrede bulunan varlıkların çizgisel etkileri soru-cevap tekniği ile sözel olarak ifade edilmiştir. Verilen örneklerin çeşitliliğinin arttığı gözlenmiştir.

Çizgi ve çizgi çeşitleri soru-cevap tekniği ile hatırlatılmıştır. Örnek çalışmalar gösterilerek, çizgilerin sık kullanıldığında koyu etkilerin elde edileceği, aralıklı kullanıldığında açık etkilerin elde edileceği ifade edilmiştir. Çizgilerin farklı kalınlıkta , boyda ve yönde kullanılmasıyla da dokuların elde edileceği söylenmiştir. Bu tür

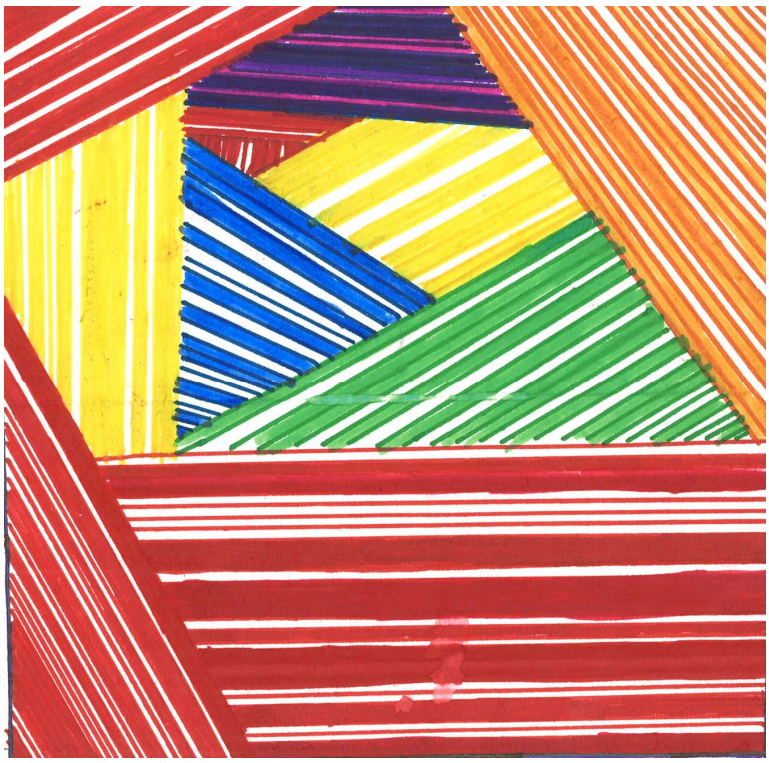
tasarımların günlük yaşantımızda nerelerde kullanılabileceği üzerinde tartışılmış ve halı deseni, kumaş deseni, tüketim ürünlerindeki ambalaj tasarımları, renkli ve renksiz duvar panoları vb. sonuçlara varılmıştır.

Tasarımlar gerçekleştirilirken, mürekkepli kalemler, renkli uçlu kalemler, renkli, renksiz kağıtlar ve cetvel kullanılmıştır.

Bu çalışmada öğrenciler, çizgileri sık ve seyrek, kalın ve ince, düz, yatay, eğri ve kırık kullanarak birden fazla deneme yapmışlardır.

6. sınıf öğrencileri genelde renkli uçlu kalemleri ve renkli kağıtları tercih etmişlerdir. Bir önceki etkinlikte birbirine benzer kompozisyonlara karşılık bu etkinlikte farklı kompozisyonların oluştuğu gözlenmiştir. 7. ve 8. sınıf öğrencileri hem mürekkepli kalemler hem de renkli uçlu kalemlerle denemeler yapmışlardır. Her iki çalışmanın sonucunda oluşan kompozisyonların etkilerinin farklı olduğu gözlenmiştir. Kullandıkları çizgilere (dikey, yatay, eğri ve kırık) yaşam, ölüm, coşku, hareket, sevgi, nefret gibi anlamlar da yükleyerek kompozisyonlarında öyküler oluşturmuşlardır.

Çizgi çeşitlerinin ve oluşturdukları etkilerin kullanımı öğrencilerin genelinde başarıyla sonuçlandığı gözlenmiştir. İlk denemelerde çizgileri kullanmada rahat davrandıkları fakat kompozisyonun bütününde denge sağlamada sorunlar yaşadıkları gözlenmiştir. Deneme yanılma ile geçen bu süreçte kurdukları kompozisyonlar üzerinde ve çizgileri nerede ve ne şekilde kullandıklarına dair eleştiriler yapılmıştır. Resim derslerinde öğrendikleri; kompozisyonda hareket, yön, denge, doku, ritim kavramları hatırlatılarak kompozisyon bilgisinin gelişmesine yönelik uygulamalar ile denemeler zenginleştirilmiştir. Öğrencilerin birbirlerinin çalışmalarını da eleştirmeleri ve incelemeleri sonucu resim dersinde başarı gösteremeyen öğrencilerin farklı denemeler ile olumlu sonuçlara ulaştıkları gözlenmiştir. 6. sınıflarda başarıya ulaşma süreci biraz uzun sürerken 7. ve 8. sınıflarda bu süreç daha kısa olmuştur.

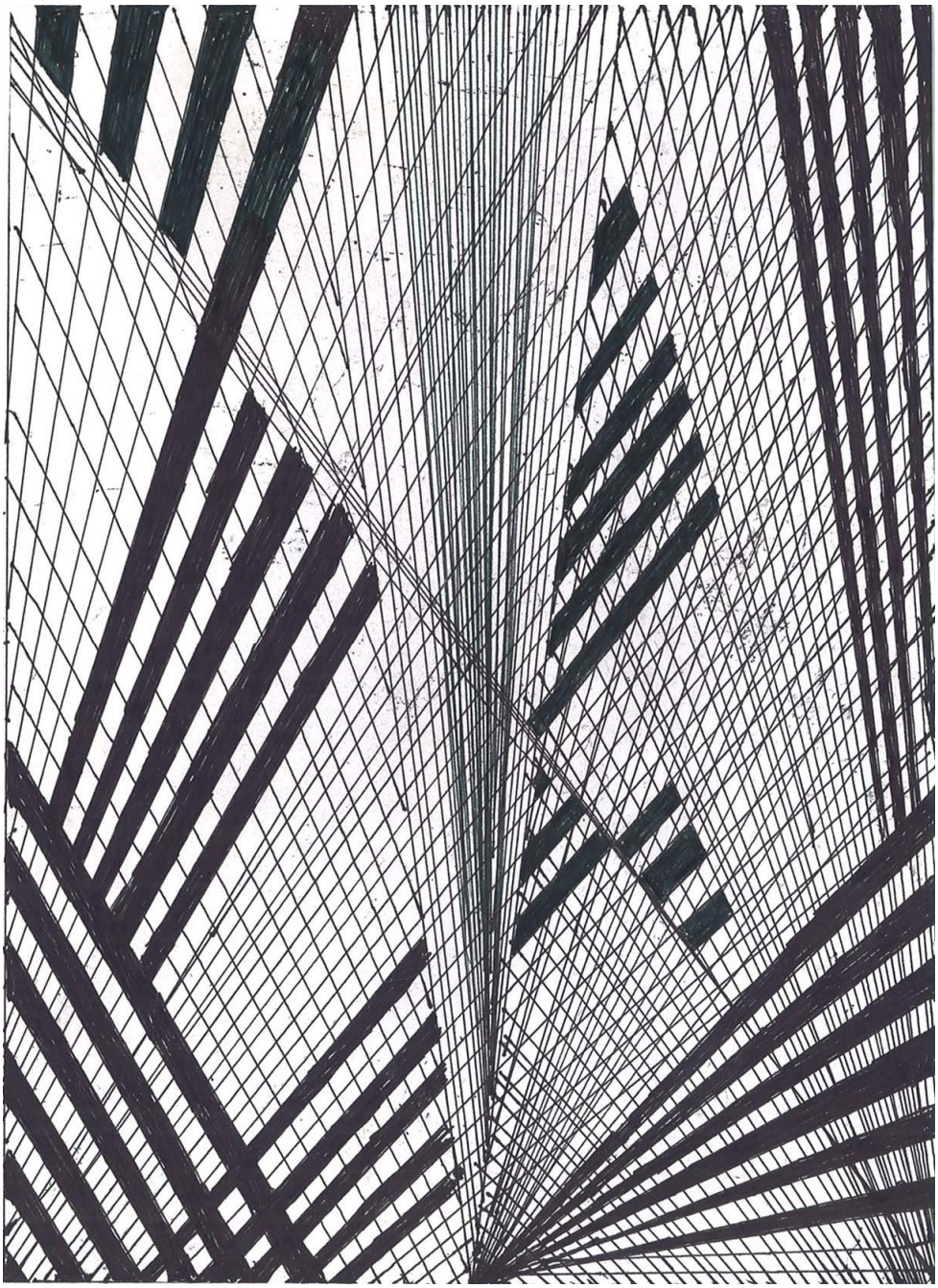
Resim 50

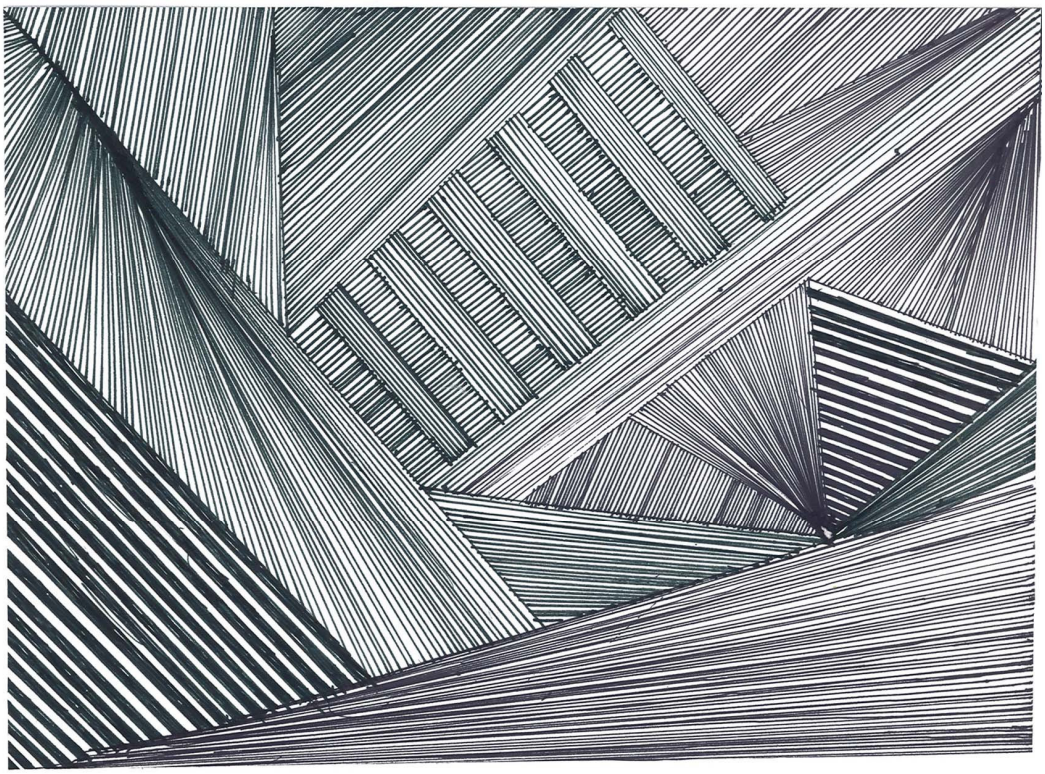
Resim 51

Resim 52

Resim 53

Resim 54

Başarı Değerlendirme Testi

Konu: Çizgi çeşitlerini kullanarak özgün kompozisyonlar elde etme.

Sınıflar: 6, 7, 8.

DAVRANIŞLAR		Çok Başarılı			Başarılı			Yeterli			Geliştirilebilir			Başarısız		
		6	7	8	6	7	8	6	7	8	6	7	8	6	7	8
1	İstenilen malzemelerin getirilmesi	X	X	X												
2	Çalışma isteğine sahip olma.	X	X	X												
3	Sözlü olarak ifade edilen konuyu kavrama.		X	X	X											
4	Gösterilen örnek çalışmalara ilgili davranma.				X	X	X									
5	Gösterilen örnek çalışmalara ilişkin düşüncelerin sözlü olarak ifade edilmesi.					X	X	X								
6	Yaşanılan çevredeki varlıkların çizgisel etkilerini gözlemleme ve sözlü ifade etme.									X		X		X		
7	Çizgiyi tanıma.	X	X	X												
8	Çizginin çeşitleri olduğunu fark etme.	X	X	X												
9	Düz çizgiyi tanıma.	X	X	X												
10	Eğri çizgiyi tanıma	X	X	X												
11	Kırık çizgiyi tanıma	X	X	X												
12	Kesik çizgiyi tanıma	X	X	X												
13	Kendilerinden istenmiş olan konunun kağıt yüzeyine istenilen sürede tasarlama.				X	X	X									
14	Kompozisyonlarda kullanılan motiflerin form olarak birbirinden farklılığı ve çeşitliliği.	X				X	X									
15	Formun yapısına uygun kesik çizgilerin kullanma.	X	X	X												
16	Formun yapısına uygun eğri çizgilerin kullanma	X		X		X										
17	Formun yapısına uygun kırık çizgilerin kullanma		X	X	X											
18	Formun yapısına uygun diagonel çizgilerin kullanma				X				X	X						
19	Özgün tasarım gücü.				X	X	X									
20	Yaratıcılık.				X	X	X									
21	Çalışmayı istenilen sürede bitirme.	X				X	X									
22	Kompozisyon.				X	X	X									
Sonuç					X	X	X									

Test Sonucunun Değerlendirilmesi:

1. Öğrenciler derse hazırlık çalışmalarına yeterli katılımı göstermişlerdir.

2. Konu ile ilgili tanımları ve konu ile ilgili görüşlerini ifade etmede 6., 7. ve 8. sınıflarda istenilen başarıya ulaşılmıştır.

3. Çizgileri farklı kalınlık, yön ve harekette kullanarak kompozisyonlar oluşturabilmede istenilen başarıya ulaşılmıştır.

4. Kompozisyonlarda hareket, ritim ve yön kavramlarını 7. ve 8. sınıflar başarıyla uygularken 6. sınıfların bu konuda geliştirilmesi gerektiği saptanmıştır.

5. Çizgilere anlamlar yüklemede 7. ve 8. sınıflar yeterli başarıyı gösterdiği, 6. sınıfların ise geliştirilebileceği saptanmıştır.

6. Yaratıcılıklarını ortaya koyarak farklı denemeler yapabilmelerinde istenilen başarıya ulaşılmıştır.

7.2.c. Etkinlik 3

Konu:

Leke ve Kompozisyondaki Önemi

Amaç:

Lekeyi tanıyabilme ve kompozisyondaki leke ilişkilerini kavrayabilme.

Davranışlar:

1. Lekenin görsel algılamanın ilk aşaması olduğunu kavrama.

2. Resimde lekenin, yüzeye boya ile yapılmış iz olduğunu kavrama.

3. Koyu, açık ve orta değerlerin bir alanı kaplayarak leke oluşturduğunu söyleme.

4. Doğadaki varlıkların leke değerlerini söyleme.

5. Koyu, açık ve orta değerdeki lekelerle kompozisyonlar kurma.

6. Farklı değerdeki lekelerin birbiri içinde kullanılarak bütünlük oluşturduğunu sezme.

Öğretim Süreci:

İlköğretimin I. kademesinde resim-iş dersi müfredat programında leke konusu yer almaktadır. Ülkemizdeki ilköğretim okullarında kadro yetersizliğinden de kaynaklanan sebeplerden dolayı resim derslerine branş öğretmenlerinin girmemesi, sınıf öğretmenlerinin konu ile ilgili bilgi yetersizliği gibi nedenlerle, öğrenciler kompozisyonda leke kavramlarını bilmemektedirler.

Bu etkinlik lekeyi tanıma, kompozisyonlarını yapılandırırken lekenin önemini kavrama ve çalışmalarında lekelerin açık-koyu, büyük-küçük ilişkilerinden yararlanarak özgün kompozisyonlar kurmalarını sağlama amacına yöneliktir. İlk aşamada çevredeki nesnelerin leke etkileri, bir sonraki aşamada da resimde lekelerin kullanımı ve ilişkileri incelenmiştir.

Leke, görsel algılamanın ilk aşamasını oluşturmaktadır. Bu algılamadan yola çıkarak çevredeki nesneleri renkleri ve açık-koyu değerleri ile nasıl algıladığımız soru-cevap tekniği ile dile getirilmiştir. Nesnelerin geometrik formları da ifade edilerek leke etkileri gözlenmiştir. Yazı tahtası büyük dikdörtgen yeşil leke, dolaplar dörtgen açık mavi lekeler, panolar dörtgen koyu kırmızı lekeler, askıda asılı montlar açık-koyu renkli yamuk lekeler şeklinde ifade edilmiştir. Nesnelerin tanımlaması, işlevselliği ve ayrıntıları göz önünde bulundurulmamıştır.

Resim sanatında da leke, yüzeye boya ile yapılmış iz olarak tanımlanmıştır. Resmin temelinde, lekelerin açık-koyu, büyük-küçük ilişkileri ne kadar doğru yapılandırılırsa başarıya da ulaşmanın o denli mümkün olacağı ifade edilmiştir. Michelangelo'nun "Tondo Doni", Jan Van Eyck'ın (1390?-1441) "Arnolfini'nin Evlenmesi", Rembrandt'ın "Prf. Tulp'un Anatomi Dersi", Pablo Picasso'nun "Avingnonlu Kızlar" ve Henri Matisse'nin "Dans" adlı resimlerinin röprodüksiyonlarında renk ve açık koyu leke değerleri incelenerek, farklı değerlerdeki lekelerin birbiri içinde kullanılarak bir bütün oluşturduğu ifade edilmiştir.

Resim yüzeyine atılan açık-koyu ve farklı renkteki lekelerin, resmin temelini yapılandırabileceği gibi salt resimsel motif olarak da kullanıldığı ifade edilmiştir. Jean Arp'ın (1887-1966) "Talih Yasalarına Göre Düzenlenmiş Dikdörtgenler" adlı resmin röprodüksiyonu ve Kasimir Malavich'in (1878-1935), Mondrian'nın ve Kandinsky'nin resimlerinin röprodüksiyonları incelenmiştir. Lekelerin açık-koyu, büyük-küçük ve renk ilişkileri incelenmiştir. Öğrencilerin gözlemlerini sözlü olarak ifade etmeleri sağlanmıştır.

6. sınıflarda bu etkinlik dört aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma malzeme olarak siyah karton, parşömen kağıdı ve renkli kağıtlar seçilmiştir.

Birinci aşamada, beyaz kağıt yüzeyine siyah kartonlar farklı büyüklüklerde kesilip yapıştırılarak kompozisyonlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Çocuğun, açık-koyu leke etkilerini sezinleyip özgün kompozisyonlar kurmaları amaç edinilmiştir. Siyah kartondan kesilen büyük-küçük parçalar beyaz kağıt yüzeyine farklı şekillerde

yerleştirilerek bir çok denemeler yapılması sağlanmıştır. Oyun niteliğinde gelişen çalışma süreci, çocuğun sıkılmadan, hızla sonuca giderek birçok kompozisyon kurmasına olanak sağlamıştır. Çalışmalar esnasında bazı öğrencilerin çizgi etkilerini de kompozisyonlarına dahil ettikleri gözlenmiştir. Kompozisyonlarda siyah-beyaz lekelerin, büyük-küçük ilişkileri ve elde edilen etkiler değerlendirilmiştir.

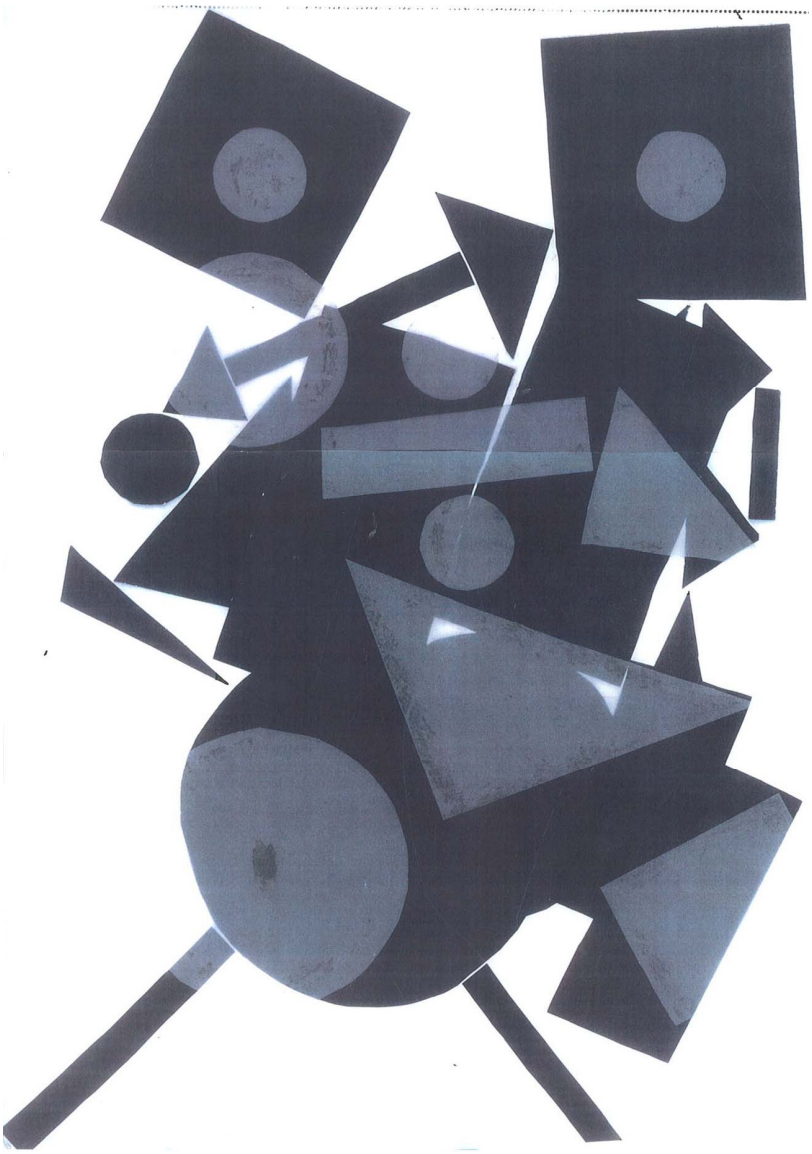
Resim 55

İkinci aşamada parşömen kağıdı da çalışmaya dahil edilmiştir. Büyük-küçük parçalar halinde kesilen parşömen kağıtları siyah lekelerin üzerine yerleştirilerek orta değerde lekeler elde edilmeye çalışılmıştır. Açık, orta ve koyu değerdeki parçaların, büyük-küçük ilişkilerine dikkat edilerek özgün kompozisyonlar kurulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü aşamada, geometrik formlar ile kompozisyonlar oluşturulmuştur. Siyah ve beyaz lekelerin yanı sıra açık-koyu gri lekeler de çalışmaya dahil edilerek özgün tasarımlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Farklı tonlarda griler elde edebilmek için guaj

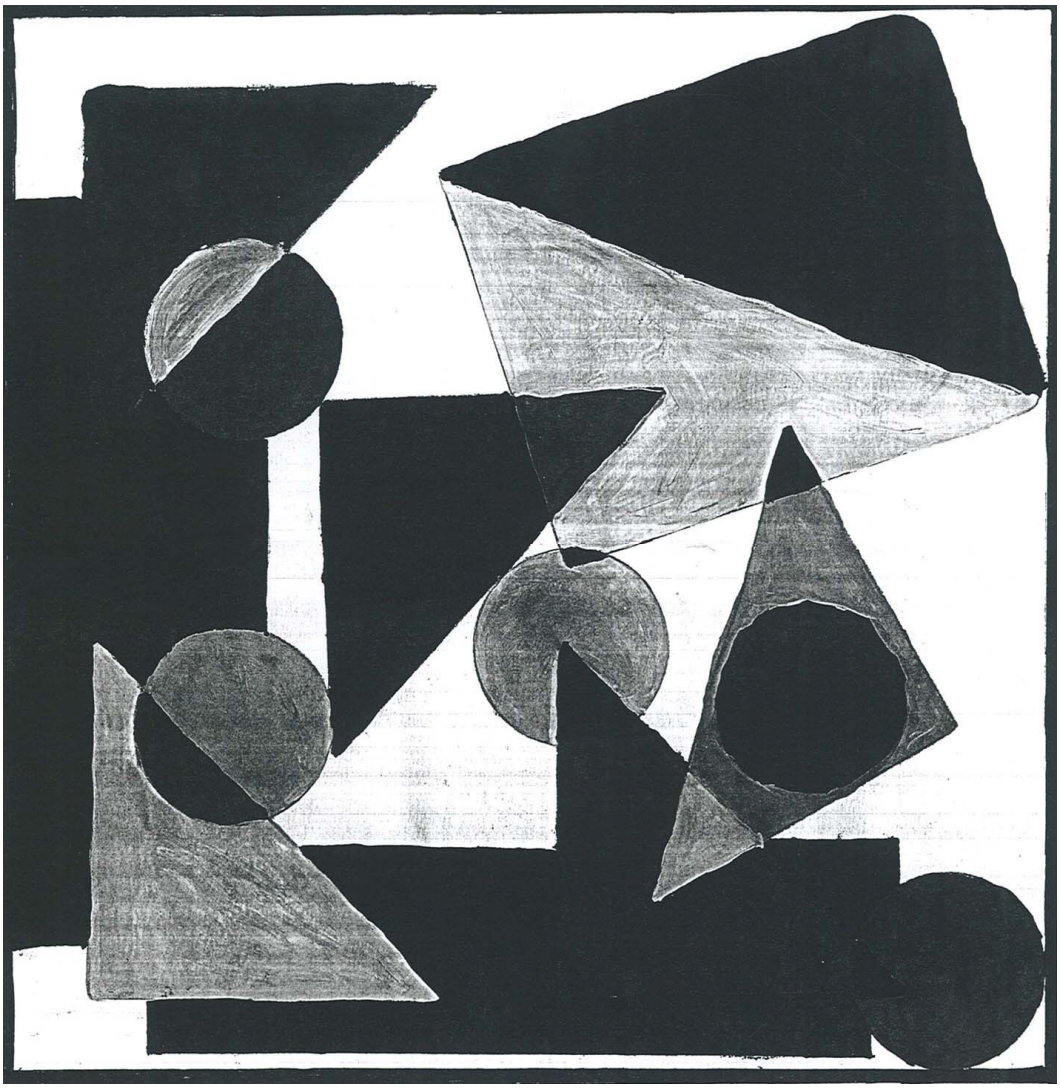
boya tekniği kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar, Malavich'in, Jean Arp'ın resimlerinin röprodüksiyonları ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Dördüncü aşamada, açık-koyu tonlarda, farklı renklerde ve farklı büyüklükte kesilen renkli kağıtlar ile geometrik kompozisyonlar kurulmaya çalışılmıştır. Lekelerin açık-koyu, büyük-küçük ilişkilerinin yanı sıra renk ilişkilerinin de doğru kurulmasının özgün kompozisyonlar elde etmede ne denli önemli olduğu kavratılmaya çalışılmıştır.

Resim 56

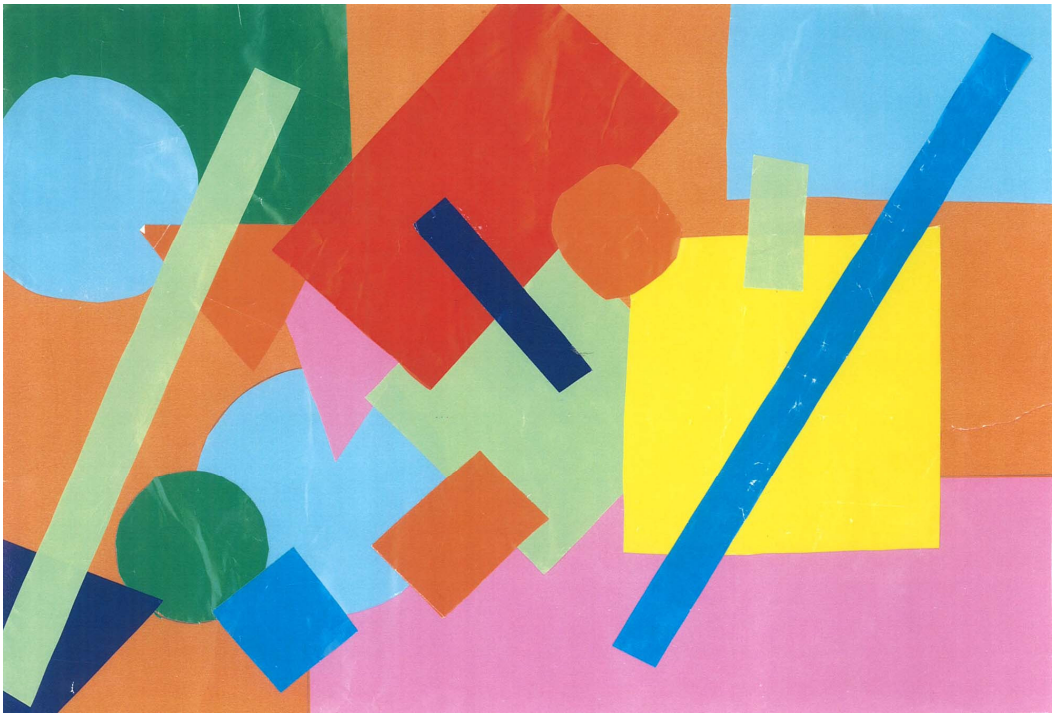
Bu etkinlik 7. ve 8. sınıflarda iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarda mürekkep, suluboya, pastel boya ve guaj boya kullanılmıştır.

Resim 57

Birinci aşamada açık, orta ve koyu leke değerlerini tanıma ve bu değerleri zenginleştirebilme, ilişkilerini kurabilme amacıyla çini mürekkebi ile çalışmalar yapılmıştır. Islak ve kuru kağıt üzerine denemeler yapılarak etkilerinin sonuçları gözlenmiştir. Çalışma süreci spontan denemelerle sürdürülmüştür. Ara tonların yoğun olduğu yumuşak geçişli kompozisyonlar, ara tonların az olduğu sert geçişli kompozisyonlar kurularak elde edilen sonuçlar karşılaştırmalı olarak

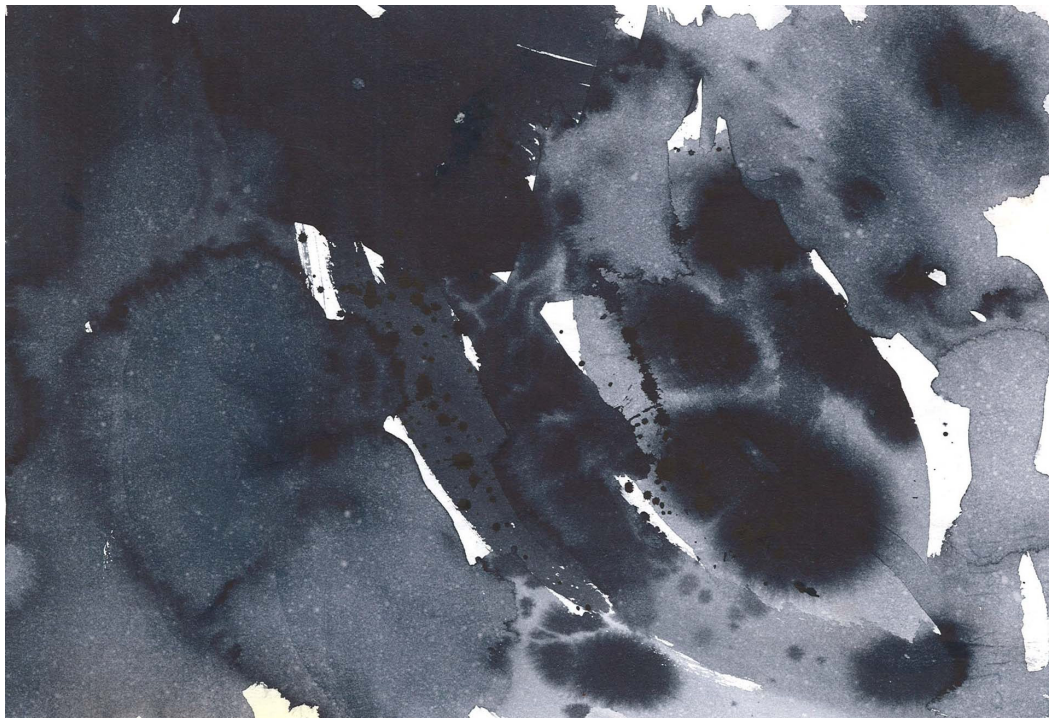
değerlendirilmiştir. Fırçanın kullanım yönü ve mürekkebin spontan dağılımı sonucu oluşan lekelerin yön ve hareketleri, büyük-küçük, açık-koyu ilişkileri ile özgün kompozisyonlar kurulmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar ile kompozisyondaki leke dağılımının önemi kavratılmaya çalışılmıştır.

Resim 58

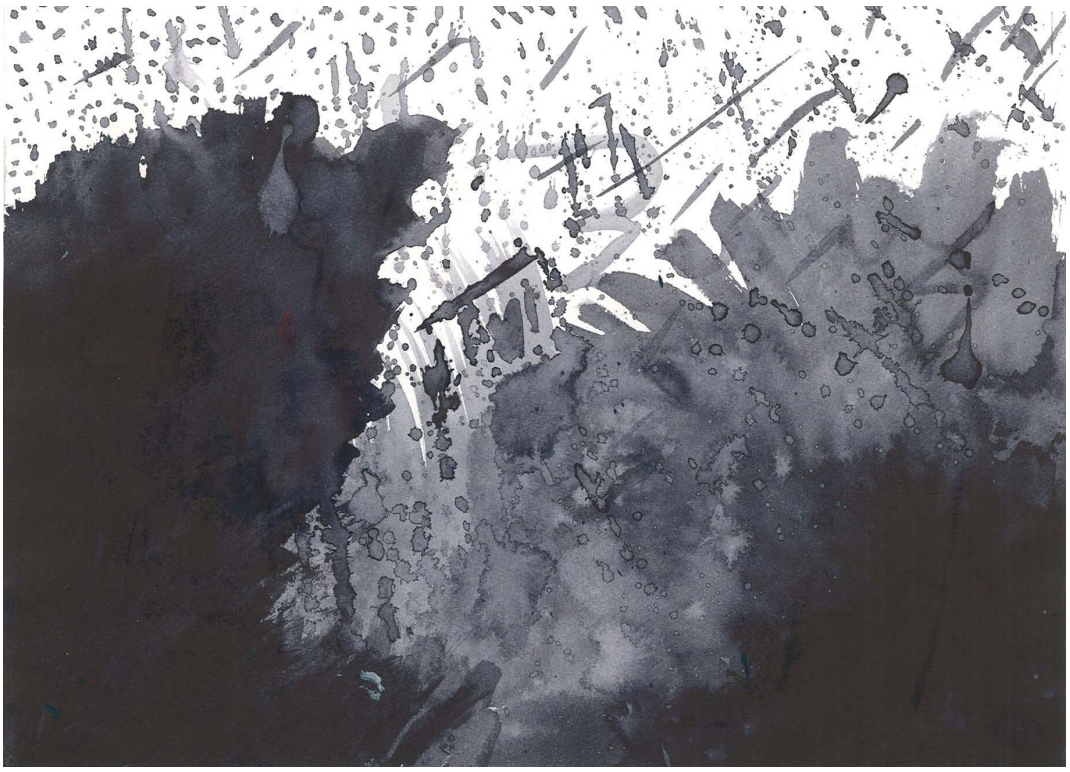
İkinci aşamada pastel boya, suluboya ve guaj boya kullanılarak renk lekelerinin kompozisyondaki önemi kavratılmaya çalışılmıştır. Avrupa resim sanatından örnekleri kapsayan röprodüksiyonlarda, renklerin kapladıkları alanlar, açık-koyu, sıcak-soğuk, küçük-büyük ilişkilerine öğrencilerin dikkatleri çekilmeye çalışılmıştır. Henri Matisse, Vassily Kandinsky, Paul Klee, Franz Kline (1910-1962), Williem De Kooning(1904-1997), Robert Motherwell (1915-1991), Nicolas de Stael gibi sanatçıların resimlerinde renk lekelerini nasıl kullandıkları incelenmiştir. Bu sanatçıların yapıtlarından da yola çıkarak özgün kompozisyonlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Somut resimde de soyut resimde de renk lekelerinin ilişkilerinin başarıyı arttırdığı kavratılmaya çalışılmıştır. Lokal renk kullanımı ile oluşturulan lekelerde de bir önceki aşamada gerçekleştirilen açık, orta ve koyu tonların kullanılması, büyük-küçük ve rengin sıcak-soğuk, kontras

ilişkilerinin oluşturulması sağlanmaya çalışılarak kompozisyon bilincinin de gelişiminin sağlanması amaçlanmıştır.

Resim 59

Bu etkinlik ile öğrencinin, modern sanatçıların yapıtlarına bakış açılarının değiştiği, resimleri izlerken yapıtın içerik yönü yanı sıra biçim yönü ile de ilgilendikleri gözlenmiştir.

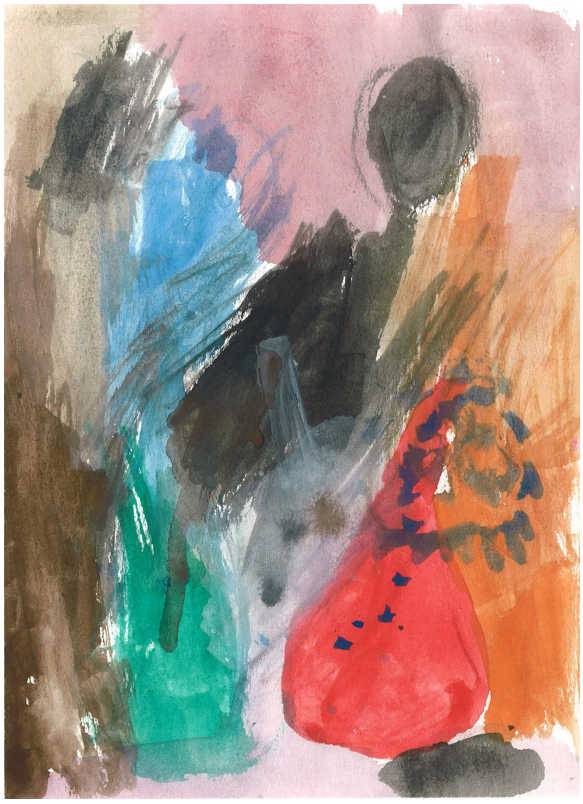
Resim 60

Resim 61

Resim 62

Resim 63

Başarı Değerlendirme Testi:

Konu: Leke ve kompozisyondaki önemi.

Sınıflar: 6, 7, 8.

DAVRANIŞLAR		Çok Başarılı			Başarılı			Yeterli			Geliştirilebilir			Başarısız		
		6	7	8	6	7	8	6	7	8	6	7	8	6	7	8
1	İstenilen malzemelerin getirilmesi				X	X	X									
2	Çalışma isteğine sahip olma.				X	X	X									
3	Röprodüksiyonları incelemeye istekli olma.				X	X	X									
4	İncelenen resimlere ilişkin görüşlerini sözlü olarak ifade edebilme.					X	X	X								
5	Lekenin algılamanın ilk aşaması olduğunu kavrama.					X	X	X								
6	Resimde lekenin yüzeye boya ile yapılmış iz olduğunu söyleme.				X	X	X									
7	Koyu, açık ve orta değerlerin bir alanı kaplayarak leke oluşturduğunu söyleme.					X	X	X								
8	Sınıf içinde nesne ve formları istenildiği biçimde izleme.		X	X	X											
9	Formaların lekesel etkilerini sezinleyip sözlü olarak ifade etme.		X	X	X											
10	Lekelerde büyük-küçük ilişkisini kavrama.				X	X	X									
11	Lekelerde açık, orta, koyu ilişkisini kavrama.					X	X	X								
12	Renk lekelerinin sıcak, soğuk ve kontras ilişkilerini kavrama.				X	X	X									
13	Lekeler ile dokular oluşturma.			X	X	X										
14	Farklı değerdeki lekelerin birbiri içinde kullanılarak bütünlük oluşturduğunu sezme.				X	X	X									
15	Farklı değerdeki lekeler ile kompozisyon kurma.		X	X	X											
16	Farklı denemeler yapmaya istekli olma.				X	X	X									
17	Kompozisyonda ritm, hareket ve yön kavramlarına dikkat etme.			X	X	X										
18	Tasarımlarında farklı araç-gereçleri kullanmaya istekli olma.	X				X	X									
19	Özgün kompozisyonlar kurma.				X	X	X									
20	Çalışmaları istenilen sürede bitirme.	X	X	X												
21	Kompozisyon.					X	X	X								
Sonuç					X	X	X									

Test Sonucunun Değerlendirilmesi:

1. Öğrenciler derse hazırlık çalışmalarına yeterli katılımı göstermişlerdir.

2. Konu ile ilgili tanımların yapılmasında istenilen başarıya ulaşılmıştır.

3. Röprodüksiyonlardaki ve doğadaki varlıkların leke değerleri inceleme ve sözlü ifade edebilmede istenilen başarıya ulaşılmıştır.

4. Lekenin büyük-küçük, renk ve açık, orta, koyu ilişkisini kavramada istenilen başarıya ulaşılmıştır.

5. Lekeler ile doku oluşturabilmede istenilen başarıya ulaşılmıştır.

6. Farklı leke değerleri ile kompozisyonlar kurabilmede yeterli başarıya ulaşılmıştır.

7. Çeşitli araç ve gereçlerle farklı denemeler yapabilmede başarıya ulaşılmıştır. Bu konuda 6. Sınıfların 7. ve 8.sınıflara göre daha başarılı olduğu saptanmıştır.

8.Yaratıcılıklarını ortaya koyarak özgün kompozisyonlar kurabilmelerinde ve çalışmalarını belirlenen süre içinde bitirmelerinde istenilen başarıya ulaşılmıştır.

7.2.d. Etkinlik 4

Konu:

Çizgi İle Biçim Oluşturma

Amaç:

Çizgi çeşitlerini kullanarak biçimler oluşturabilme.

Davranışlar:

1. Çizgi çeşitlerini tanıma, sözlü ifade etme.

2. Bir biçimin belirli bir yüzeye ilk aktarımında ilk başvurulan resim elemanının çizgi olduğunu söyleme.

3. Biçimin, çizgi ve leke ile sınırlandırılmış alan olduğunu söyleme.

4. Doğadaki varlıkları ya da imgelemindeki biçimleri çizgi ile kağıt yüzeyine aktarma.

5. Çizginin, ışık-gölge farklılığını söyleme, çalışmalarında kullanma.

Öğretim Süreci:

7. ve 8. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen bu etkinlik, çizgi ile biçim oluşturabilmeyi amaçlamaktadır.

Çizgi ve çizgi çeşitleri soru-cevap tekniği ile öğrenciye hatırlatılmıştır. Gözle görülen ve bilinen bir nesneyi ya da imgelemdeki bir formu kağıt yüzeyine yansıtırken ilk başvurulan resim elemanının çizgi olduğu belirtilmiştir. Yapılan resim ve tasarım çalışmalarında da biçimler oluşturma çabası içinde olunduğu ifade edilmiştir. Bu biçimleri oluştururken yine düz, eğri, kırık, dikey ve yatay çizgiler kullanıldığı belirtilmiştir.

Resimde biçim, çizgi ve leke ile sınırlandırılmış alandır. Çevre çizgileri (kontur) ile belli bir duruma gelen şey biçimdir. Kendine özgü ayırt edici bir özelliğe sahiptir. Çizginin farklı kalınlıkta, uzunlukta ve tonda kullanımı ile biçimler oluşturulabilir ya da doğada var olan nesneler kağıt yüzeyine iki boyutlu yansıtılabilir. Kurşun kalem, mürekkepli kalem ve fırça ile oluşturulan çizgilere çalışmalarda sıkça yer verilmektedir. Çizginin, rahat, dinamik, akıcı kullanımını sağlayabilmek amacı ile mürekkebi, kibrit çöpleri ve farklı kalınlıkta fırçalar kullanılarak modelden desen ve imgesel tasarım çalışmaları yapılmıştır. Basit konular ile gerçekleştirilen bu çalışmalarda, hem öğrendiği çizgi çeşitlerini kullanması hem de kendine özgü çizgiyi geliştirmeleri amaçlanmıştır.

Kibrit çöpleri, farklı kalınlıktaki fırçalar ile ince ve kalın çizgileri kullanmalarının yanı sıra mürekkebi akıtarak spontan çizgi oluşumlarını da çalışmalarında nasıl değerlendireceklerini kavramaları ile farklı denemeler gerçekleştirilmiştir.

Desen çalışmalarını da kapsayan çalışmalar sonucu, öğrencinin çizgiyi daha rahat kullandığı gözlenmiştir. Kurşun kalem ile yaptığı çizimlerde, yaptıklarını beğenmemesi nedeniyle defalarca silip tekrar çizerken, çini mürekkebi ile yapılan bu çalışmalarda ilk denemelerinde cesaretsiz davransalar da daha sonra dinamik ve rahat çizgiler kullanarak dokular elde ettikleri gözlenmiştir. Kurşun kalem ile gerçekleştirdikleri çizimlerde yanlış olduğunu düşündükleri çizgiyi silip, tek çizgi ile anlatıma yönelmektedirler. Bu tekniğin kullanımı ile çizgi dokularının kompozisyona katkısı kavratılmaya çalışılmıştır.

Resim 64

Başarı Değerlendirme Testi

Konu: Çizgi ile biçim oluşturma.

Sınıflar: 7, 8

DAVRANIŞLAR		Çok Başarılı		Başarılı		Yeterli		Geliştirilebilir		Başarısız	
		7	8	7	8	7	8	7	8	7	8
1	İstenilen malzemelerin eksiksiz olarak getirilmesi.			X	X						
2	Çalışma isteğine sahip olma.			X	X						
3	Çizgi çeşitlerini sözlü ifade etme.	X	X								
4	Biçimin çizgi ve leke ile sınırlandırılmış alan olduğunu söyleme.			X	X						
5	Bir biçimin belirli bir yüzeye aktarımında ilk başvurulan resim elemanının çizgi olduğunu söyleme.	X	X								
6	Gördüğü ve tanıdığı bir nesneyi çizgileri kullanarak kağıt yüzeyine yansıtma.		X	X							
7	Çizgi ile imgesel biçimler tasarlama.			X	X						
8	Biçimin yapısına uygun çizgi çeşidini seçme.			X	X						
9	Farklı kalınlıktaki çizgileri bir arada kullanma.			X	X						
10	Çizgiyi farklı tonlarda kullanma.				X	X					
11	Çizgi ile dokular oluşturma.				X	X					
12	Spontan oluşan çizgilerin kompozisyona olumlu ya da olumsuz katkısını sezinleme.					X	X				
13	Özgün tasarımlar oluşturabilme.			X	X						
14	Çalışmayı istenilen sürede bitirme.			X	X						
15	Kompozisyon			X	X						
SONUÇ				X	X						

Test Sonucunun Değerlendirilmesi:

1. Öğrenciler derse hazırlık çalışmalarına yeterli katılımı göstermişlerdir.

2. Konu ile ilgili tanımların yapılmasında istenilen başarıya ulaşılmıştır.

3. Çizgi çeşitlerini ve çizginin ton değerlerini kullanarak biçimler ve dokular oluşturabilmede istenilen başarıya ulaşılmıştır. Çizginin ton değerlerini kullanabilmede 8. sınıfların daha başarılı olduğu saptanmıştır.

4. Özgün kompozisyonlar kurabilmelerinde ve çalışmalarını belirlenen sürede bitirebilmelerinde istenilen başarıya ulaşılmıştır.

7.2.e. Etkinlik 5

Konu:

Çevredeki ve Varlıklardaki Çizgilerin Değerlendirilmesi

Amaç:

Çevrede, doğal ve yapay etkenlerle oluşan çizgilerin ve çizgisel etkilerin, görsel olarak insanı etkilediğini kavrayabilme.

Davranışlar:

1. Çevrede gözlem yapma yeteneğini geliştirme.
2. Gözlemlerini sözlü olarak ifade etme.
3. Öğrenmiş olduğu bilgiler çerçevesinde gözlem bulgularını eleştirme.
4. Çizgi desenine ya da etkisine sahip artık malzemeler toplama.
5. Topladığı artık malzemeler ile özgün kompozisyonlar oluşturma.

Öğretim Süreci:

Önceki etkinliklerde, çizgi ve çizgi çeşitleri anlatılmış, çizgi ile kompozisyon, biçim oluşturma çalışmaları yapılmıştır. Soru-cevap tekniği ile gerçekleştirilen bu etkinlikte, kullanılan eşyaların, çevredeki binaların, ağaçların, sokakların, kaldırımların, yolların, kitap, gazete, dergi gibi yayınların sayfa tasarımları, tüketilen gıdaların ambalajlarındaki çizgiler, reklam afişlerindeki çizgisel formlar, yazılar; tüm bu doğal ve yapay oluşmuş çizgi etkilerinin nasıl kullanıldığı ve görsel olarak insanı nasıl etkilediği tartışılmıştır.

Kullanılan bir çok eşyada çizgi ya da çizgisel etkilerin olduğu ifade edilerek, öğrencilerden örnekler vermeleri istenmiştir. Defterlerdeki düz ve yatay çizgiler, kitap kapaklarındaki çizgisel tasarımlar, farklı çeşit ve renkteki yazılar, reklam afişlerinde, tüketilen ürünlerinin ambalaj tasarımlarındaki çizgilerin kullanımı, giysilerdeki dikiş,

dokuma ve desenlerden oluşan çizgisel etkiler, örnekler verilerek incelenmiştir. Tüm bu tasarımlardan, kişinin görsel yolla olumlu ya da olumsuz etkilenmesi söz konusudur. Kişinin görsel beğenisini ve görsel eğitimini de olumlu ya da olumsuz yönlendirmektedir. Verilen örnekler üzerinde tartışılarak öğrencilerin düşüncelerini ifade etmeleri sağlanmıştır. Tasarımların kişinin beğenisindeki olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde görüşler bildirilmiştir. Çizgilerin sıklık, seyrekli, kalınlık, incelik, hareketlilik, durağanlık, karmaşıklık, sadelik ve renk gibi özelliklerin insanı olumlu ya da olumsuz etkileyerek beğeni yargısının oluşmasına neden olduğu belirtilmiştir. Çizgi ile yapılan tüm çalışmalarda bütünlük, uyum, denge gibi kaygılar yaşayarak, doğru ve güzel olanı bulma çabası gösterildiği ifade edilmiştir.

Yaşadığımız yerin dört bir yanını saran binalar, kaldırımlar, sokakalar, caddeler, yollar, vitrinler, reklam panoları gibi varlıkların, beğenimizi ve duygularımızı nasıl etkilediği üzerinde görüşler bildirilmiştir.

Sorular ile gelişen bu etkinlikte, resim dersinde bir resim elemanı olarak kullanılan çizgilerin, yaşantımızın her anında görsel olarak bizi etkilediğinin kavratılması amaçlanmıştır. Önceki etkinliklerde yapılan çizgi çalışmalarında başarı ve başarısızlığa etki eden değerlerin, çevredeki varlıkların çizgisel etkilerindeki değerlerle karşılaştırılmıştır.

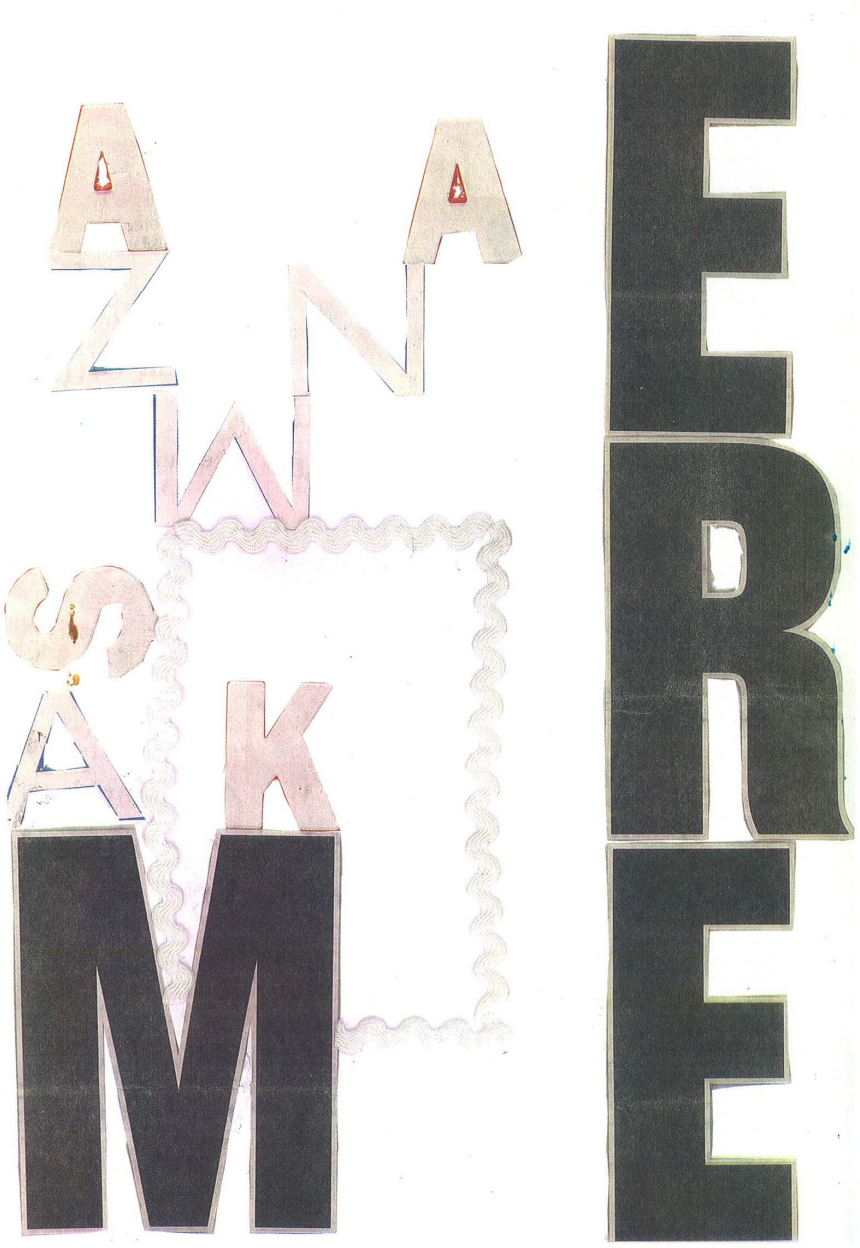
Çizgi ve çizgisel etkilere sahip ambalaj, kumaş, gazete ve dergi gibi artık malzemelerin kağıt yüzeyine yapıştırılması ile kompozisyonlar kurulmuştur. Bu yolla sözlü olarak ifade edilen nesnelerin çizgisel etkileri görsel olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Günlük yaşantı da görsel olarak insanı etkileyen yazı da çalışmaları etkilemiştir. Gazete ve dergilerden kesilen farklı büyüklükteki harfler ile kompozisyonlar kurulmuştur. Kompozisyonlar oluşturulurken çizginin düz, eğri, dik ve yatay özelliklerine dikkat edilmiştir.

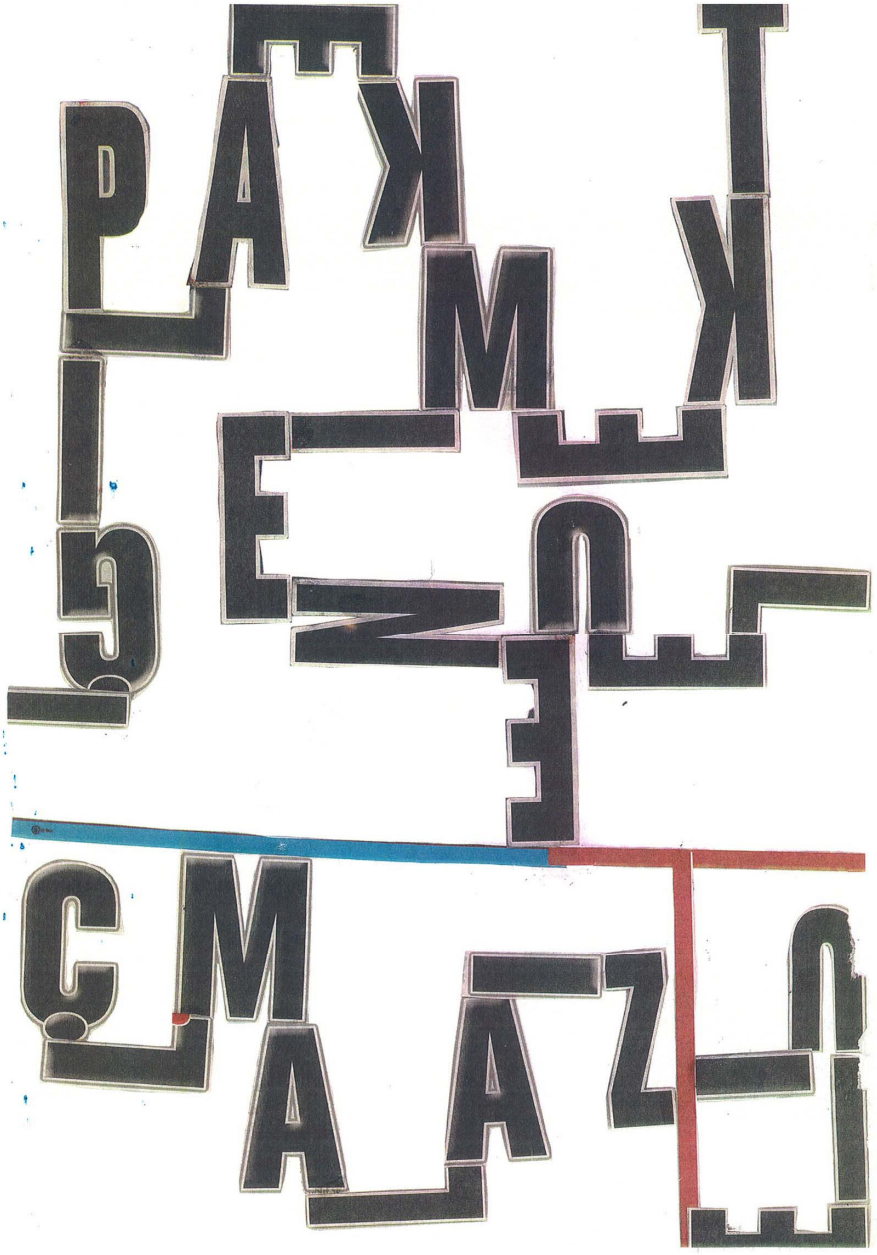

Resim 65

6., 7. ve 8. sınıflarla gerçekleştirilen bu etkinlik ile resim derslerinde öğrendikleri ile günlük yaşantı arasında bağ kurulmaya çalışılarak, öğrencilerin görsel eğitimlerine, estetik gelişimlerine etki eden unsurlara dikkatlerinin çekilmesi amaçlanmıştır.

Resim 66

Resim 67

Başarı Değerlendirme Testi

Konu: Çevredeki ve varlıklardaki çizgilerin değerlendirilmesi.

Amaç: 6, 7, 8.

DAVRANIŞLAR		Çok Başarılı			Başarılı			Yeterli			Geliştirilebilir			Başarısız		
		6	7	8	6	7	8	6	7	8	6	7	8	6	7	8
1	İstenilen malzemelerin hazırlanması.				X	X	X									
2	Çalışma isteğine sahip olma.				X	X	X									
3	Amaca uygun çevreyi gözlemleme.			X	X	X										
4	Çevrede doğal etkenlerle oluşmuş çizgisel etkilerin olduğunu fark etme.		X	X		X										
5	Çizginin grafik tasarımlarda sıkça kullanıldığını fark etme.		X	X	X											
6	Varlıklardaki çizgisel etkilerinin beğeni yargısını etkilediğini fark etme.					X	X	X								
7	Çevredeki varlıkların kişinin estetik gelişimini etkilediğini sezinleme.					X	X	X								
8	Gözlemlerini eleştirel bir dille ifade etme.					X	X	X								
9	Çizgisel tasarımlara ya da etkilere sahip artık malzemeleri derleme.	X	X	X												
10	Topladığı artık malzemeler ile özgün kompozisyonlar oluşturma.				X	X	X									
11	Çalışmayı istenilen sürede bitirme.				X	X	X									
12	Kompozisyon.					X	X	X								
Sonuç					X	X	X									

Test Sonucunun Değerlendirilmesi

1. Öğrenciler derse hazırlık çalışmalarına yeterli ilgiyi göstermişlerdir.

2. Çevreyi gözlemleme, gözlem bulgularını öğrendiği bilgiler çerçevesinde eleştirel bir dille sözlü olarak ifade etmede istenilen başarıya ulaşılmıştır.

3. Toplamış olduğu artık malzemeler ile özgün kompozisyonlar kurmada istenilen başarıya ulaşılmıştır.

4. Çevredeki varlıkların ve tasarımların kişinin estetik gelişimini etkilediğini fark etmede istenilen başarıya ulaşılmıştır.

7.2.f. Etkinlik 6

Konu:

Leke ile Biçim Çalışmaları

Amaç:

Leke değerleri ile biçim oluşturabilme.

Davranışlar:

1. Biçimin çizgi ve leke ile sınırlandırılmış alan olduğunu söyleme.

2. Her lekenin bir biçime sahip olduğunu söyleme.

3. Yüksek baskı tekniğinde leke değerlerinin nasıl oluşturulacağını söyleme.

4. Yapacağı çalışma için kompozisyon hazırlama.

5. Kompozisyon fikrinin gelişmesinde açık, orta, koyu leke değerlerinin katkısını fark etme.

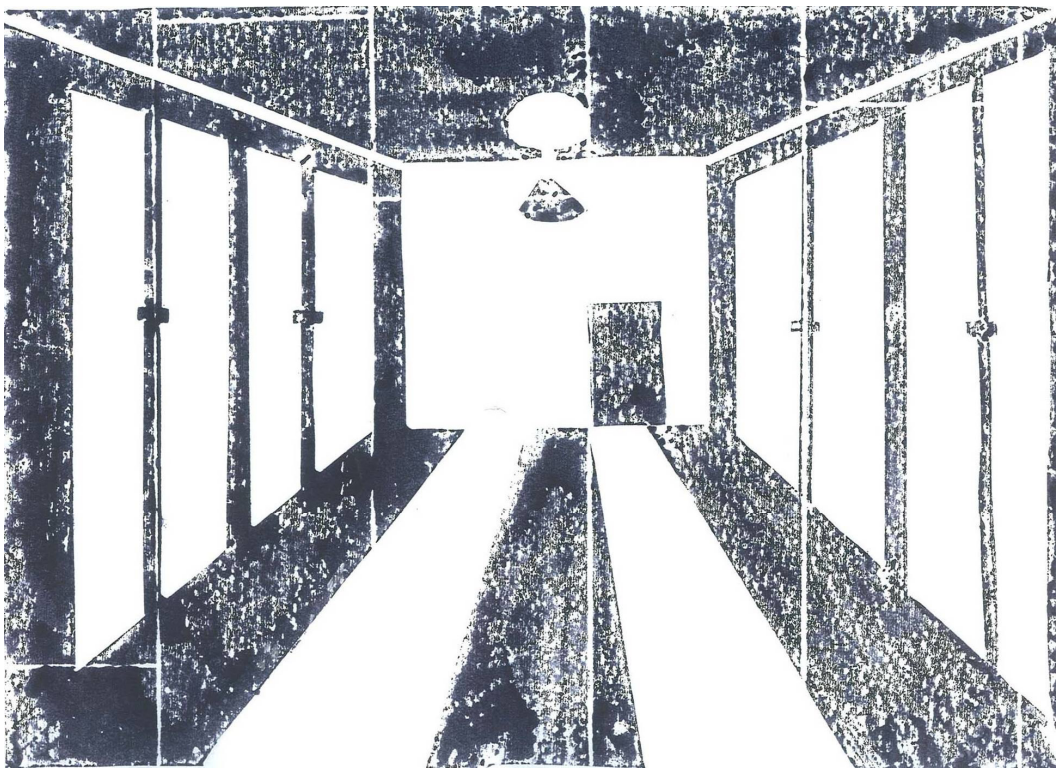
Öğretim Süreci:

7. ve 8. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen bu etkinlik leke ile biçim oluşturabilmeyi amaçlamaktadır.

Soru-cevap tekniği ile biçimin çizgi ve leke ile sınırlandırılmış alan olduğu hatırlatılmıştır. Çizgi ile biçimler oluşturulduğu gibi leke ile de biçimler oluşturulabileceği ifade edilmiştir. Somut, soyutlama ve soyut resim örneklerinden röprodüksiyonlar seçilerek sınıfın uygun yerlerine asılmıştır. Resim ya da bir konu ile ilgili tasarım yaparken, birçok farklı renkte, tonda, büyüklükte biçimler oluşturularak kompozisyonlar kurulabileceği ifade edilmiştir. Bu biçimlerin doğada görülen, herkesin tanıdığı nesnelerin biçimleri olabileceği gibi, sanatçının imgelemindeki soyut biçimler de olabileceği söylenerek röprodüksiyonlar üzerinde örnekler gösterilmiştir.

Önceden gerçekleştirilen leke çalışmalarından örnekler seçilmiştir. Farklı tekniklerle yapılan bu leke çalışmalarında (kesme yapıştırma, lavi, suluboya, guaj boya, pastel boya) da, kompozisyonlarda yer alan farklı değerdeki lekelerin bir biçime sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu lekelerin sahip olduğu biçimler ile doğadaki varlıkların biçimleri arasında bağ kurulmaya çalışılmıştır. Öğrenciler, bazı lekelerin bir ağaca, bazılarının insan figürüne, bazılarının bir hayvan figürüne benzediklerini ifade etmişlerdir. Bazı lekeler ile varlıklar arasında bağ kurulamamıştır.

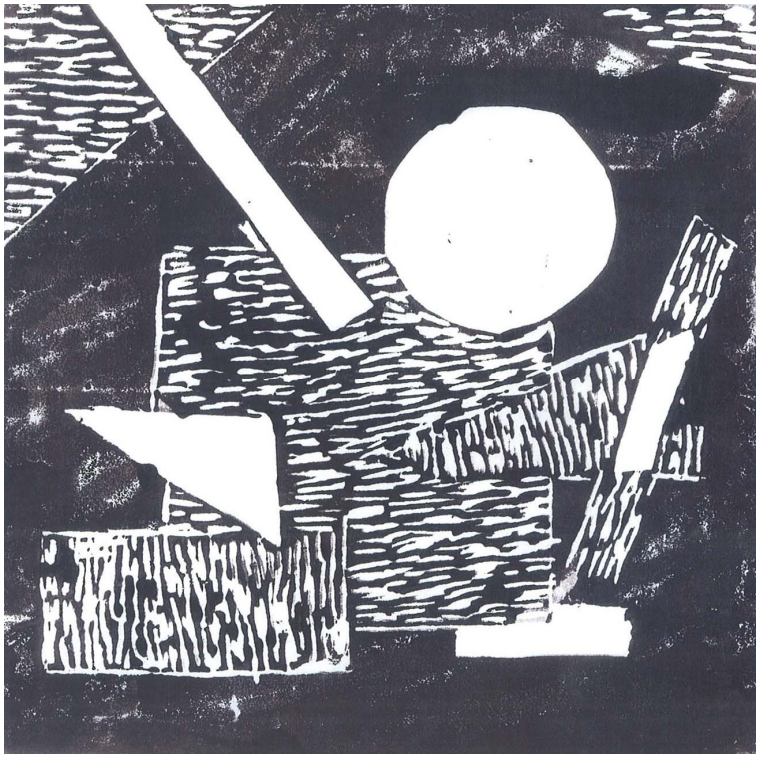
Farklı teknik ve malzeme ile çok farklı biçimler oluşturulabileceği ifade edilmiştir. Bu çalışma için yüksek baskı tekniği seçilmiştir. Özgün baskı teknikleri İlköğretim Müfredat Programı'nda yer almaktadır. Resim derslerinde özgün baskı teknikleri anlatılmış ve yüksek baskı tekniği ile çalışmalar yapılmıştır. Soru-cevap tekniği ile linol baskının uygulama aşamaları hatırlatılmıştır.

Resim 68

Resim 69

Resim 70

İçmekan (enteriyör) ve geometrik formlar kullanılarak kompozisyonlar oluşturma olmak üzere iki konu seçeneği verilmiştir. Her iki konu ile ilgili eskizler hazırlanmıştır. Çalışma esnasında lekelerin, büyük-küçük ilişkilerine ve açık, orta, koyu ton değerlerine dikkat edilmesi söylenmiştir. Seçilen eskizler linol üzerine kopyalanmış ve oyma işlemi gerçekleştirilmiştir. Beyaz ve renkli kağıtlar üzerine baskı işlemi uygulanarak denemeler çeşitlendirilmiştir.

Uygulamalar sonucunda çalışmalar değerlendirilmiştir. Geometrik formlarla kurdukları kompozisyonlarda daha başarılı oldukları gözlenmiştir. Fiziki koşulların yetersizliği ve tekniğe hakim olamama gibi nedenlerden dolayı çok başarılı sonuçlara ulaşılamamıştır.

Başarı Değerlendirme Testi

Konu: Leke ile biçim çalışmaları.

Sınıflar: 7, 8.

	DAVRANIŞLAR	Çok Başarılı		Başarılı		Yeterli		Geliştirilebilir		Başarısız	
		7	8	7	8	7	8	7	8	7	8
1	Çalışma için gerekli malzemelerin hazırlanması.			X	X						
2	Çalışma isteğine sahip olma.			X	X						
3	Biçimin çizgi ve leke ile sınırlandırılmış alan olduğunu söyleme.	X	X								
4	Her lekenin bir biçime sahip olduğunu söyleme.			X	X						
5	İncelenen röprodüksiyonlarda lekelerin biçimlerini kavrama, sözlü ifade etme.			X	X						
6	Yüksek baskı tekniğinin uygulama aşamalarını söyleme.					X	X				
7	Yüksek baskı tekniğinde leke değerlerinin nasıl oluşturulacağını söyleme.					X	X				
8	Yapacağı çalışma için eskiz hazırlama.			X	X						
9	Kalıba kompozisyonu kopyalama.			X	X						
10	Açık, orta, koyu leke değerlerini farklı oyma bıçaklarını kullanarak oluşturma.					X	X				
11	Oyma işleminin az ya da çok gerçekleştirilerek farklı değerde lekeler elde edebileceğini kavrama.				X	X					
12	Baskı tekniğini doğru uygulama.							X	X		
13	Çalışmayı istenilen sürede bitirme.					X	X				
14	Yapmış olduğu çalışmayı öğrendiği bilgiler çerçevesinde eleştirme.					X	X				
15	Yaratıcılık.			X	X						
16	Kompozisyon							X	X		
	SONUÇ					X	X				

Test Sonucunun Değerlendirilmesi:

1. Öğrenciler derse hazırlık çalışmalarına yeterli ilgiyi göstermişlerdir.

2. Konu ile ilgili tanımların yapılmasında istenilen başarıya ulaşılmıştır.

3. Yüksek baskı tekniğinde uygulama aşamalarının doğru gerçekleştirilmesinde başarıya ulaşılmıştır.

4. Yüksek baskı tekniğinde leke değerlerinin oluşturulabilmesinde öğrencilerin geliştirilmesi gerektiği saptanmıştır.

5. Yüksek baskı tekniği ile kompozisyonlar kurabilmede öğrencilerin geliştirilmesi gerektiği saptanmıştır.

7.2.g. Etkinlik 7

Konu:

Röprodüksiyon İnceleme

Amaç:

Dikkat ve algılama gücünü geliştirerek bellek eğitimi yapabilme.

Davranışlar:

1. İlgili kaynağı dikkatle gözlemleme.
2. Formların biçim, renk ve leke değerlerinin ilişkisini görme söyleme.
3. Gözlemlerini leke değerlerine dönüştürme.
4. Bir sanat yapıtının leke değerlerini araştıran çalışmalar yapma.

Öğretim Süreci:

6., 7. ve 8. sınıflarla gerçekleştirilen bu etkinlik sanat eserlerinde leke dağılımının nasıl gerçekleştirildiğini kavratmaya yöneliktir. Leke kavramı önceki etkinliklerde anlatılmış ve röprodüksiyonlar üzerinde kısaca incelenmiştir. Soru-cevap tekniği ile konu hatırlatılarak, sınıfta öğrencilerin rahatlıkla görebileceği bir yere röprodüksiyonlar sıra ile asılmıştır. Daha önceki etkinliklerde (etkinlik 3) gerçekleştirilen röprodüksiyon incelemelerinde lekelerin büyük-küçük, açık-koyu değerleri sözlü olarak sorgulanmıştır. Bu etkinlikte ise incelemeler uygulamalar ile daha kapsamlı hale getirilmiştir.

Bu etkinlik iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada farklı dönemlere ait sanat yapıtlarının röprodüksiyonları (Botticelli'nin "Venüsün Doğuşu", Sanzio Raffaello'nun (1483-1520) "Medicilerden X. Leon ve Kardinal", Tiziano'nun "Papa III. Paola", Dürer'in oyma resmi "Adem ile Havva", El Greco'nun (1541?-1614) "Beşinci Mührün Açılışı", Carracci'nin "İsa'ya Yas Tutan Meryem", Diego Velazquez'in (1599-

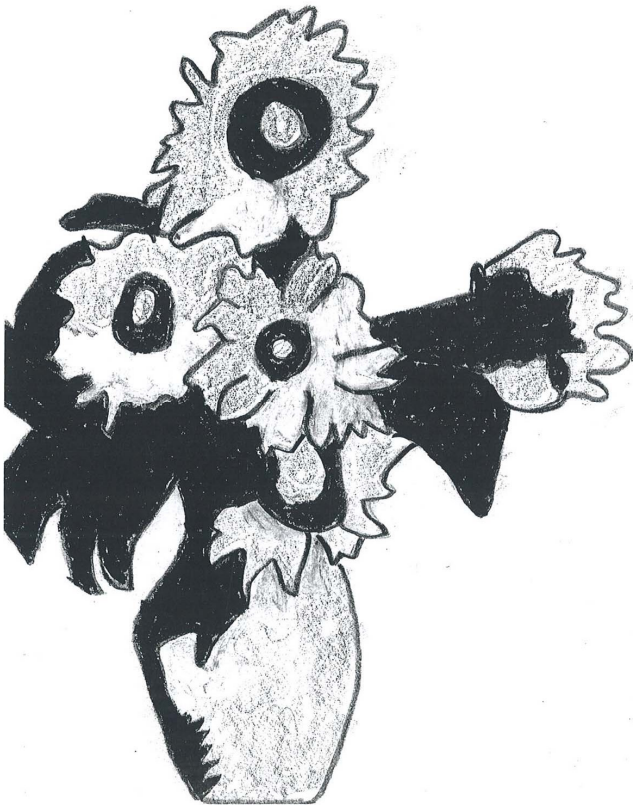
1660) “Papa X. Innocenzo”, David’in “Marat’ın Öldürülmesi”, Goya’nın asit oyma resmi “Dev”, Monet’in “Balkon”, Edgar Degas’nın (1834-1917) “Amca ve Yeğeni”, Cézanne’nin natürmortu, Gauguin’nin “Düş Kurma”, Matisse’in “Yemek Sonrası”) sırasıyla incelenmiştir. İlk önce kompozisyonlardaki renk lekeleri soru-cevap tekniği ile sözlü olarak ifade edilmiştir. Kompozisyondaki renk lekelerinin şemaları kağıt yüzeyine kurşun kalem ve pastel boya ile çıkartılmıştır. Elde edilen sonuçlar karşılaştırılmış ve sözlü olarak ifade edilmiştir.

Resim 71

Resim 72

Resim 73

Renklerin leke değerleri incelendikten sonra, açık, orta, koyu değerleri soru-cevap tekniği ile sorgulanmıştır. Lekelerin ton değerleri sözlü olarak ifade edilmiştir. Kağıt yüzeyine Kompozisyondaki lekelerin ton değerleri göz önünde bulundurularak şemalar çıkartılmıştır. Her iki çalışmadan elde edilen sonuçlar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Kompozisyonda leke değerlerinin önemli olduğu ve yapıtın değerinde büyük paya sahip olduğu ifade edilmiştir. Sanatçının da resim yaparken kompozisyonda leke dağılımını oluştururken bir çok denemeler yaptıkları ve bu denemeler sonucunda kompozisyonlarını oluşturdukları ifade edilmiştir.

Resim 74

Etkinliğin ikinci aşamasında her öğrenci istediği bir röprodüksiyonu seçmiştir. Kağıt yüzeyine kompozisyon kurşun kalemle çizilmiş ve formların yapısına bağlı kalarak leke değerleri sorgulanmıştır. Marj uygulanarak lekeler gruplandırılmış ve açık, orta, koyu değerler siyah, beyaz ve gri lekeler ile belirtilmiştir. Bu çalışma hem pastel boya ile boyanarak hem de çizgileri sık ve seyrek kullanarak farklı etkiler araştırılarak gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar sınıf ortamında tartışılarak değerlendirilmiştir.

Başarı Değerlendirme Testi

Konu: Röprodüksiyon inceleme

Sınıflar: 6,7,8.

DAVRANIŞLAR		Çok Başarılı			Başarılı			Yeterli			Geliştirilebilir			Başarısız		
		6	7	8	6	7	8	6	7	8	6	7	8	6	7	8
1	İstenilen malzemelerin hazırlanması.				X	X	X									
2	Çalışma isteğine sahip olma.				X	X	X									
3	Röprodüksiyonları incelemeye istekli olma.				X	X	X									
4	İlgili kaynağı dikkatle gözlemleme.				X	X	X									
5	Formların biçim, renk ve leke değerlerinin ilişkisini görme.					X	X	X								
6	Komposizyonlardaki leke değerlerini sözlü olarak ifade edbilme.					X	X	X								
7	Tüm kompozisyonlardaki renk lekelerinin şemalarını oluşturma.				X	X	X									
8	Lekelerdeki büyük-küçük ilişkilerini kavrama.				X	X	X									
9	Lekelerin renk ilişkilerini kavrama.					X	X	X								
10	Lekelerin açık, orta, koyu ilişkilerini kavrama.					X	X	X								
11	Tüm kompozisyonlardaki lekelerin açık, orta, koyu değerlerinin şemalarını kağıt yüzeyinde gösterme				X	X	X									
12	Arkadaşlarının oluşturduğu şemaları eleştirme.				X	X	X									
13	Çalışmanın amacına uygun bir röprodüksiyon seçebilme.							X	X	X						
14	Kompozisyonu kağıt yüzeyine aktarma.	X	X	X												
15	Kompozisyondaki lekeleri marj uygulayarak gruplandırma.					X	X	X								
16	Pastel boya ile siyah, beyaz ve gri değerleri kullanarak lekeleri boyama.				X	X	X									
17	Çizgileri sık ve aralıklı kullanarak (açık, orta ve koyu değerler elde ederek) lekeler oluşturma				X	X	X									
18	Çalışmayı belirlenen sürede bitirme.				X	X	X									
Sonuç					X	X	X									

Test Sonucunun Değerlendirilmesi:

1. Öğrenciler derse hazırlık çalışmalarına yeterli katılımı göstermişlerdir.

2. Röprodüksiyonlar incelenirken leke ilişkilerine dikkat etmede ve sözlü ifade edebilmede istenilen başarıya ulaşılmıştır.

3. Röprodüksiyonları incelerken gözlemlerini leke şemalarına dönüştürebilmede istenilen başarıya ulaşılmıştır.

4. Bir sanat yapıtının leke değerlerinin araştırılmasında istenilen başarıya ulaşılmıştır.

7.2.h. Etkinlik 8

Konu:

Çizgi ve Leke İle Özgün Kompozisyonlar Kurmak

Amaç:

Çizgi ve leke resim elemanlarını kullanarak kompozisyon bilincini geliştirebilme.

Davranışlar:

1. Kompozisyon bilincinin gelişmesinde koyu, açık, orta leke değerlerinin katkısını sezinleme.

2. Çizginin ince, kalın, eğri, düz, kırık durumlarının kompozisyona katkısını sezinleme.

3. Çizgi ve lekeyi bir arada kullanarak kompozisyonlar oluşturma.

4. Çizgi ve leke ile dokular oluşturma.

5. Kompozisyonda ritm, denge, hareket, yön gibi öğelerin bilincine varma.

Öğretim Süreci:

6., 7. ve 8. sınıflarla gerçekleştirilen bu etkinlik, çizgi ve leke elemanlarını bir arada kullanarak özgün kompozisyonlar oluşturabilmeyi amaçlamaktadır.

Bundan önceki etkinliklerde, çizgi ve leke ile bir çok çalışma yapılmıştır. Röprodüksiyonlar incelenerek sanatçıların çizgi ve lekeyi nasıl kullandıkları incelenmiştir. Soru-cevap tekniği ile çizgi ve leke elemanlarını kullanarak yapılan çalışmalar ve röprodüksiyon incelemelerinde elde edilen sonuçlar hatırlatılmıştır. Bu etkinlikte çizgi ve leke bir arada kullanılarak özgün kompozisyonlar oluşturulacağı ifade edilmiştir.

Kullanılacak teknik ve kağıt ebadı serbest bırakılarak, natürmort, peysaj, içmekan (enteriyör), soyut kompozisyonlar gibi konu seçenekleri sunulmuştur. Bir önceki etkinlikte röprodüksiyonlar incelenirken leke şemaları çıkartılmıştı. Elde edilen sonuçları hatırlamaları ve çalışmalarında kullanmaları istenmiştir.

Natürmort çalışmak isteyen öğrencilerden bir grup oluşturulmuş ve meyveler ile bir model hazırlanmıştır. Konular kağıt yüzeyine tasarlanmış ve kompozisyonlar kontrol edilerek gerekli yönlendirmeler yapılmıştır. Tasarımlarında soyutlama, deformasyon yapabilecekleri ve kendilerine özgü anlatım dili kullanabilecekleri ifade edilmiştir. Uygulama sürecinde renk kullanımlarına, konu seçimlerine ve konuyu ifade biçimlerine müdahale edilmemiştir. Lekelerin büyük, küçük ve ton değeri ilişkilerinin kompozisyona etkisi uygulamalar üzerinde gösterilerek gerekli yönlendirmeler yapılmıştır. Bazı öğrencilerin çizerek, bazı öğrencilerin de lekeleyerek kompozisyonlarını kurmaya çalıştıkları gözlenmiştir.

6. sınıf öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun kompozisyonlarını kurşun kalem ile çizerek tasarladıkları gözlenmiştir. Formun yapısına bağlı kalarak alanı boyamışlardır. Elde ettikleri renk lekelerinin üzerine formu sınırlandıracak şekilde konturlar çizmişlerdir. Bu çizgilerin rahat ve akıcı çizgiler olduğu ve üst üste çizilen çizgiler ile dokular oluşturdukları gözlenmiştir.

7. sınıf öğrencilerinin bir kısmı çizerek, bir kısmı da lekeleyerek kompozisyonlar oluşturmuşlardır. Kompozisyonlarını tasarlarken bir önceki etkinlikte gerçekleştirilen röprodüksiyonların leke şemalarından yararlandıkları gözlenmiştir. Kağıt yüzeyini lekeler ile doldurduktan sonra kontur çizgileri ile formları sınırlandırıp belirginleştirmişlerdir. Uygulama sürecinde özgün renk kullanımları ve soyutlamaya yönelik çabaları dikkat çekmiştir.

6. ve 7. sınıf öğrencileri peysaj, natürmort gibi konular seçerken, 8. sınıf öğrencilerinin neredeyse tamamı soyut kompozisyonlar kurmaya çalışmışlardır. Önceki etkinliklerin etkisiyle küçük boyutta kağıt yüzeylerine, çizgi ve leke ile özgün tasarımlar gerçekleştirmişlerdir.

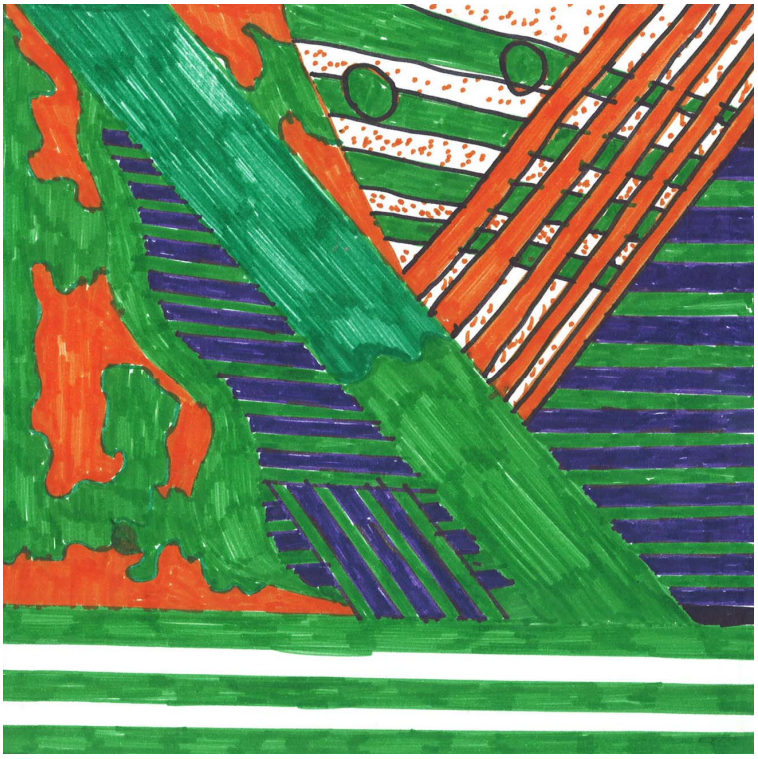
6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen çalışmalar bitirildiğinde farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bazı öğrenciler kompozisyonlarında renk lekelerini ön plana çıkarırken bazı öğrenciler çizgiyi ön plana çıkarmışlardır. Etkinlik sürecinde, resim dersinde başarısız ya da çalışma isteği olmayan öğrencilerin de istekli oldukları ve başarılı sonuçlara ulaştıkları gözlenmiştir. Sonuçlar sınıf ortamında tartışılarak değerlendirilmiştir.

Resim 75

Resim 76

Resim 77

Başarı Değerlendirme Testi

Konu: Çizgi ve leke ile özgün kompozisyonlar kurmak.

Sınıflar: 6,7,8.

DAVRANIŞLAR		Çok Başarılı			Başarılı			Yeterli			Geliştirilebilir			Başarısız		
		6	7	8	6	7	8	6	7	8	6	7	8	6	7	8
1	İstenilen malzemelerin hazırlanması.	X	X	X												
2	Çalışma isteğine sahip olma.	X	X	X												
3	Önceki etkinliklerde çizgi ile yapılan çalışmaları sözlü ifade etme.	X	X	X												
4	Önceki etkinliklerde leke ile yapılan çalışmaları sözlü ifade etme	X	X	X												
5	Önceden yapılan röprodüksiyon inceleme çalışmalarını sözlü ifade etme					X	X	X								
6	Çalışılacak konuyu kavrama.				X	X	X									
7	Seçtiği konuya uygun kompozisyon kurma.				X	X	X									
8	Tasarımlarında çizgiyi kullanma.				X	X	X									
9	Çizgi çeşitlerini kullanma.	X	X	X												
10	Çizginin yön ve hareketine dikkat etme.					X	X	X								
11	Çizgi ile dokular oluşturma.				X	X	X									
12	İnce ve kalın çizgileri bir arada kullanma.				X	X	X									
13	Tasarımlarında lekeyi kullanma.				X	X	X									
14	Lekenin büyük-küçük ilişkilerini kullanma				X	X	X									
15	Lekenin açık, orta, koyu değerlerini kullanma.					X	X	X								
16	Leke ile dokular oluşturma.					X	X	X								
17	Çiz ve leke ilişkilerini, kurma.				X	X	X									
18	Kompozisyonda ritm, hareket, yön, denge kavramlarının bilincine varma.					X	X	X								
19	Çalışmayı belirlenen sürede bitirme.				X	X	X									
20	Yaratıcılık.				X	X	X									
21	Kompozisyon.					X	X	X								
22	Arkadaşlarının çalışmaları ile ilgili görüşlerini sözlü ifade etme.					X	X	X								
Sonuç					X	X	X									

Test Sonucunun Değerlendirilmesi:

1. Öğrenciler derse hazırlık çalışmalarına gerekli ilgiyi göstermişlerdir.

2. Önceki etkinliklerde çizgi ve leke konusunda öğrenilen bilgileri sözlü ifade edebilmede istenilen başarıya ulaşılmıştır.

3. Çizgi ve lekeyi bir arada kullanarak özgün kompozisyonlar kurabilmede istenilen başarıya ulaşılmıştır.

4. Kompozisyonda ritm, hareket, yön gibi öğelerin bilincine varmada başarıya ulaşılmıştır.

7.2.i. Etkinlik 9

Konu:

Pano Tasarımı (Proje Çalışması)

Amaç:

Çizgi ve leke öğeleriyle okul panolarının estetik bir biçimde tasarımını yapabilme.

Davranışlar:

1. Tasarımın ne olduğunu söyleme.

2. Günlük hayatta ve kitle iletişiminde tasarımın önemini kavrama.

3. Tasarımlarda çizgi ve leke öğelerinin önemini kavrama.

4. Okul panolarını tasarlama.

Öğretim Süreci

7. ve 8. sınıflarla gerçekleştirilen bu etkinlik, sınıf içerisindeki ve koridorlardaki mevcut panoların, çizgi ve leke öğelerini de göz önünde bulundurarak estetik bir biçimde düzenlenmesini amaçlamaktadır.

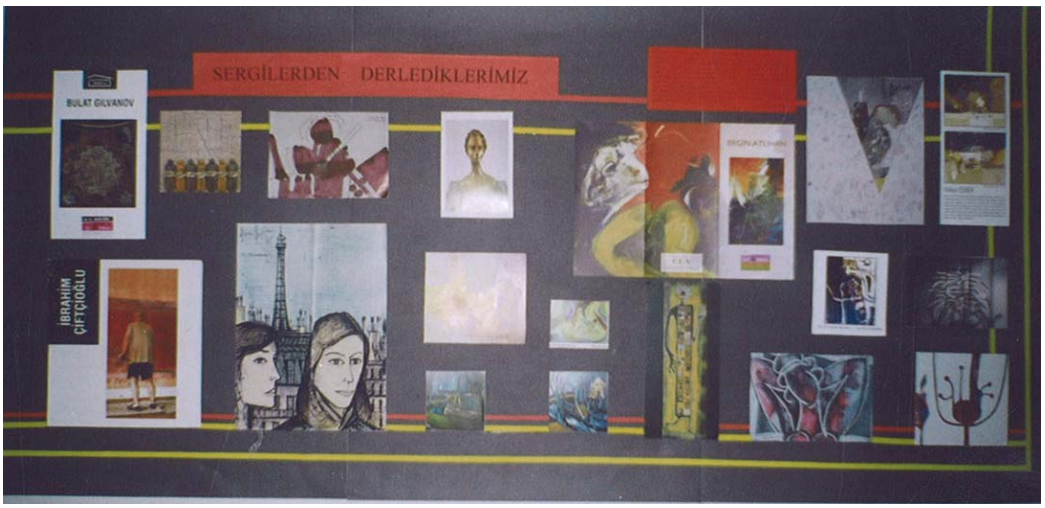
Soru-cevap tekniği ile öğrencinin tasarım alanı ile ilgili bilgisi ölçülmüştür. Tasarımın, kullanılan elemanların birlik ve çeşitliliğine dayanan düzenlemeler olduğu söylenmiştir. "Birlik, bir sanat yapıtında uyumu sağlamak için parçaları; çizgileri, şekilleri, renkleri yinelemek ilkesidir. Çok fazla tekrar, bir dama tahtasında olduğu gibi, sıkıcı olur. Çeşitlilik ise, ölçü ve değer gibi sanatsal elemanlarda kimi zıtlıkları katma ilkesidir. Kompozisyon, sanat yapıtının her tarafından ilgi yoğunluğunun akışını ya da hareketini tamamlama yoludur"[109]

[109] Olcay Tekin Kırışoğlu, Mary Stokrocki, **Ortaöğretim Sanat Öğretimi**, Ankara: Y.Ö.K/Dünya Bankası., 1997, s.154.

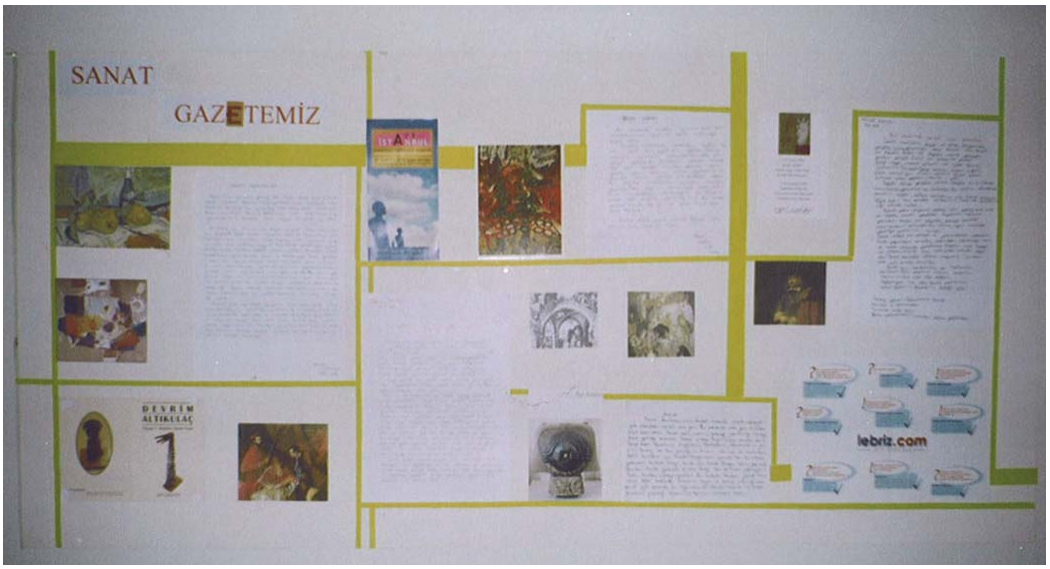
Soru-cevap tekniği ile sınıf içindeki ve okul koridorlarındaki panoların düzenlenişi değerlendirilmiştir. Önceki etkinliklerde gerçekleştirilen çizgi ve leke öğeleri kullanılarak yapılan düzenlemelerde (kompozisyonlarda) nelere dikkat edildiği yine soru-cevap tekniği ile hatırlatılmıştır. Uygulamalarda dikkat edilen kompozisyon öğe ve ilkelerinin bu panoların düzenlenmesinde de dikkat edilmesi sonucunda, bu panoların düzenlenmesindeki gerçek amaca ulaşılmasına sağlayacağı katkı tartışılmıştır. Çevrede bulunan bu tarz düzenlemelerin, kitle iletişimde etkin rol oynayan gazete, dergi, broşür, reklam pano ve afişlerinin tasarlanmasında yine aynı kompozisyon öğe ve ilkelerinin geçerli olduğu söylenmiş ve örnekler gösterilmiştir. Yapılan tasarımların, bir toplumun görsel kültürünün göstergeleri olduğu söylenmiştir.

7. ve 8. sınıflardan karma olarak gruplar oluşturulmuştur. Okuldaki Resim Kolu için ayrılmış olan panoların sayısı tesbit edilerek gruplar arası paylaşım sağlanmıştır. Uygulamalar proje çalışması olarak belirlenmiştir. Konu seçimi serbest bırakılmıştır. Resim Kolu'nun etkinlik saatinde gerçekleştirilen bu çalışma için bir hafta süre verilmiştir.

Resim Kolu için okulda mevcut olan iki pano bulunmaktadır. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden beş grup oluşturulmuştur. Kartonlar üzerine gerçekleştirilen uygulamalar, bir haftanın sonunda toplu olarak değerlendirilmiştir. Öğrenciler gezilen sergilerden (2004 ve 2005 İstanbul Sanat Fuarları) derledikleri katalog, broşür ve davetiye gibi materyalleri, kütüphane ve internetten araştırdıkları "Sanat ve Toplumdaki Yeri" gibi konularda yazıları kullanmışlardır. Tasarımlarında kompozisyonları oluştururken bu materyalleri leke olarak düşünmüşler, büyüklük küçüklük ilkesini göz önünde bulundurarak düzenlemeler yapmışlardır. Renkli çizgiler ile de grafiksel düzenlemeler gerçekleştirmişlerdir. Değerlendirmeler sonucu seçilen iki proje okul panolarına asılmıştır.

Resim 78

Resim 79

Başarı Değerlendirme Testi

Konu: Pano Tasarımı

Sınıflar: 7. ve 8. Sınıflar Grup Çalışması

(Grup Sayısı: 5)

	DAVRANIŞLAR	Çok Başarılı					Başarılı					Yeterli					Geliştirilebilir					Başarısız				
		1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup	5. Grup	1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup	5. Grup	1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup	5. Grup	1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup	5. Grup	1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup	5. Grup
1.	Gruplara ayrılma.							x	x	x	x	x														
2.	Çalışma isteğine sahip olma.		x	x			x			x	x															
3.	Gösterilen örneklere ilgili davranma.		x	x			x			x	x															
4.	Tartışmalarda düşüncelerini söyleme.		x	x		x	x			x																
5.	Konu belirleme.		x				x		x	x	x															
6.	Konuya ilişkin araştırma yapma.						x	x	x	x	x															
7.	Konuya ilişkin materyal toplama.		x						x	x		x				x										
8.	Materyallerde birlik ilkesine uyma.							x	x			x			x						x					
9.	Materyallerde çeşitlilik ilkesine uyma.							x	x			x			x						x					
10.	Amaca uygun tasarım yapma.						x	x	x	x	x															
11.	Yüzeyin tamamını kullanma.	x	x	x	x						x															
12.	Grup çalışma ilkelerine uyma.		x						x						x		x				x					
13.	Çalışmayı zamanında bitirme.						x	x	x	x	x															
14.	Yaratıcılık.		x	x			x			x	x															
15.	Özgün tasarım gücü.						x	x	x	x	x															
16.	Kompozisyon.		x	x						x	x	x														

Test Sonucunun Değerlendirilmesi

1. Öğrenciler konuya ilişkin yeterli ilgiyi göstermişler ve gruplara ayrılmışlardır.
2. Konuların belirlenmesinde ve gerekli malzemelerin hazırlıklarının yapılmasında yeterli başarıya ulaşılmıştır.
3. Grupla proje hazırlayabilmede başarıya ulaşılmıştır.
4. Estetik değere sahip grafiksel pano tasarlayabilmede amaçlanan başarıya ulaşılmıştır.

7.3. 12-15 Yaş Grubu Çocuk Resimlerinde Çizgi ve Leke Kullanımının Değerlendirilmesi

Okullarda sanat eğitimi programları, sanat tarihi, sanat eleştirisi, estetik ve uygulama alanlarının birbiriyle uyumlu bağlantısı ile sanatın öğretimini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Sanat eğitiminde amaç, sanatın yaşamdaki yerini ve önemini kavramak, sanat olaylarını öğrenmek, eleştirmek, çevresinde güzeli aramak, çağına uygun çok yönlü düşünebilmeyi sağlamak, yeni bilgi ve deneyimlerle yaratıcılığını geliştirmektir. Tüm bu amaçlara ulaşabilmek için bireyin önce görmeyi öğrenmesi gerekmektedir. Görme öğrenilebilir bir davranıştır ve sanat eğitiminin baş amaçlarından biridir. Görme düşünceyle birleşerek yaratıcılığın ortaya çıkmasını sağlamaktadır.[110]

Görmeyi öğrenmenin en iyi yolu, sanat etkinliğinde bulunmaktır. Öğrencinin duyularının eğitimi, konuşmalarla değil, sanatçı gibi sanat etkinliğinde bulunarak gerçekleşmektedir.[111] Görsel biçimleme öğelerinden çizgi ve lekeyi tanıma , bu öğelerle biçimler oluşturma ve röprodüksiyon inceleme çalışmaları ile görme duyumunun geliştirilmesi amacı ile Riyaziyeci Salih Zeki İlköğretim Okulu II. Kademe (6., 7. ve 8. sınıflar) öğrencileri ile dokuz etkinlik gerçekleştirilmiştir.

6., 7. ve 8. sınıflar ile gerçekleştirilen birinci etkinlik çizgiyi ve çizgi çeşitlerini tanımayı amaçlamaktadır. Çizgi, görsel anlatımının temel aracıdır. Nesnel gerçekliğe yöneldikleri bu yaş döneminde gözlemlerini ilk önce çizerek ifade etmektedirler. 6. sınıflar kurşun kalem ve renkli uçlu kalemlerle çevresinde sıkça gördüğü motifleri kullanarak kompozisyonlar oluşturmuşlardır. Çizgi çeşitlerini farklı yönlerde kullanarak çizgisel dokular oluşturmuşlardır. Sınıf içindeki varlıkların formlarındaki çizgisel etkiler incelenmiş ve incelemeler sonucu elde edilen bulgular çalışmalara aktarılmıştır. Çizgi çeşitleri varlıkların biçimlerine uygun olarak çizilmiştir. Resim 45'te nehrin akan,

[110] Krş: Nazan İpşiroğlu, **Sanattan Güncel Yaşama,** İstanbul: Pan Yayınları: 1998, s.31-32, İnci San, **Sanat ve Eğitim,** Ankara: Ütopya Yayınları, 2004, s.25.
[111] Bkz. İnci San: **Sanat Eğitimi Kuramları,** Ankara: Ütopya Yayınları, 2003, s.62.

hareketli ve kıvrımlı yapısına uygun olarak eğri çizgilerle betimlendiği görülmektedir. Binaların düz, katı görünümleri genelde düz çizgilerle ifade edilirken, bulutlar, güneş ve ağaçlar eğri çizgilerle ifade edilmiştir (Resim 46). Otomobiller hız yapma özelliklerinin etkisiyle genelde yatay düz ve kırık çizgilerle resmedilmiştir. (Resim 47).

6. sınıfların kompozisyonlarında, çizgilerin kullanımı formların yapısal özelliklerine ne kadar bağlı olsa da yinede çocuğun hayal gücünün etkileri görülmektedir. 7. ve 8. sınıfların çalışmalarında ise çizgiler tamamen formun yapısına uygun olarak çeşitlenmektedir (Resim 48-49).

Çizgi çeşitlerini kullanarak özgün kompozisyonlar kurabilmeyi amaçlayan ikinci etkinlik, öğrencileri çizgi elemanı ile dengeli kompozisyonlar kurmaya yöneltmektedir. Çizginin olanaklarını tanıması, ritm, hareket, yön, denge kavramlarını öğrenerek kompozisyon bilincinin gelişmesine bu tür uygulamalar katkı sağlayacaktır. Dengeli bütünler elde ederek güzeli bulma çabası onu buluş yapmaya yönlendirerek grafiksel tasarımlar yapabilmesini sağlayacaktır. 6. sınıf öğrencilerinin uygulamalarında (Resim 50-51) çizginin salt kendi değil renginden de yararlanıldığı görülmektedir. Oysa 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin uygulamalarında sadece çizginin ince, kalın, sık, seyrek, açık ve koyu etkilerinin kullanıldığı görülmektedir. 7. sınıf öğrencilerinin kompozisyonlarında (Resim 52) çizgilerin sık-seyrek ve ince-kalın kullanımının etkisiyle oluşan açık ve koyu değerlerin etkisinin az olduğu, 8. sınıf öğrencilerinin kompozisyonlarında (Resim 53-54) ise söz konusu etkinin çok daha güçlü olduğu görülmektedir.

Üçüncü etkinlik lekeyi tanıyabilme ve kompozisyondaki leke ilişkilerini kurabilmeyi amaçlamaktadır. 6. sınıf öğrencileri ile dört aşamada gerçekleştirilen bu etkinlikte, birinci aşamada (Resim 55) açık ve koyu değerleri ile dengeli bir bütün oluşturmaya çalışılmıştır. İkinci aşamada (Resim 56) açık, orta, koyu değerler ve üçüncü aşamada (Resim 57) açık-koyu değerlerin yanında farklı tondaki orta değerlerin bir bütün oluşturulması ile kompozisyonlar kurulmuştur. Dördüncü aşamada (Resim 58) farklı tonlardaki renk lekeleri ile dengeli bir bütün elde edilmeye çalışılmıştır. 7. ve 8. sınıf öğrencileri ile iki aşamada gerçekleştirilen bu etkinliğin birinci aşamasında açık,

orta, koyu leke değerleri ile dengeli bir bütün oluşturulmaya çalışılmıştır. Resim 59'da orta değerde ve genelde birbirine yakın büyüklükte lekeler ile kurulan bir kompozisyon görülmektedir. Lekeler ile dokular oluşturulmuştur. Açık, orta, koyu leke değerleri genelde iç içe kullanılmıştır. Resim 60'da koyu, orta ve açık leke değerlerinin sırayla birbirini takip ettiği gözlenmektedir. Açık ve koyu lekeler orta değerdeki lekeler ile birbirine bağlanmaya çalışılmıştır. Resim 61'de ise büyük bir lekenin kompozisyona hakim olduğu görülmektedir. Kompozisyonda iki değer görülmekte ve koyu değerdeki lekelerin, kompozisyonun bütününe hakim bir biçim oluşturdukları gözlenmektedir.

İkinci aşama ise renk lekeleri ile yapılan uygulamaları kapsamaktadır. Rengin sıcak-soğuk ve kontras ilişkileri de dikkate alınarak uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Resim 62'de lekelerin üst üste yapılanmalarıyla dokular oluşmaktadır. Dokuların oluşmasına renk de katkı sağlamaktadır. Lekelerde birbirini dengeleyen hareketler ile kompozisyonlardaki dinamizm dikkati çekmektedir. Resim 63'de ise lekelerin biçimler oluşturdukları ve koyu renk lekelerinin gruplanması ile kompozisyonlarda ağırlık merkezlerinin oluştuğu görülmektedir. Resim 62'de göz, kompozisyonda hızla dolaşırken bu kompozisyonlarda ise daha yavaş bir dolaşım göstermektedir.

Birinci, ikinci ve üçüncü etkinlikler, öğrencinin çizgi ve lekeyi tanıması, bu iki resim elemanı ile dengeli bütünler elde ederek kompozisyon bilincinin gelişmesine yöneliktir. Resim sanatında çizginin ve lekenin olanaklarını nasıl kullanabileceğini keşfetmesi ve bu arayış içerisinde yeni deneyimler, yeni bilgiler elde ederek yaratıcılığının gelişmesine katkı sağlaması açısından bu çalışmalar çeşitlendirilebilir. Farklı teknik ve malzemeler kullanılarak geliştirilen bu etkinlikler tasarım bilincinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Çizgi ile biçim oluşturma çalışmalarını içeren dördüncü etkinlik 7. ve 8. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Bu yaş dönemlerinde, çocuksu düşlerin ve heyecanların etkisini yitirmesi ve nesnel gerçekliğe yönelmelerinden dolayı çevredeki ve doğadaki farklılıkları gözlemleyerek anlatımsal bir üsluba yönelmektedirler. Özgün çizimler yapma isteğine sahip olmalarından yararlanarak, çizgi ile biçim oluşturma çabalarına yeni deneyim ve buluşlar kazanmaları amaçlanmış ve çalışma malzemesi

olarak mürekkep ve farklı kalınlıktaki fırça ve uçlar seçilmiştir. Anlatımların, tek çizgi kullanarak gerçekleştirmeye çalışmalarından dolayı kurşun kalem kullanılmayıp, çizginin açık-koyu değerlerini, çizgisel dokuların kompozisyona katkısını sezinlemeleri için mürekkep kullanılmıştır. Resim 64'te çizgi çeşitlerinin kullanıldığı ve çizgilerin üst üste çizilmesiyle çizgisel dokuların oluştuğu görülmektedir.

Çevreden ve doğadan edinilen gözlemler, resimsel bir dilde anlatılmak istenildiğinde ilk başvurulan eleman çizgidir. Çizginin resimsel olanaklarını tanıması uygulamalı çalışmalar ile mümkündür. Çevreden ve doğadan edinilen izlenimler ile biçimler oluşturulurken de yine ilk başvurulan anlatım aracı çizgidir. Bu nedenle görme duyumunun eğitilmesinde öğrencinin çizgiyi tanıması önem taşımaktadır. Çalışmalarda çizgiyi kullanırken yalnızca biçimleri kağıt yüzeyinde belirginleştirmek amacında olmamalı, çizginin resimsel anlatımlarına kattığı estetik değeri de fark edip, bu durumu değerlendirmelidir. Çizgi ile yapılan bu uygulamalı çalışmalar ile de doğada ve çevrede var olan çizgileri ve çizgisel etkileri estetik yönden eleştirip değerlendirebilecektir.

Beşinci etkinlik, doğadaki ve çevredeki varlıkların çizgisel etkilerinin değerlendirme çalışmalarını kapsamaktadır. Sorular ile gelişen etkinlikte öğrenciler, önceki etkinliklerden öğrendikleri bilgiler ile çevredeki varlıkların sahip oldukları çizgisel etkileri sözlü olarak ifade etmişlerdir. Çevreyi eleştirel bir gözle değerlendirmeleri amaçlanmıştır. Gözlem bulgularını görselleştirmek için de artık malzemeler ile kağıt yüzeyine düzenlemeler yapılmıştır. Resim 65'te çizgi desenli kumaş parçaları, el örgüleri, çizgisel etkilere sahip ambalaj parçaları ve grafik tasarımlarından kesitler görülmektedir. Çoğu zaman farkında bile olamadan tükettiğimiz, kullandığımız bu varlıkların beğeni yargımızı nasıl etkilediği tartışılmıştır. Giysiler, evde ve okulda kullanılan nesneler, kişiyi etkilemeye yönelik grafiksel tasarımlar vb. Tüm bunlar bireylerin, toplumsal beğeni yargıları doğrultusunda üretilmekte ve tüketilmektedir. Bu nesnelere ya da etkilere yaşamın hızlı akışı içinde çoğu zaman dikkat edilmez ve olduğu gibi kabul edilerek görsel alışkanlıklara dönüşür. Görmeyi öğrenme bakımından, görsel ayrımsama, varlıkların ayrıntılarına dikkat ederek ve niteliklerini fark ederek mümkündür. Bu durum yeni deneyimler elde etmeyi, sorgulamayı, eleştirmeyi sağlayacaktır.

Görsel olarak insanı etkileyen yazı da çalışmalar kapsamında değerlendirilmiştir. Resim 66'da ve resim 67'de harfler ile yapılan düzenlemeler görülmektedir. Çevrede var olan birçok tasarım ve düzenlemeler de (kitap, dergi, reklam araçları, grafik tasarımları vb.) yazı önemli bir yer tutmaktadır. Çizgilerin farklı çeşitlerde kullanılmasıyla oluşan yazının içeriği değil, görsel etkisi çalışmalarda değerlendirilmiştir.

Bu etkinlik yalnızca çizgisel etkilerin değil lekesel etkilerin de değerlendirmesini kapsayabilir. Etkinlikteki amaç, bakılan ama çoğu zaman görülmeyen varlıklar üzerine dikkat çekilmesi ve estetik yönden değerlendirilmesidir. Çizginin ya da lekenin araç olarak kullanılması ulaşılmak istenen sonucu değiştirmeyecektir.

Altıncı etkinlik leke ile biçim oluşturma çabalarını kapsamaktadır. Çizgi ile biçimler oluşturulabileceği gibi leke ile de biçim oluşturmak mümkündür. Özgün baskı tekniği kullanılarak gerçekleştirilen çalışmalarda biçimlerin lekesel etkileri değerlendirilmiştir. Resim 68'deki kompozisyon bir koridorun, açık-koyu leke etkilerini göstermektedir. Mekanın planlanmasında kullanılan elemanların biçimleri lekeler ile gösterilmiştir. Leke değerlerinin algıdaki etkisi çizgiye göre daha güçlüdür. Günlük yaşamda bu durum, bilinen bir görsel alışkanlıktır. Resim 69 ve 70, aynı kompozisyonun farklı renkteki kağıda basılması ile gerçekleştirilmiştir. Geometrik biçime sahip lekeler ile kurulan kompozisyonda, araştırma, sorun çözmeye çalışma ve buluşlar yapma ile farklı deneyimler kazanabilme söz konusudur. Uyumlu bütünler elde etmeye çalışarak estetik deneyim kazanımı ve güzellik adına yeni birikimler sağlanması amacına yöneliktir.

Dikkat ve algılama gücünü geliştirerek bellek eğitimi yapabilme amacına yönelik yedinci etkinlik, sanat eleştirisinden yararlanarak röprodüksiyon incelemeyi kapsamaktadır. Basit sorular sorarak, tartışmalar yaparak bir sanat yapıtını araştırmak, bilgiye dayalı düşünce eleştirisi öğretiminin amacını kapsamaktadır.[112] Bir sanat eleştirisi çalışması betimleme, çözümleme, yorumlama, yargılama ve kuram

[112] Bkz. Olcay Kırışoğlu, Mary Stokocki, **Ortaöğretim Sanat Öğretimi,** YÖK/Dünya Bankası, Ankara: 1997, s.1.18.

bölümlerinden oluşmaktadır. Seçilen röprodüksiyonlar üzerindeki çalışmanın betimleme ve çözümleme bölümlerinde yapıtın leke değerleri ön plana çıkarılmıştır.

Sanat yapıtı karşımıza bitmiş olarak çıkmaktadır ve ilk önce bütün algılanmaktadır. Sonra yapıttaki göstergeler, motifler, anlatım dili, kullanılan malzeme ve kompozisyon çözülmeye çalışılarak aşama aşama yapıtın başlangıcına ulaşılmaktadır.[113] Algılamanın ilk aşaması leke ile olduğundan dolayı çözümleme aşamasında yapıtın leke değerleri sorgulanmıştır. Sanat eserleri incelenirken öğrencinin sözel düşünmesi söz konusudur. Etkinliğin birinci aşamasında bu sözel düşünme, yapıtların leke şemalarının çıkartılması ile daha da geliştirilmiştir. Resim 71'de Manet'in "Balkon", resim 72'de Gauguin'in "Düş Kurma" adlı yapıtlarının leke şemaları görülmektedir.

Sanat eseri ile iletişim kurma duyu algıları ile gelişen düşünsel etkinliğin temelini oluşturmaktadır. Bu iletişim de görmeye dayanmaktadır. Görme duyusunun eğitimi sanat eserlerini anlama ve sanattaki estetik değerlerden güzel kavramına dair birikimler elde etme açısından önem kazanmaktadır. Etkinliğin ikinci aşamasında bir sanat eserinin leke değerleri, biçimleri de göz önünde bulundurularak sorgulanmıştır. (Resim 73, 74) Tek bir yapıt üzerinde yoğunlaşarak yeni deneyimler kazanılması amaçlanmıştır.

Sekizinci etkinlikte, çizgi ve lekeyi bir arada kullanarak özgün kompozisyonlar kurulması amaçlanmıştır. Şimdiye kadar yapılan çizgi ve leke çalışmalarındaki kazanımlar bir arada değerlendirilmiştir. Resim 75'de görülen 6. sınıf öğrencisinin çalışmasında renk lekelerinin ve çizgisel dokuların bir arada kullanıldığı görülmektedir. Biçimlerin ayrıntıları düşünülmeden yalnızca bilinen bir formun çağrışımını yapan çizgi ve lekelerin uyumlu bütünlüğü söz konusudur. Resim 76'da 7. sınıf öğrencisinin bir natürmort çalışması görülmektedir. Farklı renkteki lekeler ve çizgiler ile doğadan edindiği bilgiler ile yeni bir bütün oluşturma arayışına girmiştir. Resim 77'de 8. sınıf öğrencisinin bir çalışması görülmektedir. Çizgi ve leke ile estetik bir düzenleme arayışı

[113] Bkz. Nazan İpşiroğlu, **Alımlama Boyutları ve Çeşitleri 1 Resim,** İstanbul:Papürüs Yayınları, 2000, s.14-15.

içindedir. Bu dört çalışma da yaratıcılığın belirtilerinden biri olan estetik düzenlemeler görülmektedir.

Dokuzuncu etkinlik, okul panolarının estetik biçimde düzenlenmesini kapsayan bir proje çalışmasıdır. Çağımız eğitimcilerinin kollektif alışkanlıkları geliştirmek için toplu, grup çalışmaları yaptırması gerekmektedir.[114] Bu doğrultuda, 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden karma toplam beş grup oluşturulmuştur. Bu etkinlik Resim Kolu faaliyet saatinde gerçekleştirilmiştir. Okul panolarının mevcut eğitsel kol çalışmalarında kullanıldığı, fakat düzenlenmelerinde estetiğe önem verilmediği tespit edilmiştir. Örnek teşkil etmesi amacıyla da gerçekleştirilen proje, öğrencilerin sanatsal faaliyetleri takip etmelerini, sanatın gerekliliği ile ilgili araştırmalarını kapsamaktadır. Resim 78'de resim sergilerini gezerken derledikleri katalog, broşür ve davetiyelerden oluşan bir düzenleme görülmektedir. Günümüz sanatçılarının sanatsal faaliyetlerini gösteren düzenleme, çizgilerle grafiksel olarak tasarlanmıştır. Kullanılan materyallerin büyük-küçük, açık-koyu, kontras, tamamlayıcı nitelikleri ve çeşitliliği de dikkate alınmıştır. Resim 79'da bir sanat gazetesi tasarımı görülmektedir. Gezilen sergilerden derlenen materyallerin yanı sıra sanata dair yazıları da kapsayan tasarım yine çizgilerle grafiksel bir düzenleme içermektedir. Tasarımlar gazete ve dergi sayfalarının düzenlenmesi örnek alınarak gerçekleştirilmiştir.

Tüm bu etkinlikler öğrencinin yaratıcı gücünü ve estetik sezgilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Estetik sezgilerin ve yaratıcılığın gelişmesi için önce görme duyusunun geliştirilmesi gerekir. Bu da çizgiyi ve lekeyi kavramakla mümkündür.

[114] Bkz. Nevide Gökaydın, **Temel Sanat Eğitimi**, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2002, s.40.

VIII. SONUÇ VE ÖNERİLER

8.1. Sonuç

İnsanlar eski çağlardan günümüze kadar duygularını, düşüncelerini ve tepkilerini farklı araç gereçlerle maddeye dökmüşlerdir. Ortaya çıkan ürünler de insanlar, toplumlar çağlar arasında iletişim aracı olmuştur. Çağlar boyunca devam eden, günümüzde de varlığını sürdüren ve gelecekte de devam edeceği muhakkak olan bu üretim faaliyeti sanatı oluşturmaktadır. İnsanlık tarihi süreci içinde var olan sanat, her dönemde ve her toplumda farklılıklar göstermiştir ve gösterecektir. Sosyal yaşamın ürünü olan sanat, güzeli arayan yaratımların sonucu vardır ve yaşamda vazgeçilmez bir değere sahiptir. Öğretilebilir niteliği ile de eğitim sistemi içinde yerini almıştır. Sanat eğitimi bireye sanat deneyimleri kazandırarak kendini ifade edebilme ve yaratıcılığını geliştirebilme olanağı sağlamaktadır. Sanat eğitiminin amacı, salt sanatçı yetiştirmek değildir. Çağlar boyu gelişen sanattan haberdar olan, estetik duyarlılığa sahip güzeli tanıma yetisini kazanmış, çevreye ve toplumsal olaylara duyarlı, çok yönlü düşünebilen nitelikli üreticiler yetiştirmektir. Duyarlılık ise duyuların eğitimi ile mümkündür. Duyuların gelişimi ile de algılama gerçekleşmektedir. En yetkin duyu da görme duyusudur. Duyular aracılığıyla imgeler usta toplanır. İmgelerin tanınması algı olayını gerçekleştirmektedir. Algılar ile görsel deneyimler kazanılmaktadır. Bu deneyimler de çevresini doğru algılayıp çirkin görüntülerden rahatsızlık duyup güzel olanı seçerek çevresini biçimlendirmek için gerekli bir koşuldur. Sanat eğitimi, gence görsel yolla algılamayı öğretmektedir.

Eğitim güzeli arama davranışını öğrenciye kazandırmalıdır. Bu da görme duyusunun gelişimi ile mümkündür. Görmeyi öğrenmek estetik ve sanatsal olanı görmektir. Ayrıntıya dikkat ederken bütünü kaçırmamayı, parça bütün ilişkisini kurarak görsel anlamda düşünmeyi öğrenmektir.

Sekiz yıllık temel eğitim, çocukluk ve ön ergenlik (buluğ) çağlarını kapsamaktadır. Çocukluk dönemi eğitimin en önemli dönemini kapsamaktadır. Ergenlik dönemi ise zihinsel gelişiminin yetişkinlerin seviyesine ulaştığından dolayı gencin

düşünüp mantık yürütebileceği bir dönemdir. Bu nedenle sanat öğretiminde önemli bir yere sahip olmalıdır. Ergenlik döneminde birey, doğaya, çevresine, toplumsal olaylara ilgi duymaya başlamaktadır. Bu bağlamda duyularının eğitimi 12-15 yaş döneminde önem teşkil etmektedir.

Bireyin görsel duyarlılığı, sanatı öğrenmek ve sanatçı gibi üreterek gelişmektedir.

Resim-iş öğretim programında çizgi ve leke konuları görsel biçimleme öğeleri kapsamında yer almaktadır. Önce çizgi ve lekeyi tanıyarak, olanaklarını keşfederek, çalışmalarında çizgi ve leke ile düzenlemeler yaparak estetik duyarlılığı gelişecektir. Genç gözlemlerini çizerek ya da renklerle lekeler oluşturarak sanat deneyimleri kazanmaktadır. Bu bağlamda çizgi ve leke gencin kendini ifade etmesinde önemli araçlardan biri olmaktadır.

Çizgi en eski devirlerden beri görsel anlatımın esas motifidir. İnsan varolduğu günden beri, incelemek ve çözümlemek için çizer. Çizgi, sanatçının kendini ifade etmede kullandığı ve vazgeçemediği bir araçtır. Yumuşaklığı, sertliği, düz ve eğri oluşu, dikey ve yatay oluşu, izleyicide bir takım duygulara sebep olmaktadır. Bunların bilinçli olarak kullanılışı hareketi, ritmi, coşkuyu, durgunluğu veya dinamizmi oluşturur.

Sanat eserinde kompozisyon elemanlarının bağlayıcı ve başlatıcı temel unsuru çizgidir. Çizgi, formunun sınırıdır ve onu tanımlar. Çizgi resimde sadece formları sınırlandırmakla kalmaz, ustaca kullanıldığında hareketi ve ritmi de oluşturur. Bazı sanatçılara göre resmin tek anlatım yoludur.

Çizgi ile düşünceler sergilenir, leke ile de bu düşüncelerin oluşması desteklenir. Plastik sanatlarda leke, kurgulama, hareketlendirme, vurgulama, öne çıkarma açısından önemli bir unsurdur. Sanatçının çalışırken eserine uyguladığı çizgi, renk, doku, valör, açık-koyu zıtlıkları lekeleri oluşturmaktadır. Leke değerleri iyi hesaplanmış bir resim sanatçıyı ve izleyiciyi tatmin eder.

İnsanoğlunun kayalar üzerine çizdiği hayvan resimleri bilinen en eski resimlerdir. Yunan ve Roma sanatında çizgiye dayalı bir anlatım söz konusudur. Gotik sanatta göğe uzanan formlar ince çizgilerle betimlenmiştir. Rönesans sanatında, nesnelerin anlamı ve güzelliği, kontur çizgilerinde aranmıştır. Barok resimde ise çizgisellik yerini gölgeselliğe bırakmış ve dağınık renk, açık-koyu lekeleri sanatçının temel anlatım elemanları olmuştur. 20. yüzyıl sanatında ise çizgi konuyu ifade etmede yardımcı eleman olmaktan çıkmış ve başlı başına bir plastik değer kazanarak bir çok sanatçının seçtiği bir anlatım aracı olmuştur. Leke, 19. yüzyıla kadar biçimin oluşumunu göstermek için kullanılırken, 19. ve 20. yüzyıl sanatında bağımsız fırça vuruşları ile yüzeyselleşerek ön plana çıkmıştır.

Gence, görme duyusunun geliştirilmesinde araç olarak kullanılacak çizgi ve leke kavramları ve resim sanatı içindeki yeri ve önemi anlatılmalıdır. Sanat yapıtları incelenmeli ve konuyla ilgili zengin içerikli uygulamalar gerçekleştirilmelidir. Uygulamaların çeşitliliği ve nitelikli olması, gencin konu üzerinde çok yönlü düşünmesini sağlayacak ve bu doğrultuda estetik deneyimler kazanacaktır. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen etkinlikler de gencin, önce bakmasını, sonra görmesini, algılamasını ve seçip, değerlendirilebilmesini hedef almıştır.

Çevreye bakmak ve onu doğru algılamak, çizerek, açık-koyu leke değerleri ile biçimler üreterek gerçekleşir. Bu iki görsel biçimlendirme öğesi kullanılarak varlıklar arası ilişkiler, bu ilişkileri düzene koyan yasalar sezdirilmelidir. Uygulamalar ile parçalar bir arya getirilip, uyumlu bütünler elde edilmelidir. Düzensizlik ve karmaşa içinde uyumlu bütünlük elde etme, estetik düzenlemeleri oluşturmaktadır. Çizgi ve lekelerle yapılan estetik düzenlemeler ile estetik deneyimler kazanılmaktadır. Bu kazanımlar zevk duygusunun eğitilmesini sağlayacaktır. Bu durum bütün yaşamını etkileyecektir. Çizgi ve leke çalışmaları ile yapacağı uygulamalar görme eğitimine önemli katkı sağlayacaktır.

8.2. Öneriler

Çağdaş eğitimci öğrenciye güzeli arama davranışını kazandırmalıdır. Görsel duyarlılığın gelişimi ile sağlanacak bu davranış uygulamalı çalışmalar ile mümkündür. Eğitimci, görme duyusunun geliştirilmesinde araç olarak kullanılacak çizgi ile leke kavramları ve resim sanatı içindeki yeri ve önemi konusunda gerekli bilgi donanımına sahip olmalıdır. Öğretim programı incelenmeli, amaç ve davranışlar belirlenerek planlama yapılmalıdır. Planlamada uygulamalı çalışmalara geniş yer verilmelidir.

Konuyla ilgili gerçekleştirilecek etkinlikler, öğrencinin fiziksel gelişim basamakları göz önünde bulundurularak seçilmeli ve planlanmalıdır. Çizgi ve leke çalışmalarında farklı yöntem, teknik ve malzeme kullanılarak etkinlikler çeşitlendirilmelidir. Bu durum, öğrenciyi çok yönlü düşünmeye yönlendirerek farklı estetik deneyimler kazanmasını sağlayacaktır. Eleştirerek, sorgulayarak güzellik adına yeni birikimler kazanacaktır. Bu deneyim ve birikimlerin kazanılması için tüm öğrencilerin derse aktif katılımı sağlanmalıdır. Kolektif alışkanlıkların gelişmesi için grup çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Konuyla ilgili projeler hazırlanarak, öğrencinin edindiği bilgi birikimini hayatına geçirmesi sağlanmalıdır.

Çağdaş eğitimcinin amacı; çevreye, doğaya, toplumsal olaylara duyarlı bireyler yetiştirmektir. Çizgi ve leke ile gerçekleştirilecek estetik düzenlemeler öğrencinin görsel duyarlılığını geliştirecektir.

KAYNAKÇA

Akaya, Tayfun & Beksaç, Engin. (1990). **Kaynak ve Kökleriyle Avrupa Resim** Sanatı. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Akaya, Tayfun. (Mayıs 2004). İdeoloji, Sanat ve Gerçekçilik: Jacques Louis David ve Horatius Kardeşlerin Yemini. **www.sanatvebilgi.com. S.4.** (Erişim Tarihi:15.08.2005)

Arı, Ramazan & Üre, Ömer & Yılmaz, Hasan. (1998). **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi.** Konya: Mikro Yayınları.

Artut, Kazım. (2002). **Sanat Eğitimi.** Ankara: Anı Yayıncılık.

Aydın, Mukadder Çakır. (2002). **Sanatta Eleştirellik.** İstanbul: Beta Yayınları.

Batuhan,Hüseyin. (1998). **Bilim, Din ve Eğitim Üzerine Düşünceler**. İstanbul: Yapı Kredi Kültür ve Sanat Yayınları.

Bazin,Germain. (1998). **Sanat Tarihi.** (Çev: Üzra Nural, Selahattin Hilav). İstanbul: Sosyal Yayınları.

Beksaç, Engin. (2000). **Avrupa Sanatına Giriş.** İstanbul: Engin Yayıncılık.

Berger, John. (1999). **Görme Biçimleri.** (Çev.: Yurdanur Salman). İstanbul: Metis Yayınları.

Berk, Nurullah. (1972). **Resim Bilgisi.** İstanbul: Varlık Yayınevi.

Bigalı, Şeref. (1999). **Resim Sanatı.** Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Boardman, John. (2005). **Yunan Sanatı**. (Çev: Yasemin İlseven). İstanbul: Homer Kitabevi.

Bulut, Ümran. (2003). **Avrupa Resminde Üslup ve Anlam İlişkisi.** İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

C.D. Gaitskell. (1961). **Art And Crafts In Our Schools**. Canada: Chas Abennet Co. Inc.

Claudan, Francis. (1994). **Romantizm Sanat Ansiklopedisi.** (Çev: Ö. İnce - İ. Usanbaş). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cole, Luella & Morgan, Jon J. B. (2001). **Çocukluk ve Ergenlik Psikolojisi.** İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Cüceloğlu, Doğan. (1993). **İnsan ve Davranış.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Erdem, Münire & Akman, Yasemin. (1995). **Eğitim Psikolojisi.** Ankara, Arkadaşım Yayınevi.

Ergüven, Mehmet. (1992). **Yoruma Doğru.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Eroğlu, Özkan (1995). **Resmi Yorumlarken.** Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Ersoy, Ayla. (2002). **Sanat Kavramlarına Giriş.** İstanbul: Yorum Sanat Yayıncılık.

Germaner, Semra. (1996). **18. Yüzyıl Avrupa Resmi.** İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Germaner, Semra. (1997). **1960 Sonrası Sanat.** İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Gombrich E. H. (1992). **Sanat ve Yanılsama.** (Çev. Ahmet Cemal), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gombrich, E. H. (1992). **Sanatın Öyküsü.** (Çev.: Bedrettin Cömert). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gökaydın, Nevide. (1990). **Eğitim Tasarım ve Görsel Algı.** İstanbul: Sedir Yayınevi.

Gökaydın, Nevide. (2002). **Temel Sanat Eğitimi.** Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

İlköğretim Okul Programı, Cilt 2, İstanbul: Kocaoluk Basım ve Yayınevi.

İnankur, Zeynep. (1997). **19. Yüzyıl Avrupa'sında Heykel ve Resim Sanatı.** İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

İpşiroğlu, Nazan & İpşiroğlu Mazhar. (1993). **Sanatta Devrim.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

İpşiroğlu, Nazan. (1998). **Sanattan Güncel Yaşama.** İstanbul: Pan Yayınları.

İpşiroğlu, Nazan. (2000). **Alımlama Boyutları ve Çeşitleri 1 Resim.** İstanbul: Papürüs Yayınları.

Kehnemuyi, Zerrin. (2001). **Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Keskinok, Kayıhan. (2001). **Sanat Eğitimi Aşamalı Yöntem,** Ankara: Sanat Yapım Yayıncılık.

Kırışoğlu, Olcay & Stokrocki, Mary. (1997). **Orta Öğretim Sanat Öğretimi.** Ankara: YÖK/Dünya Bankası.

Kırışoğlu, Olcay Tekin. (2002). **Sanatta Eğitim Görmek Öğrenmek Yaratmak.** Ankara: Pegem Yayıncılık.

Kırkıncıoğlu, Meliha. (2003). **Çocuk Ruh Sağlığı.** İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Klee, Paul. (2002). **Modern Sanat Üzerine.** (Çev.: Rahmi G: Öğdül). İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.

Köknel, Özcan. (1995). **Ana-Baba Okul.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kulaksızoğlu, Adnan. (2002). **Ergenlik Psikolojisi.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Lynton, Norbert. (1991). **Modern Sanatın Öyküsü.** (Çev.: C. Capan - S. Öziş). İstanbul: Remzi Kitabevi.

İlköğretim Okulu Resim-İş Programı 6-7-8. (2000). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Morgan, Cliffard T. (1993). **Psikolojiye Giriş.** Çev. Hüsnü Aria, Orhan Aydın, Rüveyda Bayraktar, Ankara. H.Ü. Psikoloji Bölümü Yayınları.

Öndin, Nilüfer. (2003). **Biçim Sorunu Varlıkta, Bilgide ve Sanatta.** İstanbul: İnsancıl Yayınları.

Paktuna Keskin, Sabiha. (2003). **Çöp Çocuk.** İstanbul: Boyut Yayın Grubu.

Passeran, René. (1996). **Sürrealizm Sanat Ansiklopedisi.** (Çev.: Sezer Tansuğ). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Richard, Lionel. (1991). **Ekspresyonizm Sanat Ansiklopedisi.** (Çev.: Sezer Tansuğ). İstanbul. Remzi Kitabevi.

San İnci. (2003). **Sanat Eğitimi Kuramları.** Ankara: Ütopya Yayınları.

San, İnci. (1997). **Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık.** Ankara: T.C. İş Bankası Kültür Yayınları.

San, İnci. (2004). **Sanat ve Eğitim.** Ankara: Ütopya Yayınları, 2004.

Selçuk, Ziya. (2001). **Okul Deneyimi ve Uygulama**. Ankara: Nobel Yayınları

Sérullaz, Maurice. (1991). **Empresyonizm Sanat Ansiklopedisi.** (Çev. Devrim Erbil). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Soykan, Ömer Naci. (1995). **Kuram-Eylem Birliği Olarak Sanat.** İstanbul. Kabalcı Yayınevi.

Sözen, Metin & Tanyeli, Uğur. (1995). **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Südor, Gülseren. (2000). **Ayna'nın Gerçeği.** İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü.

Tarabukin, Nikolçi. (1998). "Sehpadan Makineye" (Çev.: Doğan Şahiner). **Modernizmin Serüveni.** (Haz.: Enis Batur). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Turani, Adnan. (1992). **Dünya Sanat Tarihi.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Turani, Adnan. (1993). **Sanat Terimleri Sözlüğü.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Turani, Adnan. (1999). **Çağdaş Sanat Felsefesi.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ünver, E. (2002). **Sanat Eğitimi.** Ankara: Nobel Yayın.

Wölfflin, Heinrich. (1995). **Sanat Tarihinin Temel Kavramları.** (Çev.: Hayrullah Örs). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, Haluk. (2002). **Çocuk Psikolojisi.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, Haluk. (2003). **Resimleriyle Çocuk.** İstanbul: Remzi Kitabevi.